ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҰЛТТЫҚ ҚОРҒАНЫС УНИВЕРСИТЕТІ

«БІРТҰТАС ЕЛ – БІРТҰТАС ЖЕР»

«ҚК Бас штаб Академиясы» факультеті
Оперативтік өнер және әскери тарих кафедрасы

Құпиялылық белгісі
құпия емес
Дана № ___

ДӘРІС КУРСЫ

«ӘСКЕРИ ӨНЕР ТАРИХЫ»
пәні бойынша

7М12101 «Әскери істегі менеджмент»,7М12102 «Ұлттық гвардиядағы менеджмент, 7М12103 – «Әскери істегі логистика», 7М 7М12104 «Әскери ұжымдағы әлеуметтік және идеологиялық жұмыс». 7М12109 «Әскери істегі киберқауіпсіздік және ақпарат қауіпсіздігі жүйелері» (Киберқауіпсіздік және ақпарат жүйелерін басқару). 7М12111 – «Әскери істегі радиациялық, химиялық және биологиялық қорғау және экология». 7М12117 «Азаматтық қорғау саласындағы менеджменті». 7М12121 – «Әскери медицина», 7М12122 – «Әскери фармация».

Астана
2025

«Әскери өнер тарихы» пәні бойынша ҚР ҰҚУ магистратура мамандары бойынша дәріс курсы

Құрастырушы: Рыскұлбеков А.И. Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университетінің «ҚК Бас штаб Академиясы» факультеті оперативтік өнер және әскери тарих кафедрасының аға оқутішісі.

Талқыланды
Опреративтік өнер және әскери тарих кафедрасының отырысында.
2024 жылғы «06» 02 № 6/2 хаттама
Қазақстан Республикасы Ұлттық Қорғаныс Университеті. Астана 2025 ж.

Дәріс курсы Қазақстан Республикасының Мемлекеттік жалпы білім беру стандарттарына және магистратура мамандықтары бойынша «Әскери өнер тарихы» пәнінің жоғары оқу орнынан кейінгі білім берудің үлгілік оқу бағдарламаларына сәйкес әзірленді.

«Әскери өнер тарихы» пәні бойынша берілген дәріс курсы әскери өнердің диалектикасын ашады және әскери-тарихи білімді, оларды практикалық қызметте шығармашылық пайдалану іскерлігін қалыптастырады.

Дәріс курсы Ұлттық қорғаныс университетінің магистранттарына арналған.

Астана, 2025

Мазмұны	бет.
Кіріспе	4
І бөлім Әскери өнер тарихы – әскери істің құрамдас бөлігі ретінд».	5
1 тарау. Әскери өнердегі тактиканың рөлі мен орн».	5
1.1 Әскери өнер тарихының пәні, мазмұны және міндеттері.	5
1.2 Әскери өнердегі тактика эволюциясының рөлі мен орны	11
2 тарау. Әлемдік соғыстардың тәжірибесі бойынша қорғаныс өнер»	22
2.1 Бірінші дүниежүзілік соғыстағы қорғаныс шайқастарындағы әскери өнер (1914-1918 жж.)	22
2.2. Екінші дүниежүзілік соғыстағы қорғаныстық ұрыс қимылдарындағы әскери өнер (1939-1945 жж.).	33
3-тарау Дүниежүзілік соғыстардың тәжірибесі бойынша шабуыл өнер».	45
3.1 Бірінші дүниежүзілік соғыстағы шабуылдағы әскери өнер (1914-1918 жж.).	45
3.2 Екінші дүниежүзілік соғыстағы шабуылдағы әскери өнер (1939-1945 жж.).	52
ІІ бөлім Әскери өнердің қазіргі дамуы	65
4 тарау. «Жауынгерлік тактикалық топтарын қорғаныс жауынгерлік іс-қимылдарында қолдану тәжірибесі (XX ғ. екінші жартысы-XXI ғ. басы)».	65
4.1 1973 жылғы қорғаныс шайқастарында Израиль әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарын қолдану. 1980-1988 жылдардағы Иран-Ирак соғысының қорғаныс шайқастарында Иран мен Ирак Құрлық әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеті.	66
4.1.1 Қорғаныстағы жауынгерлік тактикалық топтарды басқару ерекшеліктері	74
4.1.2 1980-1988 жылдардағы Иран-Ирак соғысының қорғаныс шайқастарындағы Иран мен Ирак Құрлық әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеті.	78
4.2 1967 жылы Израиль армиясының шабуылдаушы шайқастарда жауынгерлік тактикалық топтарды қолдануы. 1973 жылғы соғыста Израиль құрлық күштерінің қарсы шабуыл операцияларында жауынгерлік тактикалық топтарды қолдану тәжірибесі. 1982 жылы Ливанның оңтүстігінде шабуылдау операциясында Израильдің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеттері.	83
4.2.1 1967 жылы Израиль армиясының шабуылдаушы шайқастарда жауынгерлік тактикалық топтарды қолдануы.	83
4.2.2 1973 жылғы соғыста қарсы шабуыл операцияларында Израиль Құрлық әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарды қолдану тәжірибесі.	86
4.2.3 1982 жылы Ливанның оңтүстігіндегі шабуыл операциясындағы Израильдің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеттері.	89
4.2.4 Шабуылда жауынгерлік тактикалық топтарды басқаруды ұйымдастыру тәжірибесі.	93
Қорытынды	101
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі	102
Глоссарий	103

Кіріспе

Соңғы онжылдықтардағы әлем қайтымсыз өзгерді, жаңа дәуір басталды. Ұлттық қауіпсіздікке түбегейлі жаңа қатерлер пайда болды. Уақыт талабы-бұл өзгерістердің ауқымын барынша ерте түсініп, XXI ғасырдың жаңа сын-қатерлеріне лайықты жауап беруіміз қажет.

Әскери қақтығыстар әлемдік саясаттың ажырамас бөлігі болып қала береді. Объективті әскери қауіп барлық мемлекеттерді оны бейтараптандыру тәсілдеріне қамқорлық жасауға мәжбүр етеді.

Әскери емес құралдар мен күрес формаларының рөлінің артуына қарамастан, әскери күштің мәні сақталады. Әскери күш саяси, дипломатиялық, экономикалық және басқа да акцияларға үлкен салмақ түсіреді. Экономикалық сарқылу, блокада, ақпараттық қысым және басқа да мәжбүрлеу шаралары әскери күшпен және оны қолдануға дайын екендігімен қолдау көрсетіледі және күшейтіледі.

Өткен соғыстарда әскерлерді соғыс қимылдарына дайындаумен айналысқан әскери жетекшілер болашақ соғыстың сипатын нақты көрсетуі керек еді. Алайда, әр түрлі себептермен, оның ішінде дұрыс емес болжаммен байланысты себептермен әскерлер болашаққа емес, өткен соғысқа дайындалды. Қателік әрдайым ондаған жылдар бұрын аяқталған өткен ұрпақтың жеңіске жеткен соғысының айтарлықтай тәжірибесі белгілі бір стандарт ретінде (мысалы, соғыс формалары мен тәсілдерінде) зиян келтіре берді. Бұл әрдайым жаңа ғылыми идеялардың енгізілуіне кедергі келтірді және ғылыми ойдың артта қалғанын және болашақты қабылдамағанын көрсетті.

Кез-келген армия үшін басты міндет болашақ соғысқа жан-жақты дайындық болды. Бұл дайындықтың сапасы көбінесе әскери-ғылыми және әскери-тарихи зерттеулердің тереңдігіне, сондай-ақ болжамның дәлдігіне байланысты болды.

Әскери өнер тарихын әскери тарихтың құрамдас бөлігі ретінде зерделеу процесінде қарулы күрес жүргізудің нысандары мен тәсілдері, өткен соғыстардың тәжірибесі, әскери өнердің дамуы, оның заңдылықтары мен себеп-салдарлық байланыстары зерттеледі. Бұл қазіргі заманғы теория мен практиканы жетілдіру үшін тарихи негіз жасайды.

Әскери өнер тарихының басты бағыты негізінен әскери өнерге жаңа нәрсе әкелген өткен соғыстар болып табылады, олардың тәжірибесі теориялық және практикалық қызығушылық тудырады. Мұндай соғыстарға, ең алдымен, Бірінші дүниежүзілік соғыс (1914-1918) және екінші дүниежүзілік соғыс (1939-1945), сондай-ақ соңғы онжылдықтардағы жергілікті соғыстар мен қарулы қақтығыстар жатады.

I бөлім Әскери өнер тарихы – әскери істің құрамдас бөлігі ретінде.

1 тарау. Әскери өнердегі тактиканың рөлі мен орны.

Кіріспе

Кез-келген армия үшін басты міндет болашақ соғысқа жан-жақты дайындық болды. Бұл дайындықтың сапасы көбінесе әскери-ғылыми және әскери-тарихи зерттеулердің тереңдігіне, сондай-ақ болжамның дәлдігіне байланысты болды. Қарулы Күштердің офицерлік кадрларының міндеті-өткен соғыстың тәжірибесін мұқият зерделеу және осы тәжірибеге және қару-жарақ пен әскери техниканы дамытудың қол жеткізілген деңгейіне сүйене отырып, әскери өнерді дамыту.

«Әскери өнер тарихы» пәні әскери өнер тарихы саласындағы нақты білімді, әскери-ғылыми зерттеу дағдылары мен оның рәсімі туралы түсініктерді қалыптастыруға арналған. Бұл пән әскери тарих ғылымының проблемаларын, әскери тарихтың негізгі теориялық тұжырымдамаларын ашады, әскери теорияның дамуындағы әскери тарихи тәжірибенің рөлін көрсетеді, сондай-ақ әскери өнердің дамуының негізгі бағыттарын көрсетеді.

1.1 Әскери өнер тарихының пәні, мазмұны және міндеттері.

Әскери тарихтың бастауы ежелгі дәуірге кетеді. Бастапқыда ол тарихнама шеңберіндегі соғыстар, шайқастар, шайқастар, қолбасшылар мен әскери жетекшілердің қызметі туралы қарапайым әңгіме түрінде пайда болды.

Жазудың пайда болуымен өткен соғыстар туралы ауызша әңгімелер құжаттарда жазыла бастады, тарихи білімді жинақтау және ұрпақтарға беру мүмкіндігі пайда болды. Әскери тарих туралы білім тарихи жазбалар, оқиғалар жазбалары, содан кейін арнайы сипаттамалар түрінде берілді.

Әскери-тарихи ой ең қарапайым формаларда пайда болғанына және әскери жорықтарды тіркеуге, есепке алуға азайғанына қарамастан, белгілі бір оқиғаларды талдау және бағалау мүмкіндігі пайда болды. Бұл әскери тарихтың ғылым ретінде, жалпы тарихтың құрамдас бөлігі ретінде қалыптасуына себеп болды.

XVIII ғасырдың аяғы мен XIX ғасырдың басында әскери тарих Жалпы тарих пен әскери білімнен бөлек бөлініп, тәуелсіз ғылымға жатқызылды.

Отандық әскери-тарихи ғылым өзінің тамырын кеңестік кезеңнің әскери тарихынан бастайды және XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында орын алды.

Әскери өнер тарихы - әскери өнердің диалектикасын ашатын және әскери-тарихи білімді, оларды практикалық қызметте шығармашылық пайдалану дағдыларын қалыптастыратын пән.

«Әскери өнер тарихы» пәнінің пәні қарулы күресті жүргізу нысандары мен тәсілдерінің пайда болуы, эволюциясы және өзгеруі, стратегия мен

оперативтік өнердің даму заңдылықтары, үрдістері, принциптері болып табылады. Әскери өнер тарихын зерделеу әскери іс-қимылдарды жүргізу тәсілдерінің дамуын айқындайтын объективті заңдылықтарды анықтауға және білуге мүмкіндік береді.

Әскери өнер тарихы әскери тарихтың ажырамас бөлігі бола отырып, мыңдаған өткен соғыстардың жауынгерлік тәжірибесінің батареясы ретінде әскери ғылымның дамуының маңызды көздерінің бірі болып табылады. Қазіргі заманғы стратегия, оперативті өнер және тактика-бұл белгілі бір дәрежеде қазіргі заманның міндеттері мен жағдайларына қатысты өткен соғыстардың тәжірибесін жалпылау, талдау және шығармашылық пайдалану нәтижесі.

Сондықтан әскери өнердің тарихын әскери тарихтың басқа да негізгі құрамдас бөліктерін зерттеместен қарастыруға болмайды.

Тарих (грек. historia) - тарих, адамзаттың өткенін зерттейтін тарих ғылымы.

Әскери тарих ғылым ретінде (әскери - тарих ғылымы) қоғамның материалдық-техникалық, әлеуметтік-экономикалық және саяси жағдайларының өзгеруіне байланысты өткен соғыстар мен қарулы күштерді, сондай-ақ бұқараның, таптардың, партиялардың әскери қызметінің тәжірибесін зерттейді.

Әскери тарихты зерттеу нысаны-армияның құрылуы мен жұмыс істеуі, өткен соғыстарды дайындау және жүргізу процесі.

Әскери-тарих ғылымының (әскери тарихтың)құрылымы (Сурет 1).

Әскери тарих ғылымының құрылымы (Әскери тарих).

Әскери-тарихи ғылым бірқатар негізгі компоненттерді қамтиды:

соғыс тарихы;

әскери өнер тарихы;

Қарулы Күштердің құрылу тарихы;

әскери техниканың тарихы;

әскери ой тарихы.

Оған сондай-ақ білімнің арнайы салалары кіреді: әскери тарихнама, әскери-тарихи деректану, әскери археография, әскери археология, әскери статистика, әскери фалеристика, әскери геральдика, әскери эмблематика.

Құрамдас бөліктер мен арнайы салалардың мазмұнын қарастырамыз.

Соғыстардың тарихы соғыстардың әлеуметтік мәнін зерттейді, соғыстың себептері мен сипатын, олардың барысын, салдары мен нәтижелерін, тарихи процестегі маңыздылығын ашады. Соғыс тарихы-әскери ғылымның нақты негізі.

Әскери өнер тарихы әскери-тарих ғылымының құрамдас бөлігі ретінде құрлықта, теңізде және ауада әскери іс-қимылдар жүргізу нысандары мен тәсілдерінің пайда болуы мен өзгеруін зерделейді, әскери өнердің даму процесін ашады және әскери өнердің қазіргі заманғы теориясының (стратегия, оперативтік өнер және тактика) дамуына ықпал етеді.

Ол тікелей қарулы күрестің нысандары мен әдістеріне жүгінеді. Бұл ретте әскери өнер деп әскери кадрлардың қарулы күресті дайындау және жүргізу жөніндегі қызметі түсініледі, оны бір жағдайларда шебер, жеңімпаз деп бағалауға болады, ал басқаларында - жеңілістерге алып келеді.

1- сурет Әскери тарихтың құрылымы

Қарулы күрестің нысандары мен әдістері масштабқа, тартылған күштер мен құралдарға, әскери ғылымдағы шешілетін міндеттерге байланысты әдетте операция мен күреске бөлінеді. Қарулы күрес нысандарына сәйкес әскери өнер тарихының құрамдас бөліктері бөлінеді - стратегия, оперативтік өнер және тактика тарихы.

Бұл жағдайда стратегия бойынша (грек. - әскерді басқарамын) - әскери өнердің жоғары формасы, дайындық теориясы мен практикасын қамтиды елдер мен қарулы күштердің соғысқа қатысуы, стратегиялық операциялар мен жалпы соғысты жоспарлау және жүргізу.

Оперативтік өнер - қарулы күштердің әртүрлі түрлерінің бірлестіктерімен жалпыәскери немесе жалпыәскери (бірлескен және дербес операциялар, жауынгерлік іс-қимылдар) дайындау мен жүргізудің теориясы мен практикасын қамтитын әскери өнердің құрамдас бөлігі.

Тактика (грек. - әскерлерді құру өнері) - қарулы күштер мен әскер тектерінің әртүрлі түрлерінің бөлімшелерінің, бөлімдері мен құрамаларының ұрысты дайындау мен жүргізудің теориясы мен практикасын қамтитын әскери өнердің құрамдас бөлігі.

Әскери өнер тарихы шешетін міндеттер ретінде мыналарды қарастыруға болады.

Біріншісі-әскери іс-қимылдарды жүргізу нысандары мен тәсілдерінің өндірістің дамуына, қоғамның әлеуметтік-экономикалық және саяси құрылымына тәуелділігін, сондай-ақ әскери өнердің даму үрдісінің заңдылықтарын, қағидаттарын, өзара байланысын анықтау;

Екіншісі-тарихи тәжірибе негізінде қазіргі заманғы ғылымның, операция мен ұрыста күштер мен құралдарды қолданудың теориясы мен практикасының, командалық кадрлар мен әскерлерді даярлаудың, оларды оқыту мен тәрбиелеудің проблемалық мәселелерін қою;

Үшіншісі (соғыс тәжірибесіне сүйене отырып) әскери өнердің белгілі бір мәселелерін шешудің мүмкін жолдарын, ұрыс алаңында құралдар күшін қолдану өнерін жетілдірудің маңызды бағыттарын анықтау;

Төртінші-әскери шеберліктің, жауынгерлердің шығармашылығының, батырлығы мен ерлігінің нақты тәжірибесін, мысалдарын жеткізу, жауынгерлік міндеттерді табысты шешу, сондай-ақ операцияда (ұрыста) көрсетілген кемшіліктер, кемшіліктер (есептеулер).

Әскери өнердің дамуының негізгі кезеңдері.

Отандық әскери тарихнамада әскери өнерді дамытудың төрт кезеңі қарастырылады.

Біріншісі-құл иеленушілік қоғамның әскери өнері (б.з. д. 5-мыңжылдықтың ортасы - б. з. д. V ғасыры). Ол екі кезеңді қамтиды: ерте жұмыс істейтін (б.з. д. VI ғасырға дейін) және ежелгі мемлекеттер.

Екіншісі-феодалдық қоғамның әскери өнері (V ғасыр-XVII ғасырдың ортасы). Ол үш кезеңді қамтиды: феодалдық қатынастардың пайда болуы мен құрылуы (X-XI ғасырларға дейін), дамыған феодализм (V-XV ғасырлар) және капиталистік қатынастардың қалыптасуы (XV ғасырдың аяғынан бастап).

Үшіншісі - капитализм дәуіріндегі әскери өнер (XVII ғасырдың ортасынан бастап). Ол екі кезеңге бөлінеді: империализм дәуіріне дейін (XIX ғасырдың аяғына дейін) және империализм дәуірі.

Төртінші-Кеңес Қарулы Күштерінің әскери өнері. Ол алты кезеңді қамтиды:

1) Кеңестік Қарулы Күштердің құрылуы (1917 ж. қазан-1920 ж. желтоқсан);

2) Бейбіт құрылыс кезеңіндегі кеңестік әскери өнер (1921 -1941 жж.);

3) Ұлы Отан соғысы жылдарында әскери өнерді дамыту (1941 жылғы маусым - 1945 жылғы қыркүйек).);

4) Ядролық қару - Ұлы Отан соғысы тәжірибесі мен кәдімгі қару - жарақ негізінде әскери өнерді дамыту (1945-1953 жж. қыркүйек);

5) Әскери істегі революция және әскери-стратегиялық тепе - теңдік жағдайында әскери өнерді дамыту (1954-1985 жж.);

6) Қайта құру, қорғаныс доктринасы және ядролық қарусыздану кезеңінде әскери өнерді дамыту. Қазақстан Республикасының Қарулы Күштерін Құру.

Сонымен қатар, әскери өнердің дамуының әрбір кезеңінде әскери іске тән көптеген ұқсас жағдайлар бар. Өткеннің тәжірибесін зерттей отырып, онда жаңа жағдайларға сәйкес келетін және қазіргі заманғы маңыздылығын жоғалтпаған барлық нәрсені мұқият таңдау керек. Демек, жауынгерлік тәжірибенің қазіргі жағдайында зерделеу және шығармашылық қолдану әскерлерді, олардың штабтары мен барлық дәрежедегі командирлерді оқытудың маңызды міндеттерінің бірі, сондай-ақ қазіргі кезеңдегі әскери ғылым мен әскери өнер проблемаларын одан әрі теориялық тұрғыдан түсіну ісіндегі өзекті міндет болып табылады.

Тарихи тәжірибені, әскери тарих сабақтарын терең меңгермей, қазіргі уақытта орын алып жатқан және болып жатқан Әскери істегі құбылыстар мен процестердің мәнін дұрыс түсіну қиын, тіпті болашақта олардың дамуының негізгі бағыттарын болжау қиын.

Қарулы Күштердің құрылу тарихы тұтастай алғанда қарулы күштердің пайда болуы мен даму процесін, олардың тегі мен әскер түрлерін, ал әскери техниканың тарихы - негізгі заңдылықтар мен тенденцияларды анықтай отырып, тарихтың әртүрлі кезеңдеріндегі оның жай-күйін қарастырады.

Әскери техниканың тарихы әскери техника мен қару-жарақтың әртүрлі түрлерін: бронетанктік, авиациялық, ракеталық, артиллериялық, инженерлік және т. б. жасау мен жетілдіру процесін зерделейді.

Әскери ойдың тарихы соғыстардың табиғаты мен сипаты, оларды дайындау және жүргізу, әскери құрылыс және әскери өнер мәселелері туралы әскери-теориялық көзқарастардың дамуын зерттейді.

Әскери тарихнама әскери-тарихи ғылымның тарихын ашып көрсетеді, сондай-ақ әскери-тарихи тақырыпқа арналған зерттеулер жиынтығын білдіреді.

Әскери-тарихи деректану әскери-тарихи дереккөздерді анықтау және пайдалану теориясы мен тәжірибесімен айналысады.

Әскери археография әскери-тарихи дереккөздерді таңдау және жариялау қағидаларын, әдістері мен ережелерін әзірлеумен айналысады.

Әскери археология материалдық көздерден адамдардың бұрынғы әскери істер саласындағы қызметін зерттейді.

Әскери геральдика елтаңбаларды зерттейді, бұл құжаттардың, қару үлгілерінің, әскери жабдықтардың шығу тегін, түпнұсқалығын және тиесілігін анықтауға мүмкіндік береді

Әскери фалеристика бұйрықтар мен медальдардың тарихын, белгілерді, марапаттау құжаттарын және марапаттау статистикасын зерттейді.

Әскери эмблема әскери қызметшілер мен қарулы күштердің, арнайы әскерлер мен қызметтердің және басқа да бірқатар отрядтардың белгілі бір ұлттары мен белгілерін білдіретін символдық шартты бейнелерді зерттеумен айналысады.

Әскери статистика Әлеуметтік статистика мен әскери тарихтың саласы ретінде өткен соғыстарды сипаттайтын сандық көрсеткіштерді зерттейді. Бұл тарихи фактілерді анықтаудың, жинаудың, ғылыми өңдеудің және талдаудың

маңызды құралы, өткен соғыстардың тәжірибесін жалпылау және тәрбие жұмыстарын жүргізу үшін терең зерттеу жүргізудің сенімді құралы. Өткеннің әскери тәжірибесін зерттеу және жалпылау кезінде әскери тарихтың барлық салалары органикалық бірлік пен өзара әрекеттестікте болады.

Қазақстанның әскери тарихы, Отан тарихының құрамдас бөлігі ретінде, бір жағынан, әскери ғылым – екінші жағынан, XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басында орын алды. Отандық әскери ғалымдардың міндеті - әскери өнерді дамытуда және Қазақстан Республикасы Қарулы Күштерінің құрылысында қолдану үшін олардан ұтымды астық табу.

Әскери тарихтың функциялары. Кез-келген ғылым сияқты, әскери тарих қоғамдық өмірдің прогресі үшін оның теориялық және практикалық маңыздылығын сипаттайтын белгілі бір функцияларды орындайды. Әскери тарихтың тәжірибесі айтарлықтай дүниетанымдық, әдіснамалық, білім беру және тәрбиелік жүктемені көтереді.

Әскери тарих ғылымы оқиғалардың нақты жағын көбейтумен ғана шектелмейді. Оның мақсаты әскери өткеннің бейнесін қалпына келтіру ғана емес, сонымен бірге оны тарихтың біртұтас табиғи процесінде зерттеу болып табылады, бұл әскери зерттеушіні жалпы және типтік тарихи заңдылықтарды ашуға әкеледі.

Әскери тарихшылар тарихи заңдылықтарды өздері ашып, тұжырымдай алады, оларды басқа ғылымдардан ала алады. Осылайша, әскери тарих ғылым ретінде жалпы қоғам дамуының ғылыми көрінісін қалыптастырудың белсенді және тең құқылы қатысушысы болып табылады. Осылайша ол дүниетанымдық функцияны орындайды.

Әскери тарихтың әдіснамалық функциясы әскери-тарих ғылымы тұжырымдамаларда, категорияларда, заңдарда объективті шындықты көрсете отырып, оларды басқа ғылымдарды зерттеуде қолдануға, ол жасаған шындықты ғылыми танудың әдістерін қолдануға мүмкіндік береді. Әр түрлі тарихи дәуірлердегі адамдардың әскери қызметін ашып, оларға жол көрсетеді, әскери саладағы қызметтің нақты формалары мен тәсілдерімен қаруландырады.

Әскери тарихтың білім беру функциясы-бұл әскери кадрлардың күнделікті қызметінде және соғыс қимылдарында қажет білім зарядын алады. Әскери кадрларды әскери мәселелер, әскери операцияларды дайындау және жүргізу теориясы мен практикасы туралы нақты біліммен қаруландыру, ол кең әскери көкжиектің негізін қалайды, оперативтік -тактикалық ойлауды жетілдірудің құралы болып табылады және әскерлердің алдында тұрған міндеттерді шешуге көмектеседі.

Оқу функциясы әскери қызметшілердің жоғары рухани - адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру үшін әскери тарихтың үлкен мүмкіндіктерімен көрінеді. Батырлық өткеннің, Отанға шексіз қызмет етудің, халық пен армияның дәстүрлерін, оның тәуелсіздік үшін күресінің тарихын шынайы және жарқын көрсету моральды арттыруға, патриотизм сезімін, өз күшіне,

Отанға, өз халқына деген сенімді, батылдық пен батырлық көрсетуге дайын болуға, өзінің әскери борышын соңына дейін орындауға ықпал етеді.

Әскери-тарих ғылымы шешетін маңызды функция және одан туындайтын міндет идеологиялық болып табылады. Әскери тарих-бұл әскери тарихты бұрмалаушыларға лайықты тойтарыс беруі керек өткір идеологиялық күрес саласы.

Әскери-тарих ғылымының үлкен маңызы-бұл республика халқын, ал болашақ Отан қорғаушылардың өскелең ұрпағын тәрбиелеудің маңызды құралы. Халқымыздың батырлық өткенін, оның жауынгерлік дәстүрлерін аша отырып, әскери-тарихи ғылым халықтың моральдық рухын көтеруге ықпал етеді, оларда қазақстандық патриотизм сезімін тәрбиелейді.

Тұжырымдар:

Біріншіден, әскери - тарих ғылымы қоғам дамуының кез-келген кезеңінде маңызды мәселені шешуге мүмкіндік береді-елдің қорғаныс қабілетін нығайту үшін теориялық және практикалық маңызы бар әскери тәжірибені зерттеу және жалпылау.

Екіншіден, қару-жарақ пен техниканың тез жаңаруына әкелетін ғылыми-техникалық прогресті жеделдету, әскери қызметшінің күнделікті іс-әрекетте шешетін кең ауқымды мәселелері жауынгерлік іс-қимылдарды дайындау және жүргізу барысында тиісті іргелі және қоғамдық даярлықты талап етеді. Осы тұрғыдан алғанда, әскери тарих оларды белгілі бір жағдайда әскери кадрлар қызметінің тарихи тәжірибесі туралы қажетті біліммен жабдықтайды, көкжиегін кеңейтеді, оперативтік-тактикалық ойлаудың дамуына ықпал етеді және әскери қызметшілерді тәрбиелеудің маңызды құралы болып табылады.

Үшіншіден, әскери өнер тарихы қазіргі заманғы әскери ғылымның дамуында маңызды орын алады. Ол бірқатар міндеттерді шеше алады, олардың ең бастысы қарулы күрестің тенденциялары мен заңдылықтарын анықтау болуы керек. Әскери теоретик Александр Андреевич Свечин атап өткендей: «әскери ғылымдар қатарында әскери өнердің тарихы... басқа әскери пәндер құрылатын негізді білдіреді. Әскери-тарихи зерттеуге жеткілікті көңіл бөлмей, тек саналы шығармашылыққа, әскери істің тез эволюциясын бейімдеуге және тануға қабілетсіз әскери қолөнершілерді дайындауға болады».

1.2 Әскери өнердегі тактика эволюциясының рөлі мен орны

Екінші оқу мәселесінің өзектілігі мынада: әскери өнердегі тактиканың рөлі мен орнының эволюциясын зерттеу оны үлкен және күрделі даму жолынан өткен жекпе-жек өнері ретінде қарастыруға мүмкіндік береді. Тарихи тұрғыдан алғанда, тактика қарулы күрес құралдарының өзгеруіне сезімтал және кез-келген тірі организм сияқты, техникалық инновацияларға, ғылыми жаңалықтарға, соғыс жағдайының сипатындағы өзгерістерге, соғысқа деген көзқарастарға жауап беретін тұтас тірі, динамикалық жүйе

ретінде көрінеді. Жауынгерлік тәжірибенің өмірінен ұрыс өнерінің пайда болуы басталады.

Пән ретінде, ғылым ретінде және өнер ретінде тактиканы қалыптастыру ұрысқа дайындық және оны жүргізу, оның негізгі постулаттары әскери жетекшілер ұрысты, ұрысты табиғи процесс ретінде қарастыра бастағанға дейін басталды.

Әскери тарихтағы әскери өнердегі тактиканың рөлі мен орны тұрақты болған жоқ. Олар қарулы күрес жүйесіндегі күрестің маңыздылығымен анықталды. Көптеген ғасырлар бойы ұрыс соғыстың барысы мен нәтижесінде, Стратегия міндеттерін шешуде шешуші рөл атқарғаны белгілі. Тактиканың тереңдігінде бастапқыда жауынгерлік іс-қимылдарды дайындау және жүргізу принциптері пайда болды және қалыптасты, олар кейіннен стратегиямен қабылданды. Бұл көптеген объективті себептерге байланысты болды:

біріншіден, көптеген ғасырлар бойы қарулы күрес құралдары жеткіліксіз болғандықтан және барлығы тактикалық салада шоғырланған;

екіншіден, әскерлер салыстырмалы түрде аз болды, ал соғысты тамақтандыратын материалдық база нашар дамыды. Мұндай жағдайда әскери операциялар әдетте әскерлердің қысқа қақтығысына құйылды, оның шарықтау шегі жалпы шайқас болды.

Ежелгі уақытта адамдар ұрыс пен шайқаста алдын-ала үйретушілер жасаған жинақталған тәжірибеге сүйенбестен кездейсоқ әрекет ете алмайтынын түсінді. Ежелгі әлемнің римдік ойшылы Флавий Вегетиус Ренат: «... кім жеңісті қаласа, жауынгерлерді мұқият оқытсын; қолайлы нәтиже алғысы келетіндер соғысуға мүмкіндік берсін, өнер мен білімге сүйене отырып, кездейсоқ емес», - деді.

Тактиканы қалыптастыру – оның «өзегі» - ұрыс теориясы-ұзақ және күрделі процесс. Көптеген ғасырлар бойы жауынгерлік тәжірибенің жинақталуы интуитивті түрде, сынақтар мен қателіктер арқылы өтті. Әр жолы сәтсіздіктер қанмен төленді және бұл әскери басшыларды, ойшылдарды қателіктерден қалай аулақ болу керектігі туралы ойлануға және аз шығындар мен адам шығындарын азайту үшін күресті ұйымдастыруға мәжбүр етті. Уақыт өте келе, көптеген шайқастар кезінде сыналған тактикалық ережелер трактаттарда, жарғыларда, нұсқауларда көрініс тапты және сәйкесінше міндетті көзқарастардың мағынасын алды. Оларды игере отырып, әскери басшылар ұрысты ұйымдастыруда, шайқастар әрдайым өздерінің іс-қимыл тәсілдерін қайта дамыта бастаған жоқ, бірақ жинақталған тәжірибеге сүйене отырып, әскерлердің жауынгерлік тәртібін неғұрлым шебер құруға, жасырын, жылдам және үйлесімді әрекеттерге қол жеткізуге, алдау әдістерін қолдануға және т.б. алдыңғы қатарлы адамдардың «иығына» ие бола отырып, талантты қолбасшылар тактиканың дамуына өз үлестерін қосты.

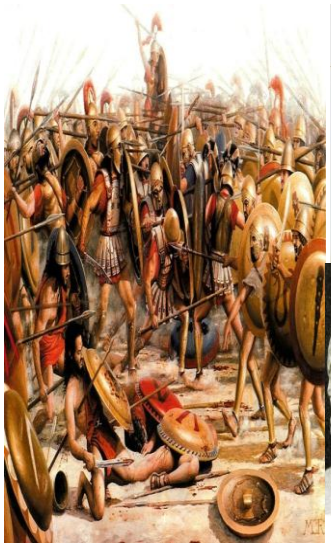

Құлдық әлеуметтік-экономикалық қалыптасу кезеңінде әскери өнер теориясы қарулы күрестің кейбір жалпы заңдылықтарын білуге жақын жеке жалпылама тұжырымдар мен тұжырымдарға келе алды. Тактика принциптерін қалыптастырудың негізі қаланды. Бұл қытай ойшылы және қолбасшысы Сун Цзы, ежелгі грек тарихшылары Фукикид, Ксенофонт, Рим қолбасшысы Юлий Цезарь, сондай-ақ Рим әскери тарихшылары Фронтин мен Вегетийден толық көрініс тапты. Егер біз Вегецийдің «Әскери іс негіздерінің қысқаша мазмұны» еңбегін алсақ, бұл құлдық кезеңдегі әскерлердің жауынгерлік тәжірибесін жалпылаудың үлгісі болса, онда ол тактиканың әлсіз, кенеттен («кенеттен жауды қорқытады, әдеттегі аз тұр»), әрекеттердің үйлесімділігі мен шапшаңдығы.

Феодализм дәуірінде тактикада үлкен ілгерілеушілік болған жоқ. Ұрыс пен соғыс өнері тұтастай алғанда төмен деңгейде қалды. Алайда, осы кезеңде оның теориясын байытып, ұрыс тәсілдерінің дамуына ықпал еткен тактика бойынша көптеген жұмыстар пайда болды.

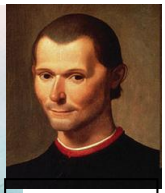

Никколо Макиавелли

Н.Макиавеллидің, Мориц Оранскийдің, Густав-Адольфтың еңбектерін ерекше атап өткен жөн. Сонымен, «Әскери өнер туралы трактата» флоренциялық Н. Макиавелли әскери өнердің дамуындағы кейбір заңдылықтарды негіздеді. Тактикада ол белсенді, шешуші әрекеттерді жүргізу әдісіне артықшылық берді. Оның жауынгерлік бұйрықтарды құру, резервтер құру, сондай-ақ әскерлерді жүргізу, оларды материалдық қамтамасыз ету мәселелері жөніндегі ұсыныстары үлкен қызығушылық тудырды. Тактика теориясының ең толық дизайны XVII-XVIII ғасырдың соңында пайда болды. Тактиканы дамыту мәселелеріне үлкен әскери жазушылар Фоллар мен Гибер көп көңіл бөлді. Соғыстардың тәжірибесін қорытындылай келе, олар оны ежелгі Дүниежүзілік соғыстардың тәжірибесімен салыстырды және одан тиісті қорытынды жасады.

Гибердің «тактика тәжірибесі» еңбегі сызықтық тактика принциптерін дамыту мәселелерінде маңызды рөл атқарды. XVIII ғ. тактикаға маңызды ықпал еткенын Пруссия королі және қолбасшы Фридрих II. көрсетті. Ол әскерлердің жоғары қозғалғыштығын, жаяу әскерді ұйымдастыруды жақсартуды жақтады. XVIII ғасырда тактиканың дамуына айтарлықтай әсер етті. Ол сызықтық тактиканы жетілдірді. Оның іс-әрекетінің принциптерінің бірі «Қиғаш шабуыл» болды, оның мәні жаудың қапталдарының біріне қарсы күш салу болды – «Әлсіздікке қарсы күш».

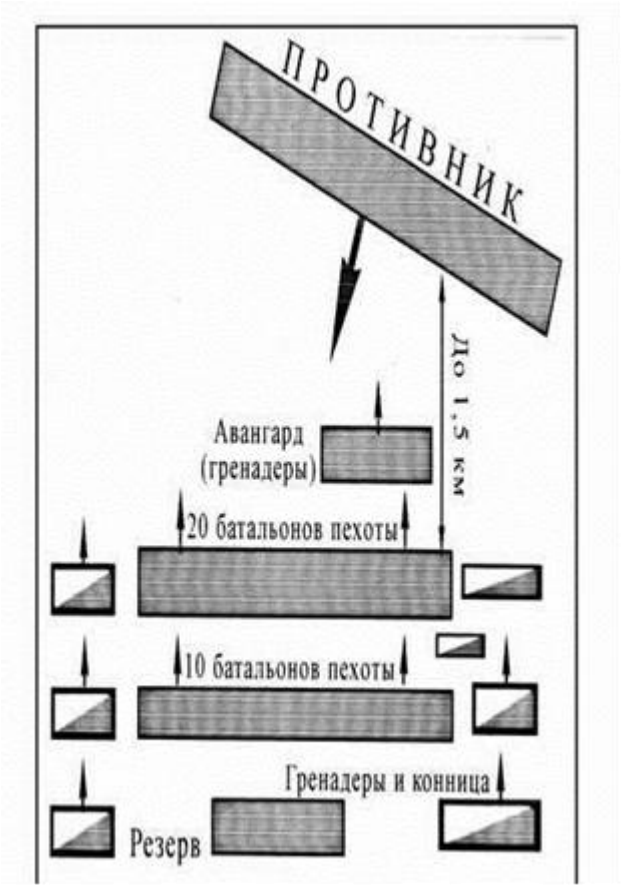

Еуропадағы буржуазиялық төңкерістер мен атыс қаруын жаппай қолдану басталған әскери істің дамуындағы жаңа кезең ұрыс туралы ғылымға үйлесімді жүйе берумен ерекшеленеді. Мұнда ағылшын жазушылары Генрих Ллойд пен Генрих Дитрих Бюловтың еңбектері маңызды рөл атқарды. Бюловтың «Жаңа жүйенің рухы» еңбегінде революция дәуірінде әскери өнерде пайда болған барлық жаңалықтар теориялық тұрғыдан жалпыланды. Ол алғаш рет жаппай армияның маңыздылығын байқады, стратегия мен тактиканың мазмұнын талдады, оларға анықтама берді. «Стратегия, - деп жазды ол, көкжиектен тыс немесе зеңбіректен тыс әскери қозғалыстар туралы ғылым, ал тактика - бұл шекаралардағы әскери қозғалыстар туралы ғылым».

Генрих Дитрих Бюлов
(1757-1807 гг.)

Жаппай әскерлердің пайда болуымен және операциялардың пайда болуымен, қарулы күрестің жаңа формасы ретінде, жаңа, басында әскери теория ресми түрде мойындалмаған стратегия мен тактика арасындағы аралық байланыс пайда болды – оперативтік өнер. Ұрыс енді соғыс мақсаттарына жетудің негізгі құралы ретінде әрекет ете бастады, бірақ оның бір түрі – операция. Бір жеке жекпе-жек, қаншалықты маңызды болса да, тіпті бір үлкен шайқас, тараптардың бірнеше әскері болған кезде, соғыс қимылдарының жалпы барысына шешуші әсер етпеді.

Соғыстың басынан аяғына дейін көптеген сәтті және сәтсіз шабуыл мен қорғаныс шайқастарынан өтіп, армия, содан кейін майдан (армия

топтары) операцияларына біріктірілді, ал соңғысы ұзақ уақытқа созылған әскери жорықтарға ұласты.

Әскери өнердің дербес құрамдас бөлігі ретінде операциялық өнердің пайда болуымен әскери теорияға дейін стратегия, операциялық өнер және тактика принциптері арасындағы жаңа қатынасты анықтау қажеттілігі туындады. Өзгерген жағдайда стратегия мен тактика арасындағы дәстүрлі өзара іс-қимыл бұзылды. Тактика енді стратегияға тікелей емес, оперативтік өнер арқылы жанама әсер ете бастады. Тактикалық әрекеттер тек жиынтықта, жиынтықта, оперативтік нәтиже берді және операция арқылы соғыстың мазмұнын, оның сәтті немесе сәтсіз нәтижесін анықтады. Осының әсерінен әскери өнердің құрамдас бөліктері арасындағы ішкі байланыс күрделене түсті, оперативтік өнер мен стратегияның талаптары тактикасының мазмұнына әсер күшейе түсті.

Мысалы, буржуазиялық дәуірдің әскері Наполеонның стратегиясы мен тактикасында ең айқын көрініс алған соғыс қимылдарының жаңа тәсілдерін ұсынды. Мақсаттардың шешімділігі, жау әскерін бір соққымен жеңуге деген ұмтылыс, әрекеттің жылдамдығы мен маневрдің қарапайымдылығы, кенеттен қол жеткізу қабілеті, жаппай «жұдырықпен» соққы беру - бұл әскери теория мен практиканың кейінгі дамуына үлкен әсер еткен оның әскери өнерінің ең тән белгілері. Ғасырлар бойы әскери теоретиктер Наполеон стратегиясы мен тактикасының тұтқыны болды.

Тактика теориясының және әскери өнердің қалыптасуы мен дамуы XIX ғасырдың екінші жартысындағы ең ірі әскери теоретиктердің есімдерімен А.Жомини и К.Клаузевицпен тығыз байланысты. Жомини әскери өнердің өзінің ғылыми теориясы болуы керек деп санайды, оның пікірінше, мәңгі өмір сүрген және Ұлы қолбасшылардың қызметінде көрінетін бірқатар өзгермейтін постулаттарды тануға негізделген. Ол әскери өнердің маңызды принциптерінің қатарына: қорлау; стратегиялық нүктелерді дұрыс таңдау («кілттер»); қарсыластың ішкі операциялық желілеріне шығу мақсатында шебер маневр жасау; екінші дәрежелі учаскелерде күш үнемдеу және қарсыластың осал пункттерінің біріне өз күш-жігерін батыл бағыттау; стратегиялық резервтер құру. Клаузевиц қарулы күрестің жалпы теориясын дамытуда, әскери өнердің принциптерін жүйелеуде үлкен рөл атқарды. Қатарына жалпы оның относил: сандық үстемдігі, күштері мен внезапность. Клаусевиц шешуші және белсенді ұрыс жүргізу тұрғысынан тұрды. Ол жалпы шайқасты және жаудың жұмыс күшін жоюды соғыс мақсаттарына жетудің маңызды құралы деп таныды. Ол іс-әрекеттің мақсаттылығына, материалдық және моральдық факторларға үлкен мән берді.

АНРИ ЖОМИНИ
(1779-1869 гг.)

Екі дүниежүзілік соғыстың тәжірибесі тактиканың дамуына түбегейлі әсер етті. Ұрыс операция мен соғыс мақсаттарына жетудің негізі мен негізгі құралы ретіндегі рөлі стратегиялық және оперативтік қолбасшылықтың қарамағына жалпы әскери құрамалар мен бөлімдердің құрамына кірмейтін өз күштері мен құралдары түскенге дейін сақталды. Бұл процесс Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде басталды авиацияның пайда болуымен және одан кейін жалғасты, бірақ ерекше күшпен Екінші дүниежүзілік соғыста дамыды. Алыс (стратегиялық) авиациядан басқа, стратегиялық (оперативтік) басшылықта әуе-десанттық әскерлер, ӘШҚҚ әскерлері, қуатты, жоғары жылжымалы танк және механикаландырылған бірлестіктер, РВГК артиллериялық құрамалары болды. Бұл күштер мен құралдар операцияларда тек оперативтік және тактикалық топтарды күшейту үшін ғана емес, сонымен қатар кейбір тәуелсіз мәселелерді шешу үшін де қолданылды.

КАРЛ ФОН КЛАУЗЕВИЦ
(1780-1831 гг.)

Алайда, осы жағдайларда да оперативтік және стратегиялық нәтижелерге қол жеткізуде тактика маңызды болып қала берді. Тактикалық әрекеттер операциялар жүйесінде басты орын алуды жалғастырды. Шартталған бұл тікелей жеңу жау еді қол жеткізу ғана шайқас, және көптеген күштер мен құралдарды қарулы күрес жалғастырды болуы тактикалық буында. Стратегиялық және оперативтік қолбасшылыққа келетін болсақ, ол тактикалық күштер мен құралдарды мақсатты түрде басқарды, оларды пайдалану үшін қолайлы жағдайлар жасады. Операцияны дайындап, жүзеге асыра отырып, ол құрамалар мен бөлімдерді мақсаттар мен міндеттермен анықтады, операция аясында олардың арасындағы өзара іс-қимылды ұйымдастырды, оларды жауынгерлік және материалдық-техникалық жағынан қамтамасыз етті, жауынгерлік іс-қимылдарды үйлестірді.

Бірақ сол кезде операциялық өнер мен стратегия аясында тек осы инстанцияларға тән өзіндік қағидалар пайда болды, мысалы, жауды бір уақытта терең жеңуге қол жеткізу. Рас, Екінші дүниежүзілік соғыста бұл принцип іс жүзінде толық жүзеге асырылмады. Жауды басудағы басты міндетті артиллерия шешті, ол негізінен тактикалық байланыста болды, оның мүмкіндіктері шектеулі болды. Қарсыластың оперативтік және стратегиялық құралдарын жеңуге қатысу үлесі айтарлықтай өсті, бірақ шешуші болмады.

Операцияның мақсаттарына, сайып келгенде, ұрыс алаңындағы құрамалар мен бөлімдердің бірлескен әрекеттері арқылы қол жеткізілді, ал оның шекарасынан тыс жерде – әуе күштері әр түрлі тереңдікте жауға әуе соққыларын беру, жаудың тактикалық және оперативтік қорғаныс аймағында жүзеге асырылатын майдандар мен армиялардың жылжымалы топтарын ұрысқа енгізу, сондай-ақ артқы жағына қону.әуе және теңіз десанттары. Мұндай операциялардағы жалпы жетістік тактикалық және операциялық және стратегиялық құралдардың күш-жігерінің нәтижесі болды, бірақ олардың жауынгерлік тиімділігі жеткіліксіз болғандықтан, соғыс кезіндегі соңғысының үлесі салыстырмалы түрде төмен болып қала берді. Жаудың негізгі күштерін жеңу негізінен ұрыс алаңында, тактикалық аймақта жүргізілді. Ұрыс соғыста әлі де басты орынға ие болды. Онсыз бірде-бір шайқас, бірде-бір операция мүмкін емес еді.

Әскери өнердегі «күштердің тепе-теңдігі» ядролық қарудың пайда болуымен сапалы түрде ерекшеленді. Оның әсерінен стратегия, операциялық өнер және тактика арасында жаңа қатынастар қалыптаса бастады. Бұл соғыс мәселелерін шешуде жетекші рөлді стратегиялық орган қабылдағанынан көрінді, өйткені жеңілудің ең күшті құралдары оның иелігінде болды. Осыған сүйене отырып, тактика осы жағдайларда операцияларда қандай рөл атқаруы керек деген сұрақ табиғи түрде туындады.

Қалыптастыруға жаңа тәсілдерді әзірлеу туралы айту керек әскери өнердің принциптері жаңа жағдайда бірқалыпты өткен жоқ. Шетелдік және кеңестік әскери әдебиеттерде әскери өнердің, әсіресе тактиканың даму перспективалары туралы көптеген көзқарастар айтылды. Мысалы, В.Д. Соколовскийдің редакциясымен 1962 жылы шыққан «Әскери стратегия» еңбегінде қалыптасқан жаңа жағдайларда стратегия, оперативтік өнер мен тактиканың өзара байланысын түбегейлі басқаша бағалау керек делінген.

Бұл уақыт өтті, авторлар «соғыстағы жалпы жеңіс көптеген жеке жетістіктерден тұрады... қазіргі заманғы стратегиялық құралдар... негізгі командаларға тікелей бағынатын және соғыста жеңіске жетуде шешуші нәтижелерге қол жеткізуге мүмкіндік беретін, көбінесе тактикалық және операциялық байланыстың күштері мен құралдарының қатысуынсыз, олар қазір жеке жетістіктер жалпы стратегиялық табыстарға байланысты болуы мүмкін деген ережені қолдайды» деп жазды.

Осындай қорытындыдан жаңа жағдайдағы тактиканың рөлі мәні бойынша екінші реттік болады деген тұжырым табиғи түрде пайда болды. Алайда, мұндай көзқарастар 60-шы жылдарға тән «ядролық эйфорияның» әсерінен қалыптасты, бұл кезде болашақ дүниежүзілік соғыс міндетті түрде ядролық болады деп сенді. 70-ші жылдары кеңестік әскери доктрина ядролық және қарапайым дүниежүзілік соғыстың пайда болу мүмкіндігін

ескере бастады. Тиісінше, жаңа әлемде әскери өнердің құрамдас бөліктерінің өзара байланысы, тактиканың рөлі ұсынылды.

Жаңа тұжырымдама Кеңес Одағының Маршалы А.А. Гречконың 1975 жылы шыққан «Кеңес мемлекетінің қарулы күштері» кітабында толық көрініс тапты. Тактиканың маңыздылығы туралы айта отырып, автор «соғыс қандай құралдармен жүргізілсе де, тактика оперативтік және стратегиялық жетістіктерге жетудің негізі болып қала береді, тактикадан басталады, тактикалық әдістер жүзеге асырылады және олар оперативтік және стратегиялық жоспарларды жүзеге асыруды аяқтайды» деп жазды.

Қарулы күрес жүйесіндегі тактиканың рөлін осындай біржақты бағалаумен тек ішінара келісуге болады. Қазіргі заманғы әскери әрекеттер өте әртүрлі болуы мүмкін және әрдайым олардағы тактиканың рөлі басқаша болады. Сонымен, егер Сіз қарулы қақтығыстарды алсаңыз, онда оларда тактикалық әрекеттер басым орын алады, мысалы, Ауғанстандағы соғыс, олардың жалпы жауынгерлік кешендегі үлесі 80%, ал екі шешен әскери жорықтарында – 75%.

Ауқымды соғысқа келетін болсақ, ол стратегиялық және операциялық құралдарды қолданудан басталады – жаппай зымыран-авиациялық соққыларды қолдану және кейінгі жердегі іс-қимылдарға қолайлы жағдай жасау үшін «Шөл дауыл» операциясының түріне сәйкес ұзақ электронды әуе науқанын жүргізу. Бұл кезеңдегі Тактика да маңызды рөл атқарады, өйткені әуе-ғарыш, әуе, теңіз және одан да көп жердегі операциялар мен шайқастар жеке құрамның, есептеулердің, экипаждардың қатысуынсыз аяқталмайды, олар соққыларды дайындайды және орындайды. Бірақ мағынасы мұндай жағдайларда тактикалық әрекеттер негізгі емес, бірақ қамтамасыз етеді. Бірақ бұл жағдай соғыстың бастапқы кезеңінде ғана болуы мүмкін. Кейіннен ұзақ және қарқынды қақтығыс кезінде тараптар бірнеше қорғаныс және шабуылдау операцияларының орнын табады, онда тактикалық оперативтік және стратегиялық жетістіктерге жетудің алғышарты және негізі ретінде өз орнын алады.

Тактикалық өнерге қазір бұрынғыдан гөрі жоғары талаптар қойылады.

Тактика теориясы икемді және ұтқыр болуы керек - қарудың барлық түрлерін, соның ішінде ядролық, аймақтық және жергілікті соғыстарда,

сондай-ақ әртүрлі қарсылас болуы мүмкін қарулы қақтығыстарда шектеусіз қолданылатын кең ауқымды соғыс жағдайлары үшін жауынгерлік әдістерді жасау. Бір жағдайда ол технологиялық, екіншісінде - сандық артықшылыққа ие болады, үшіншісінде – екеуі де, төртіншісінде – партизандық «рейдтік» әрекеттердің нақты тактикасын қолданады. Әскерлерді күзетсіз ұстау үшін тактикалық ой, әскери теория, әскерлердің жауынгерлік дайындығы болашаққа «жұмыс істеуі» керек.

Сонымен, қазіргі кезеңдегі әскери теорияның өзекті міндеттерінің бірі – қарулы қақтығыстардағы әскерлердің соғыс тәсілдерін-ішкі және халықаралық, олардағы тактикалық әрекеттердің ерекшеліктерін зерттеу.

Осылайша, тактика теориясының қалыптасуы мен дамуына ғылым ретінде тактиканың негізін қалаған көрнекті әскери қайраткерлер мен әскери жазушыларға құрмет көрсете отырып, оның ережелерін қалыптастыруда тікелей әскери тәжірибе үлкен рөл атқарғанын атап өткен жөн. Ол дамыған тактикалық стандарттардың, ережелердің, ілімдердің тиімділігінің өлшемі болды. Соғыс барлық жасанды, жасанды, дәлелденген, маңызды, қажетті жолға жол берді. Жекпе-жектің жалынында әртүрлі гипотезалар мен теориялар пайда болды және қайтыс болды, бірақ әскери өнердің басқа компоненттері сияқты алға жылжу процесі әрдайым жүрді, тактика байытылды және дамыды.

Тұжырым

Біріншіден, дәріс барысында әскери өнер тарихының әскери тарихтың құрамдас бөлігі ретіндегі міндеттері әскери ғылымның ажырамас элементі болып табылатыны анықталды.

Екіншіден, халықтар, мемлекеттер, дүниежүзілік тарих тарихының әскери аспектісін зерттейтін және одан сабақ алуға көмектесетін әскери тарих ғылымынсыз, әскери ғылым Отанның әскери қауіпсіздігін тиімді теориялық тұрғыдан қамтамасыз ете алмайды, әскери тарихпен өзара әрекеттесуге, оған сенім артуға міндетті.

Үшіншіден, әскери өнердің тарихын білу, оның құрамдас бөлігі тактика тарихы ретінде, қазақстандықтардың ерліктері, соғыс жылдарындағы құрамалар мен бөлімдердің белсенді және шешуші әрекеттері мысалдарындағы және т. б. командалық кадрларды патриоттық тәрбиелеудің ең тиімді көздерінің бірі болып табылады.

Төртіншіден, жаппай әскерлер болған кезде тактика да сақталады, бірақ оның әртүрлі әскери әрекеттердегі рөлі әр түрлі болады.

Қорытынды

Осылайша, әскери өнердің тарихы қазіргі әскери ғылымның дамуында маңызды орын алады. Ол міндеттерді шешуге қабілетті, олардың ішіндегі ең маңыздысы Ұлттық қорғаныс университетінің қабырғасында оқу жағдайында елдің қорғаныс қабілетін нығайту үшін теориялық және практикалық маңызы бар әскери тәжірибені зерттеу және жалпылау міндеті болуы керек.

Ғылым ретінде тактиканың негізін қалаған көрнекті әскери қайраткерлер мен әскери жазушылар, бірақ оның ережелерін қалыптастыруда тікелей әскери тәжірибе үлкен рөл атқарғанын атап өткен жөн. Соғыс барлық жасанды, жасанды, дәлелденген, маңызды, қажетті жолға жол берді. Жекпе-жектің жалынында әртүрлі гипотезалар мен теориялар пайда болды және қайтыс болды, бірақ әскери өнердің басқа компоненттері сияқты алға жылжу процесі әрдайым жүрді, тактика байытылды және дамыды.

Өзін-өзі бақылау мәселелері

1. «Әскери өнер тарихы» пәні, мазмұны және міндеттері.

2. Ұғымға анықтама беріңіз: әскери тарих. Әскери тарих ғылымының (әскери тарихтың) құрылымы.

3. Әскери тарихтың арнайы салалары: олардың мазмұнын ашыңыз.

4. Әскери өнердің дамуының негізгі кезеңдері: олардың мазмұнын атаңыз және ашыңыз.

5. Әскери өнердегі тактиканың рөлі мен орны эволюциясын ашыңыз.

2 тарау. Әлемдік соғыстардың тәжірибесі бойынша қорғаныс өнері

Кіріспе

Әскери өнердің маңызды мәселелерінің бірі қорғаныс мәселесін зерттеу болып табылады. Осыған байланысты бірінші және екінші дүниежүзілік соғыс әскери өнер тарихындағы маңызды кезеңдер болды, сол кезде оның дамуының шешуші факторы Әртүрлі қуатты әскери техниканы қолдану және оны тез жетілдіру болды.

Соғыс тарихында қорғаныс әр түрлі орынға ие болды-ол шабуылға қатысты басым болды, керісінше, артта қалды. 1914-1918 жылдардағы Бірінші дүниежүзілік соғыста, төрт жылдық соғыс кезінде Тараптардың әскерлері позициялық қақтығыста басым болды және шығыс майданда 240 күннен астам уақыт бойы кең ауқымды белсенді шабуыл жасады.

Екінші дүниежүзілік соғыстағы шабуыл мен қорғаныс әрекеттерінің уақытша арақатынасы басқаша дамыды. Мұнда негізгі уақытта әскерлер белсенді шабуыл жасады. 1418 тәуліктен, оның ішінде кеңес-герман майданында қарулы күрес жалғасып, уақыттың үштен екісі (926 күн) Кеңес Қарулы Күштері стратегиялық шабуыл және 429 күн қорғаныс жүргізді.

Қазіргі уақытта ҚР доктринасы қорғаныстық сипатқа ие болған кезде, қорғаныстың мәні өзекті болып қала береді. Бірінші және Екінші Дүниежүзілік соғыстардың тәжірибесін зерттеу тыңдаушыларға қорғаныс проблемаларының себептері мен оларды шешудегі тенденцияларды тереңірек түсінуге, бұл мәселелердің әлемдік соғыстарда, қазіргі заманғы жергілікті соғыстарда қалай шешілгенін түсінуге, қарулы күрестің қазіргі жағдайында қорғаныс мәселелерін шешудің тәсілдерін табуға көмектеседі.

2.1 Бірінші дүниежүзілік соғыстағы қорғаныс шайқастарындағы әскери өнер (1914-1918 жж.)

Бірінші дүниежүзілік соғыс (1914 ж.28 шілде - 1918 ж. 11 қараша) ірі капиталистік державалардың ықпал ету саласы үшін қарым-қатынасының күрт шиеленісуі нәтижесінде пайда болды. Елдің қатысушылар:

- Антанта (бастапқыда Франция, Англия, Ресейден тұратын блок, кейінірек Италия, Румыния қосылды)
- Төрттік Одақ (Австрия-Венгрия империясы, Германия, Болгария, Осман империясы).

Бірінші кезең. Себебі соғыс франц-фердинандтың өлімі (мұрагердің Империясының Габсбургтің) серб террористом-националистом Гаврилой Принципі. Сербия мен Австрия арасында қақтығыс болды. Бұл соғыста Австрияны Германия қолдады. Бұл ел 1 жылы 1914 тамызда Ресеймен, ал тағы екі күннен кейін Франциямен соғысқа кірді.

Шығыс майданы: мұнда орыс әскері Пруссияның шығысындағы аумақтарға шабуыл жасап, тез басып алды. 1914 жылы 18 тамызда Галисия шайқасы австриялықтар мен орыстар арасындағы қақтығысты аяқтаған Ресейдің жеңісімен аяқталды.

Сербия бұрын Австриялықтар басып алған Белградты жеңді, содан кейін ерекше белсенді шайқастар болған жоқ. Жапония 1914 жылы Арал колонияларын басып алып, Германияға қарсы шықты. Бұл Ресейдің шығыс шекараларын шапқыншылықтан қорғады, бірақ оңтүстіктен Германия жағында тұрған Осман империясы шабуыл жасады. 1914 соңында ол Кавказ майданын ашты, бұл Ресейді одақтас елдермен ыңғайлы қарым-қатынастан айырды.

Екінші кезең. Батыс майданы: 1915 жылы Франция мен Германия арасындағы қызу шайқастар қайта басталды. Күштер тең болды, ал алдыңғы сызық жыл соңында ғана өзгерген жоқ, тараптар айтарлықтай шығынға ұшырады. Шығыс майданы: немістер Ресейден Галиция мен Польшаны жаулап алып, Горлицкий серпілісін жасады. Күзге қарай алдыңғы сызық тұрақтанды және Австрия-Венгрия империясы мен Ресей арасындағы соғысқа дейінгі шекарада өтті. 1915 жылы (23 мамыр) Италия Австрия-Венгрияға қарсы соғысқа кірді. Болгария да Антанаға қарсы соғыс қимылдарына қосылды, нәтижесінде Сербияның құлдырауына әкелді.

1916 жылдың ақпанынан желтоқсанына дейін-Верденское шайқасы. Германиядан айырылу-450 мың сарбаз, ағылшын - француз күштерінен айырылу-750 мың адам.

Батыс орыс майданында орыс әскерлері Брусиловский серпілісін жасады, содан кейін Германия өз әскерлерінің көп бөлігін сол жерге көшірді.

Үшінші кезең. 1917 жылы одақтас күштерге АҚШ қосылды. Антанта жеңіске жақын болды, бірақ Германия құрлықта стратегиялық қорғанысты сақтап қалды, сонымен қатар Англия күштеріне су асты флотымен шабуыл жасауға тырысты. Шығыс майданы жойылды, Ресей 1917 жылдың қазан айында (революциядан кейін) соғыстан шықты, Германия Ресеймен, Украинамен және Румыниямен бітімге қол қойды. 1918 жылы наурызда Брест бейбіт келісімі жасалды.

Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде әскери өнер маңызды болды. Соғыс бұрынғы, XIX ғасырдың тәжірибесіне негізделген, бір немесе бірнеше жалпы шайқастарда жау күштерін жеңу арқылы жеңіске жету мүмкіндігі туралы стратегиялық теорияларды құлатты.

Бастапқы стратегиялық жоспарлар сәтсіз аяқталғаннан кейін, бірінші дүниежүзілік соғыстағы соғыс оның барлық қатысушылары үшін күтпеген жерден позициялық сипат алды.

Соғыс жүргізудің жаңа формасы пайда болды-үздіксіз позициялық майдандарда ұзақ күрес. Көп миллиондық армиялардың мұндай фронттарды құруға және ұстап тұруға жеткілікті күші болды, бірақ олардың иелігінде позициялық қорғанысты құлатуға болатын күшті соққы құралдары болған жоқ. Белгілі бір кезеңде қорғаныс шабуылдан күшті болған кезде жағдай

қалыптасты. Бірінші дүниежүзілік соғыста қорғаныс шайқасының тактикасы қалыптасып, дамыды. Соғыс басталған кезде бірде-бір елде қорғаныс жүргізудің үйлесімді теориясы болған жоқ, өйткені ешкім қорғанысты, әсіресе позициялық емес еді. Оқиғалар барысы барлық әскерлерді далалық позициялық қорғаныс құру және қорғаныс шайқасын жүргізу мәселелеріне көп көңіл бөлуге мәжбүр етті.

Барлық әскерлердегі Құрлық әскерлерінің негізгі ұрпақтары жаяу әскер, артиллерия және атқыштар болды. Байланыс әскерлері, инженерлік және басқа да арнайы әскерлер шамалы үлес салмағы болды (шамамен 2%) (сурет 2).

Сурет 2 Бірінші дүниежүзілік соғысқа қатысушы негізгі елдердің жаяу әскерлері:
1- орыс армиясы қатардағы; 2- француз әскері қатардағы; 3- британдық армия қатардағы; 4- неміс армиясы қатардағы

Жоғары тактикалық құрам әдетте екі-үш жаяу әскер дивизиясынан, атқыштар, артиллерия және басқа да бөлімдер мен қамтамасыз ету бөлімшелерінен тұратын корпус болды. Жаяу әскер дивизиясының құрамында 16-21 мың адам, 36-48 мылтық және 30-ға жуық пулемет болды.

Жаяу әскер сөрелерінде күрестің негізгі құралы шамамен 2000 м және атыс жылдамдығы минутына 10-12 Оқататын дүкен мылтығы болды. Әр сөреде, сонымен қатар, 8-ге дейін пулемет болды. Полк, әдетте, штаттық артиллерияға ие болмады. Артиллерия дивизия командирінің қарамағында болды. Дивизиялық артиллерияның негізгі үлгісі 75-77 мм калибрлі зеңбіректер болды, атыс қашықтығы 7-8 км. ауыр артиллерия аз болды.

Ұйымдастырушылық тұрғыдан алғанда, 1914 жылғы жаяу әскер Еуропа мемлекеттерінің барлық армияларында төрт құрамды батальондардан тұрды: әр компанияда мылтықпен қаруланған 200-250 жауынгер болды. Ағылшын армиясында төрт бірдей батальон бригадаларға, ал қалған армияларда жаяу әскер полктеріне біріктірілді. Полк құрамына 6-8 станокты пулеметтен тұратын бір пулемет командасы, байланыс командасы, Жаяу барлау командасы кірді. Жалпы, полкте 6-8 пулеметпен 4000-ға жуық жаяу әскер болды (сурет 3).

Әрине, мұндай ұйымда жаяу әскердің негізгі қаруы мылтық болды, бұл ұрыс тәсілдеріне де әсер етті. Мылтық тізбегі қорғаныс пен шабуылдағы негізгі жауынгерлік тәртіп болды.

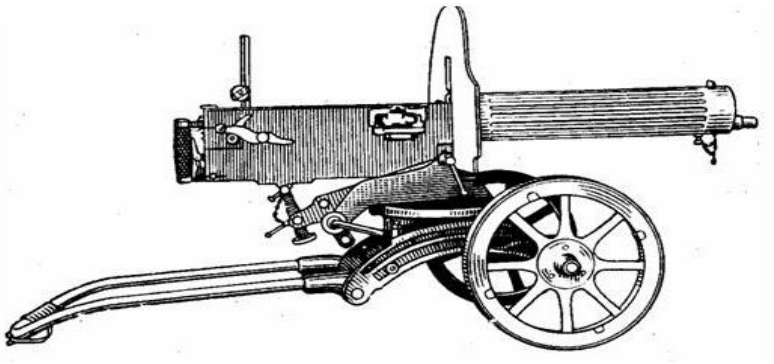

Сурет 3 1910 жылғы үлгідегі станоктық пулемет

Қорғаныс үшін роталар роталық тірек ретінде бір взводты (төрт взводты) артта қалдырып, атыс сызығына (тізбегіне) өрістеді. Қорғаныс батальондары әдетте үш ротаны орналастырды, ал біреуі батальон резерві ретінде артта қалды. Полктер де сол схема бойынша орналастырылды, яғни жауынгерлік учаскедегі үш батальон және полковник резервіндегі бір батальон. Пулеметтер, әдетте, екі, бірінші қатардағы батальондар арасында бөлініп, оларды атыс кезінде біркелкі күшейтті.

Бірінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі қорғаныс тәжірибесін науқандарды қарастыру арқылы анық байқауға болады.

Соғыстың басында қорғанысқа көшу кезінде әскерлер топтық атқыштар траншеяларының бір желісін құрды және жаудың шабуылын мылтық, пулемет және артиллериялық отпен көрсетті. Бұл тереңдіктен айырылған фокустық Қорғаныс болды. Оның негізі атыс қаруының оты болды (4,5-сурет)

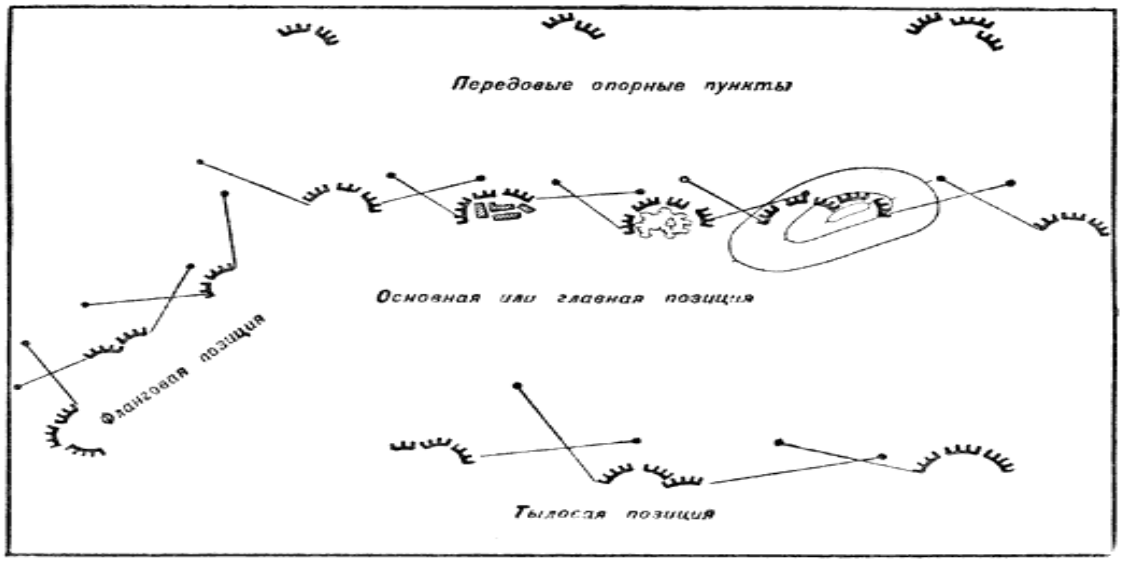

Сурет 4 1914-1918 жж. Бірінші дүниежүзілік соғыстың басында қорғаныс құрылысы

Сурет 5 1914-1918 жж. Бірінші дүниежүзілік соғыстың басында қорғаныс құрылысы

Алайда, мысалы, 1914 жылғы науқанның соңында, жаудың айтарлықтай атыс артықшылығы жағдайында, әсіресе шабуылдау операцияларының соңғы кезеңдерінде, орыс әскерлерінің әскери мүмкіндіктері шығындар мен созылған байланыстарға байланысты күрт төмендеген кезде, олар қорғанысқа көбірек көшуге мәжбүр болды. Мұндай жағдайларда құрамалар мен бөлімдердің жауынгерлік бұйрықтары соғысқа дейінгі көзқарастарға сәйкес келе берді, бірақ қорғаныс позициялары енді жеке тірек нүктелері түрінде емес, кейде хабарлама қозғалыстарымен байланысқан бірнеше үздіксіз траншеялар түрінде салынды.

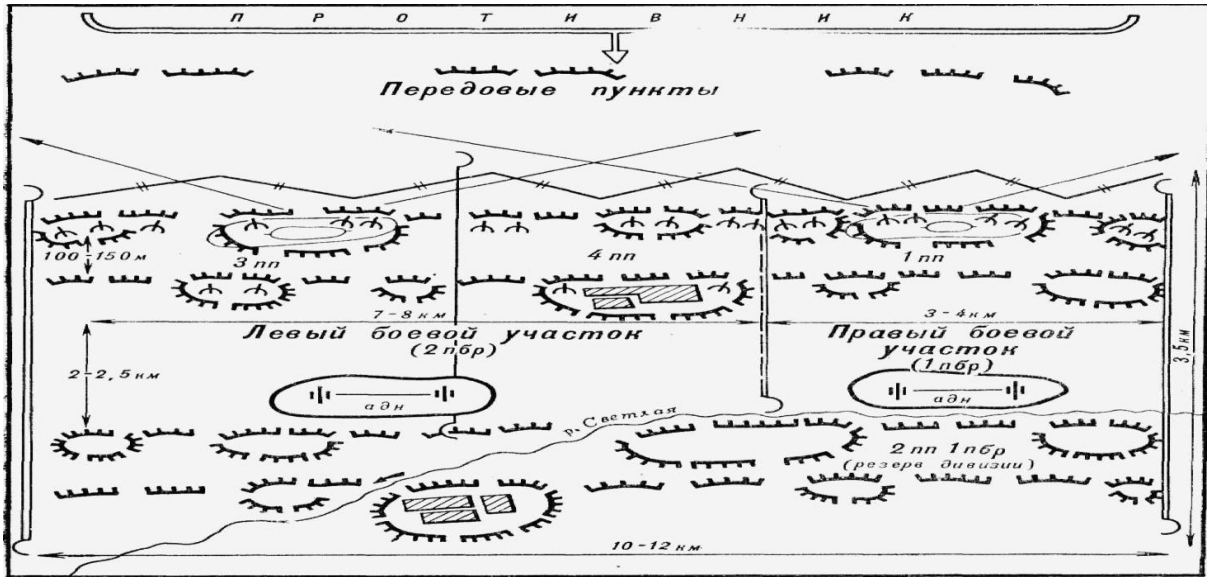

Сурет 6 1914 ж қорғаныс позицияның схемасы

Негізгі ұстаным оларда жазылған тірек нүктелері бар екі траншеядан тұрды. Траншеялардың екінші желісі біріншісінен 100-150 м қашықтықта болды, бұл қашықтық бөлімшелер арасында, соның ішінде отпен тығыз байланысты ұйымдастыруға мүмкіндік берді. Траншеялардың бір немесе екі

жолын қамтитын артқы позиция 2-2,5 км қашықтықта басты орыннан жабдықталды.

Негізгі позицияны бірінші эшелонның полктері қорғады, ал артқы позицияда жалпы (дивизиялық) резерв болды. Позициялардың арасында артиллерияның атыс позициялары болды. Дивизияның қорғаныс тереңдігі 3,5 км-ге дейін, ал қорғаныс ені 10-12 км-ге жетті.

Жаудың шабуылдары, қорғаныс әскерлері мылтық пен пулемет пен артиллериялық отпен тойтарыс беруі керек еді. Бұл жағдайда артиллерияның болмауына байланысты басты рөл жаяу әскердің атыс құралдарына берілді (6- сурет).

Қорғаныстың тұрақтылығын күшейту және артиллериялық оттың шығынын азайту мақсатында 1915 жылғы науқанда олар бірінші позициядан 2-4 км қашықтықта екінші позицияны құра бастады, онда дивизия мен корпус резервтері орналастырылды. Қорғаныстағы Артиллерия бірінші және екінші позициялардың арасында орналасқан. Қорғаныс шайқасының негізгі міндеті бірінші траншеяны ұстап тұру болды (7-сурет).

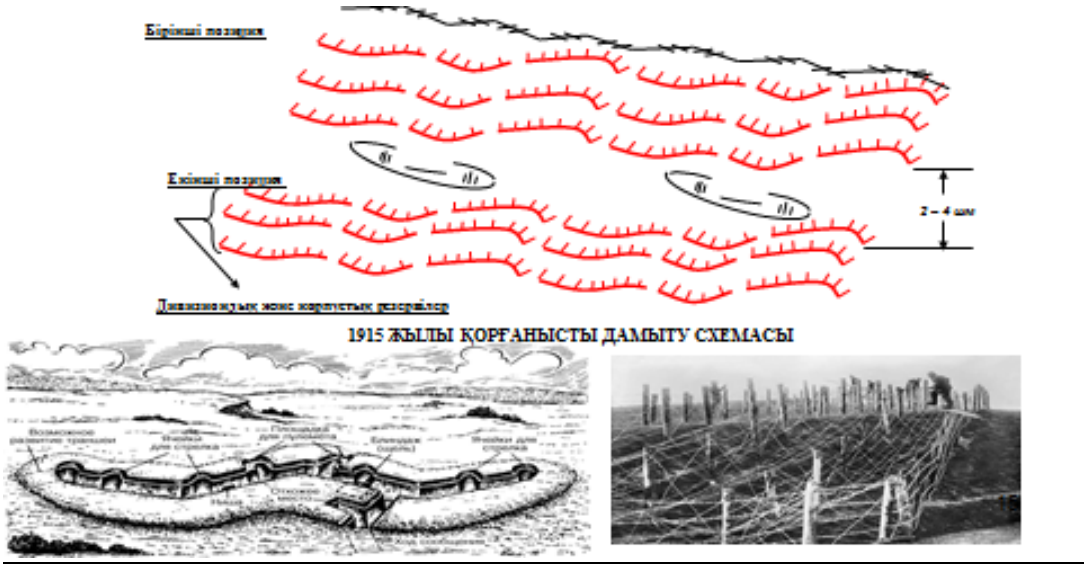

7 сурет-1915 жылы қорғанысты дамыту схемасы

1916 жылғы кампанияда қорғаныстағы құрамалар мен бөлімдер бір эшелонға да жауынгерлік тәртіптер салды, алайда қорғаныс тереңдігі белдеулер мен учаскелерді, сондай-ақ үшінші және аралық позицияларды салу есебінен өсті. Дивизия 8-10 км жолақта қорғалды.бірінші және аралық позицияларды полктердің негізгі күштері мен резервтерімен, екінші позицияда дивизиялық резервтермен алды. Үшінші позицияда корпус резервтері орналастырылды. Қорғаныстың жалпы тереңдігі 7 – 8 км-ге жетті.

Позицияның ішінде күштер біркелкі бөлінбеді, бірақ жақсы жабдықталған және дөңгелек қорғанысқа бейімделген «қарсылық орталықтарына» (тірек нүктелеріне) шоғырланды. Қарсыласу орталықтары

арасындағы Бос орындар мылтық пен пулеметпен атылды. Қорғаныстың міндеті бірінші орынды ұстап тұру болды.

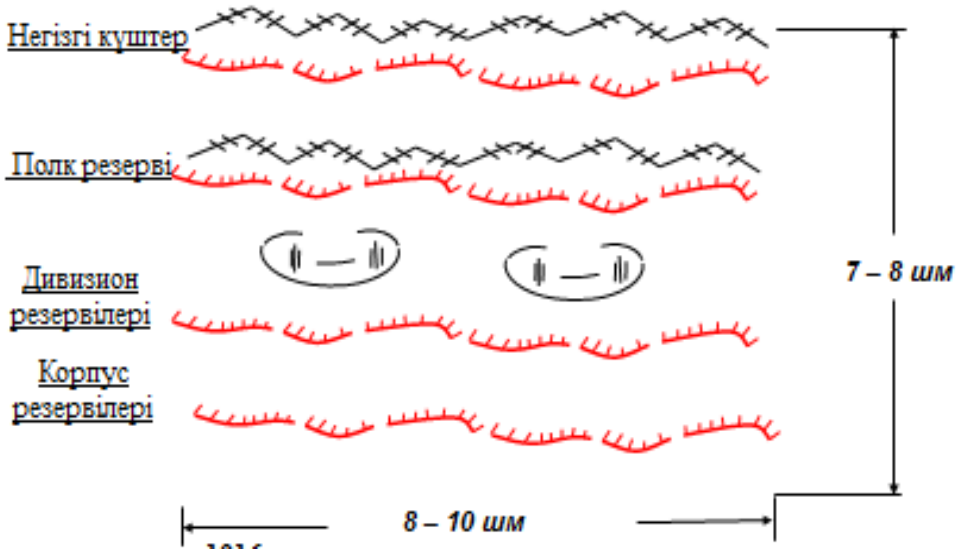

8-сурет 1916 жылы қорғанысты дамыту схемасы

1915 және 1916 жылдардағы науқандарда көрініс тапты.қорғаншылардың бірінші позицияны қатаң сақтауға деген ұмтылысы, оның тірі күшімен қанығуы соңғысын ауыр артиллерия мен жау авиациясының жойқын атысымен алмастырды. Сомме операциясында немістер 500 мың адамға дейін жоғалтты. Вердун операциясындағы Француз қолбасшылығы әскерлердің тіршілігін сақтау мәселесін мезгіл-мезгіл өзгерту арқылы шешуге тырысты. Соған қарамастан, Вердун ет тартқышындағы француздардың шығыны 360 мыңнан астам адамды құрады. Жиі жоғалту оборонявшихся осы ұстанымдық соғыс кезеңінде тіпті аспауы қажет селоны басып алатын роталардың шығындары.

Соғыс қимылдарының жаңа құралдарының дамуына байланысты Қорғаныс жаңа қасиеттерге ие болды: ол жеке құрамға қарсы, соғысқа қарсы, әуе шабуылына қарсы және химияға қарсы болды. Жаудың шабуылы оттың барлық түрлерімен және қарсы шабуылдармен көрініс тапты.

Камбредегі шайқаста 1917 жылғы жорықта немістер нағыз алдыңғы шетін жаудан жасыру және артиллериялық оттың шығынын азайту үшін алдыңғы қатарлы позиция (предполье) құра бастады. Көрсетуге арналған және танк шабуыл пайдаланды пушечную артиллерия және отрывали противотанковые рвы. Демек, қорғаныс танкке қарсы болды (9-сурет).

Қорғаныс тәсілдерінде де кейбір өзгерістер болды, олар негізінен алғашқы соққылардың үлкен күшімен, ең алдымен бірінші орынға көтерілді. Оның мәні қорғаныс жағы қарсыластың алғашқы соққысының күшін ескере отырып, алғашқы позицияларда тек күзет қалдырды, ал негізгі күштер тереңдікке алынды.

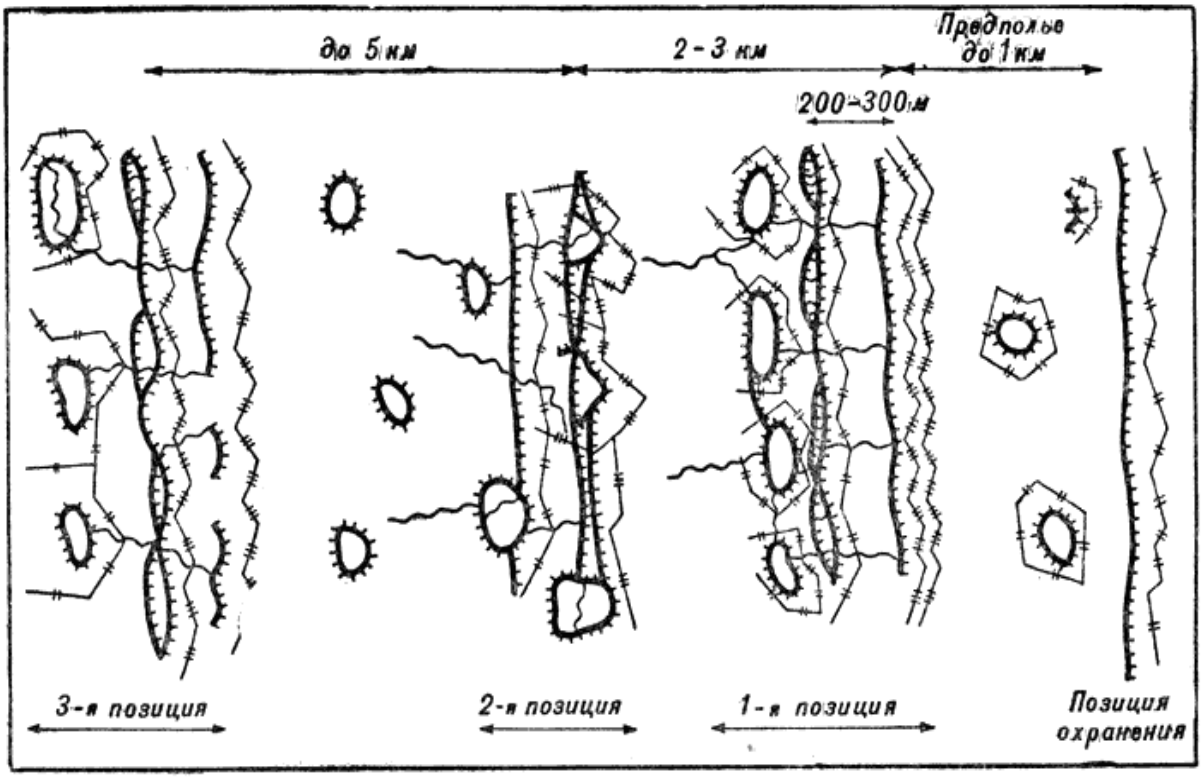

9-сурет 1918 жылы қорғанысты дамыту схемасы

Артиллериялық дайындықты бос жерде өткізгеннен кейін, қарсылас қалған позицияларды иеленді, бірақ содан кейін қорғаныс жағы оны күшті қарсы шабуылмен бастапқы сызыққа тастады. Шабуыл операциясы осылайша бұзылды (1918 жылдың шілдесінде Марна өзеніндегі немістердің операциясы).

Мұндай қорғаныс «серпімді»деп аталды. Серпімді қорғанысты жүргізу позициялар саны мен олардың арасындағы қашықтықты арттыру арқылы 10-15 км – ге жетті. Позициялар қорғаныс тереңдігіндегі маңызды шекараларға айналды, олар үшін белсенді күрес жүргізілді және аймақтар деп аталды.

Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде қорғанысты дамытудағы маңызды элемент ұзақ мерзімді және далалық бекініс элементтерін біріктіретін нығайтылған аудан жүйесін әзірлеу болды.

Осылайша, Қорғаныс жаңа қасиеттерге ие болды және соғыстың соңына қарай жаяу әскердің, артиллерияның, танктердің, авиацияның және жауынгерлік улы заттардың әсеріне төтеп бере алды.

Соғыс жылдарында қарулы күштердің құрылымында өзгерістер болды, әскерлердің жаңа түрлері пайда болды, әртүрлі әскерлер мен арнайы әскерлердің сандық қатынасы, рөлі мен міндеттері өзгерді. Жалпы тактиканың дамуымен қатар әскер түрлерінің тактикасы жетілдірілді.

Жаяу әскер негізгі әскер түрі болып қала берді, бірақ соғыстың аяғында ол құрлық күштерінің жалпы санының 50% ғана болды. Жаяу әскердің атыс күші соғыс жылдарында бірнеше есе өсті, өйткені жаяу әскерлер, бөлімдер

мен бөлімшелер көптеген артиллерия, минометтер және әсіресе пулеметтерді қабылдады.

Артиллерия негізгі атыс құралы ретінде өзінің маңыздылығын сақтап, нығайтты. Дамыған елдерде артиллерия Құрлық әскерлерінің жалпы құрамының 30% - ын құрады. Гаубицалар мен ауыр жүйелердің саны күрт өсті; артиллерияның жаңа құралдары – зениттік және танкке қарсы тез дамыды. Артиллерияны массациялау және серпіліс учаскелерінде жоғары тығыздықты (1 км фронтта 150 және одан да көп зеңбіректер) құру принципі айтарлықтай дамыды. Артиллерияны қолдану әдістері жақсарды. Көп күндік артиллериялық дайындықтан салыстырмалы түрде қысқа (бірнеше сағат), бірақ өте күшті арт-дайындыққа көшу болды. Нәтижесінде артиллерия нақты тапсырмаларды орындады: ол әскерлердің кластерлерін жойды, траншеяларды, бекіністерді, басқару пункттерін қиратты, кедергілерден өтіп, жаудың атыс құралдарын басып тастады.

Негізгі артиллериялық жүйелердің ауқымы 15-30 пайызға өсті, оқ-дәрілер едәуір жақсарды, бұл өз кезегінде өрттің тиімділігін арттыруға мүмкіндік берді. Атап айтқанда, химиялық снарядтар өте кең қолданылды.

Соғыстың басында атқыштар жаудың аумағына басып кіру үшін қолданылды, терең барлау мен күзет жүргізді.

Позициялық күрес жағдайында ол негізгі әскер түрлерінің бірінің рөлін жоғалтты және екі-үш есе азайды.

Бронетранспортерлер тез дамып келе жатқан әскер түріне айналды. Олардың негізгі қаруы танк болды. Позициялық қорғаныстың серпілісі кезінде жаяу әскерді қолдау үшін танктерді қолдану әдістері дамыды. Танктердің пайда болуы әскерлердің жауынгерлік тәртібіне өзгерістер енгізуді, жаяу әскердің, артиллерияның, танктердің және авиацияның өзара іс-қимылын ұйымдастыруды, танкке қарсы қорғаныс құралдарын құруды және әдістерін әзірлеуді талап етті.

Авиация тәуелсіз әскер түріне айналды және барлау, жауынгерлік және бомбалау болып бөлінді. Әуе барлауының негізгі әдістері – көзбен шолу және аэрофототүсірілім кеңінен қолданылды және мойындалды. Әскерлер мен құрлықтағы нысандарды – әуеде патрульдеуді, аэродромдарда кезекшілікті және әуеде ұрыс тәсілдерін жабу тәсілдері қалыптасты. Маңызды мақсаттар үшін бір және топтық бомбалау қолданылды.

Инженерлік әскерлер, олардың құрамынан бірқатар әскерлер мен қызметтердің бөлінуіне қарамастан, бір жарым есе өсті, ал әскери техниканы жаппай қолдану жағдайында олардың рөлі едәуір артты. Олар жергілікті жерді инженерлік жабдықтау, жолдар, көпірлер мен өткелдер салу, қоршаулар жасау, әскерлер мен маңызды нысандарды камуфляждау міндеттерін орындауға көбірек маманданған.

1915 жылы пайда болған химиялық әскерлер жауынгерлік улы заттарды кеңінен қолдануға және әскерлерді химияға қарсы қорғауды ұйымдастыру қажеттілігіне байланысты қарқынды дамыды. Газбаллондық шабуылдардан химиялық снарядтарды, миналар мен бомбаларды пайдалануға көшті.

Химияға қарсы қорғаныс әскерлерді газ маскаларымен, баспана және баспана құрылғысымен қамтамасыз ету арқылы жүзеге асырылды.

Байланыс әскерлері жаңа техникалық құралдармен (телефон телеграфы, радио) жарақтандырылды және әскерлерді тактикалық, оперативтік және стратегиялық ауқымда басқаруды қамтамасыз етуге мүмкіндік алды.

Көптеген милиондық әскерлер соғысып, көптеген әскери техниканы қолдана отырып, тыл қызметі өте маңызды болды. Тыл ұғымы өзгерді; бүкіл ел экономикасы майданның материалдық қажеттіліктерін қамтамасыз етті. Тиісінше, оперативтік және тактикалық буындардағы тыл органдарының қызметі мен рөлі артты. Темір жолдар мен ат көліктерін кеңінен қолданумен қатар автомобиль көлігі де қолданыла бастады.

Бірінші дүниежүзілік соғыстағы барлық әскер түрлерінің күрес құралдарының дамуы нәтижесінде қорғаныс шайқасын жүргізу тәсілдерінде айтарлықтай өзгерістер болды.

1912 жылғы далалық қызмет Жарғысының ережелеріне сәйкес қорғанысты жүргізудің негізгі тәсілі жауды алдыңғы шеттің алдында оттың барлық түрлерімен жеңу және оның жеңілуін аяқтау үшін негізгі күштердің қарсы шабуылға көшуі болып саналды.

1914 жылдың тамыз-қыркүйек айларында басталған алғашқы шабуыл операцияларында орыс әскерлері қысқа уақытқа қорғанысқа көшті, әдетте, қарсы шайқастың сәтсіз нәтижесі немесе соққы тобының қапталдарын жабу мақсатында. Алайда, 1914 жылдың қазан-желтоқсан айларында жаудың айтарлықтай атыс Үстемдігі жағдайында болған келесі операцияларда орыс корпустары мен бөлімшелері қорғанысқа көбірек көшуге мәжбүр болды. Қорғаныс құрылысын жетілдіре отырып, олар жаудың шабуылын мылтық-пулемет және артиллериялық отпен бейнелеген. Қорғанысқа кірген жау жалпы резервтің қарсы шабуылымен бастапқы қалпына келтірілді.

Осы кезеңде қорғаныс шайқасын жүргізудің негізгі әдісі тактикалық жағынан тиімді шекараларда жаудың жоғары күштеріне жүйелі түрде атыс шабуылымен кету болды.

Соғыстың позициялық кезеңінде әскерлердің атыс мүмкіндіктерін арттыру негізінде қорғаныс шайқасының тактикасы жоғары деңгейге көтерілді. Бірінші траншеяның жау артиллериясының тез жойылуына байланысты жаяу әскердің шамадан тыс қанығуы әрдайым мүмкін болмады. Осыған байланысты негізгі күш-жігерді қорғаныс тереңдігіне ауыстыру практикасы басталды. Қорғанысты алған әскерлер күшті қарсыласу түйіндері

құрылып, тереңдетілген маңызды бағыттарда күштер мен құралдарды массациялауға көшті.

Қорғаныс шайқасы жалпы әскери ұрысқа айналды, өйткені оның жетістігі, сондай-ақ шабуыл шайқасының сәттілігі оған қатысатын барлық әскерлердің бірлескен күш-жігерінің нәтижесінде ғана қол жеткізілді.

Соғыстың соңғы кезеңінде қорғаныс шайқасын жүргізудің негізгі әдісі-жаудың барлық шабуыл құралдарын қорғаныстың алдыңғы шетіне ату. Егер бұл мәселені шешу мүмкін болмаса, қорғаныс әскерлері терең позицияларды ұстап тұруды жалғастыра отырып, қауіпті бағытта күштер мен құралдармен маневр жасады, содан кейін шешуші қарсы шабуыл қарсыласты жеңіп, бұрын алған орнын қалпына келтірді.

Осылайша, сол кездегі ұрыс әдістерін шебер қолдана отырып, орыс әскерлері ең қиын қорғаныс міндеттерін шеше алатындығын дәлелдеді. Батыста қорғаныс шайқасын жүргізу тәсілдерінің дамуы бірдей бағытта жүрді. Орыс әскерлерінің тактикалық шеберлік деңгейі қарсылас пен одақтастардан төмен емес екенін мойындау керек, өйткені орыс корпустары мен бөлімшелері ауыр артиллерияның жетіспеушілігі және танктердің болмауы кезінде күрделі қорғаныс міндеттерін шешті.

Тәжірибе көрсеткендей, қорғаныс шайқасын жүргізу тәсілдерін жетілдіру күштер мен құралдарды майданға біркелкі сызықтық бөлуден негізгі күш-жігерді маңызды бағыттарға шоғырландыруға көшу кезінде көрінді. Алдыңғы шеті жоғалған жағдайда шайқастың ауырлық орталығы тереңдікке өтті. Нәтижесінде күштер мен құралдармен маневр жасаудың және қарсы шабуылдардың рөлі өсті, олар шебер ұйымдастырылған кезде ұрыс қимылдары мен нәтижесіне шешуші әсер етті.

Осылайша, бірінші дүниежүзілік соғыс тактиканы дамытудағы маңызды кезең болды. Ол қарулы күрес тәсілдерін одан әрі жетілдірудің және бай жауынгерлік тәжірибеге негізделген жалпы әскери өнерді дамытудың алғышарттарын жасады.

Осылайша, бірінші оқу мәселесін зерттей отырып, бірқатар тұжырымдар жасау керек:

Біріншіден, бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде әскерлердің оперативтік құрылымы мен жауынгерлік тәртібі тереңдікке эшелондап, майданға тарай бастады. Бұл жеке құрамның тығыздығын төмендету кезінде салыстырмалы түрде жоғары өрт тығыздығын жасауға мүмкіндік беретін тиімді күрес құралдарын кеңінен қолданумен байланысты болды;

Екіншіден, өрт жүйесінің негізі траншеяларда және басқа құрылымдарда орналасқан пулеметтердің атысы болды, ол артиллерия мен минометтердің атысымен толықтырылды;

Үшіншіден, жеке құрамды қарсыластың ауадан соққыларынан және улы заттардың зақымдануынан қорғау мақсатында әртүрлі баспаналар мен арнайы баспаналар құрыла бастады. Қорғаныс танктердің, авиацияның және жауынгерлік улы заттардың соққыларына төтеп бере алды;

Төртіншіден, Бірінші дүниежүзілік соғыс жылдарында қарулы күштердің құрылымында терең өзгерістер болды: әскерлердің жаңа түрлері пайда болды, ескілері айтарлықтай өзгерді, олардың өзара әрекеттесу тәртібі дамыды.

2.2. Екінші дүниежүзілік соғыстағы қорғаныстық ұрыс қимылдарындағы әскери өнер (1939-1945 жж.).

Екінші дүниежүзілік соғыс (1939 ж.1 қыркүйек-1945 ж. 2 қыркүйек) – адамзат тарихындағы ең үлкен қарулы қақтығысқа айналған екі дүниежүзілік әскери-саяси коалицияның соғысы.

Оған сол кездегі 73 мемлекеттің 62-сі, әлем халқының 80% - дан астамы қатысты. Ұрыс 40 мемлекетте, үш құрлықта (Еуропа, Азия және Африка) және төрт мұхит суларында жүргізілді.

Соғыс себептері. Ғалымдар соғыс басталуының бірнеше негізгі себептерін анықтайды:

- Аумақтық даулар. 1918 жылғы соғыс жеңімпаздары Англия мен Франция Еуропаны одақтастарымен өз қалауы бойынша бөлді. Ресей империясы мен Австрия-Венгрия империясының ыдырауы 9 жаңа мемлекеттің пайда болуына әкелді. Нақты шекаралардың болмауы үлкен дау тудырды. Жеңілген елдер өз шекараларын қайтарғысы келді, ал жеңімпаздар қосылған аумақтармен қоштасқысы келмеді. Еуропадағы барлық аумақтық мәселелер әрқашан қару-жарақпен шешілді. Жаңа соғыстың басталуынан құтылу мүмкін болмады.
- Отарлық даулар. Жеңілген елдер қазынаны толықтырудың тұрақты көзі болған колонияларынан айырылды. Колониялардың өзінде жергілікті тұрғындар қарулы қақтығыстармен азаттық көтерілістерді көтерді.
- Мемлекеттер арасындағы бәсекелестік. Германия жеңілістен кейін кек алғысы келді. Ол әрдайым Еуропаның жетекші державасы болды, соғыстан кейін ол көп жағдайда шектеулі болды.
- Диктатура. Көптеген елдерде диктаторлық режим айтарлықтай өсті. Еуропаның диктаторлары алдымен өз әскерлерін ішкі көтерілістерді басу үшін, содан кейін жаңа аумақтарды басып алу үшін дамыды.
- КСРО-ның пайда болуы. Жаңа держава Ресей империясының күшінен кем түспеді. Ол АҚШ-қа және Еуропаның жетекші елдеріне лайықты бәсекелес болды. Олардағы коммунистік қозғалыстардың пайда болуынан қорқыныш пайда бола бастады.

Екінші дүниежүзілік соғыста бес кезең бар.

Бірінші кезең (1939 ж.1 қыркүйек – 1941 ж. 22 маусым) – Германия мен Италияның Еуропа мен Африкадағы, Жапонияның Азиядағы агрессивті әрекеттеріне айналған екі әлемдік әскери-саяси коалицияның соғысы.

Соғыстың екінші кезеңі (1941 ж.22 маусым-1942 ж. 18 қараша) фашистік Германияның КСРО-ға шабуылымен, соғыс ауқымының кеңеюімен, блицкригтің Гитлер доктринасының құлдырауымен сипатталады.

Соғыстың үшінші кезеңі (1942 ж.19 қараша-1943 ж. 31 желтоқсан) соғыс кезіндегі түбегейлі бетбұрыс, фашистік блоктың шабуыл стратегиясының құлдырауын білдіреді.

Соғыстың төртінші кезеңі (01 қаңтар 1944-09 мамыр 1945) фашистік блоктың жеңілуін, жау әскерлерінің КСРО-дан тыс жерлерге шығарылуын, екінші майданның ашылуын қамтиды. Еуропа елдерін жаулап алудан босату, фашистік Германияның сөзсіз тапсырылуына толы күйреуі.

Бесінші кезең (09 мамыр-02 қыркүйек 1945) империалистік Жапонияның жеңілісімен, Азия халықтарының жапон оккупациясынан босатылуымен және екінші дүниежүзілік соғыстың аяқталуымен сипатталады.

Соғыс қимылдарының сипаты мен әскери-саяси нәтижелері бойынша 1941-1945 жылдардағы Ұлы Отан соғысы үш кезеңге бөлінеді.

1 кезең (22 маусым 1941 – 18 қараша 1942). Кеңес Қарулы Күштерін стратегиялық қорғау. Мәскеу маңындағы Гитлер әскерлерінің алғашқы ірі жеңілісі. Срыв талпыныстары гитлерлік коалиция сокрушить КСРО-1942 ж. осы кезеңде қалыптасты антифашистская коалиция. Осы кезеңнің аяғында кеңестік әскери экономика соғыс бастамасының кеңестік әуе күштеріне өтуіне жағдай жасады.

Ұлы Отан соғысының 1-ші кезеңінде үш науқан өткізілді: жазғы-күзгі (1941 жылғы 22 маусым – желтоқсан); қысқы (1941 жылғы желтоқсан – 1942 жылғы сәуір) және жазғы (қараша айының ортасы). Соғыстың 1-ші кезеңіндегі шешуші әскери оқиғалар Мәскеу маңындағы фашистік әскерлердің жеңілуі және Сталинградтың батырлық қорғанысы болды.

2 – ші кезең (1942 ж.19 қараша-1943 ж. 31 желтоқсан) екі науқанды қамтиды: Сталинград түбіндегі фашистік әскерлерді жеңумен аяқталған 1942-43 жылдардағы қысқы және 1943 ж. Жазғы, оның барысында фашистік әскерлер Курск доғасында жеңіліп, стратегиялық қорғанысқа көшуге мәжбүр болды. Кезеңнің маңызды оқиғасы Днепр үшін шайқас болды. Ұлы Отан соғысындағы түбегейлі бетбұрыс аяқталды, бұл екінші дүниежүзілік соғыс кезінде де өзгеріске қол жеткізді.

3-ші кезең (1944 ж.01 қаңтар-1945 ж. 09 мамыр) гитлерлік Германияның жеңісімен аяқталды. Осы кезеңде үш науқан жүргізілді: 1-ші жарты науқан 1944 ж. – Ленинград маңындағы, Украинаның оң жағалауындағы және Қырымдағы жау тобын жеңу; 1944 ж. 2-ші жартысындағы науқан, ол Беларуссия мен Батыс Украинадағы жаудың негізгі күштерін жеңумен, Кеңес әскерлерінің Германия мен Ресей шекарасына шығуымен сипатталды. Висла, негізгі әрекеттерді оңтүстік-батыс бағытқа ауыстыру, оңтүстікте жауды жеңу және Балқандарды азат ету үшін соғыс қимылдарының басталуы; науқан 1945 ж. Кеңес әскерлері одақтас күштермен бірлесе отырып, нацистік Германия мен оның Еуропадағы одақтастарын түбегейлі жеңген Еуропада.

Ұлы Отан соғысының кезеңделуі Екінші дүниежүзілік соғыстың кезеңделуімен толығымен үйлеседі, оның 2, 3 және 4 кезеңдері уақыт өте келе Ұлы Отан соғысының 1, 2 және 3 кезеңдерімен сәйкес келеді.

Соғыстың алғашқы кезеңінде 1939 жылдың 1 қыркүйегінен 1941 жылдың 22 маусымына дейін фашистік Қарулы Күштер Польша, Норвегия, Дания, Францияның солтүстік бөлігін, Бельгия, Голландия, Люксембург, Югославия, Грецияны басып алып, Англияға ауыр жеңіліс әкелді.

Екінші дүниежүзілік соғыс басталғанға дейін фашистік Қарулы Күштердегі қорғаныс жауынгерлік теориясы нашар дамыды. Екінші бағыттардағы қорғаныс сипатындағы қысқа мерзімді әрекеттер ғана танылды. Қорғаныс тек фокалды болуы керек еді. Ауыспалы қарай қорғаныс әскерлері тиіс окопаться, дайындау жүйесін от, қалай шабуылға келе жатқан және қайта басталуы.

Польшамен соғысты аяқтағаннан кейін, неміс қолбасшылығы ірі танктер мен моторлы қосылыстар шабуылдаушы әскери күштердің жетекші күші болып табылады және авиациямен өзара әрекеттесетін танк қосылыстарының бірлескен серпілісі кез-келген жауды жеңеді деген қорытындыға келді.

Ұлы Отан соғысы кеңестік әскери теория мен практиканы аяусыз сынап көрді және «кеңестік ғылым мен әскери өнер, Социалистік әлеуметтік жүйенің әскери ғылымы мен әскери өнері сияқты, әскери теория мен ескірген капиталистік әлемнің әскери өнерінен сөзсіз артықшылықтарға ие екенін дәлелдеді». Олар соғыс кезінде тамаша үлгілерді, командирлер мен штабтардың жауды талқандауды ұйымдастырудағы шебер әрекеттерін берді. Соғыс жылдарындағы ерекше жаңашылдық сипаты тактикамен, жағдайдың өзгеруіне, әскерлерді қару-жарақпен және әскери техникамен жабдықтаудағы ең жаппай және сезімтал болуымен ерекшеленді. Бұл жаңашылдықтың бастауы кеңестік әскери ғылым мен өнер миллиондаған жауынгерлердің тірі туындысы болды. Майданда жауынгерлердің тапқырлығы мен тапқырлығын, жауды жоюдағы әскери айла менептілікті көрсеткен алдыңғы қатардағы жауынгерлердің тактикасын дамытуға қосқан үлесі зор болды.

Офицерлердің, сержанттардың, сарбаздардың тактикалық өнері әскерлер мен майдандардың сәттілігін, айтарлықтай оперативтік нәтижелерге қол жеткізуді және сайып келгенде ірі стратегиялық міндеттерді шешуді қамтамасыз етті. Ұрыс тактикасы қарсыласқа батыл және шешуші соққылардың негізін қалады, жеңіске алғашқы қадам болды. Сонымен бірге, тактикада шабуылдау және қорғаныс әрекеттерін жүргізудің көптеген әдістері, әдістері мен формалары көрінді. Общевойсковым қосылыстарға бөліктері тура келді қолма-қол ақша қарсыластың түрлі жағдайларында. Бір жекпе-жек ешқашан екіншісіне ұқсамады. Бұл командирлерден шығармашылық шешімдерді, ұрысты шебер ұйымдастыруды және жауды алдауға, кенеттен қатты соққы беруге және «аз қанмен» жеңуге мүмкіндік беретін жаңа тактикалық әдістерді үнемі іздеуді талап етті. Ұлы Отан соғысы жылдарында жинақталған жауынгерлік тәжірибе қазір әскерлерді басқарудың нақты міндеттерін шешуде командирлердің, бастықтардың, штаб офицерлерінің шығармашылық ойлауын тамақтандыратын маңызды қайнар көз болып табылады және тактиканы одан әрі дамытудың қозғаушы күштерінің бірі болып табылады. Кеңес Одағының Маршалы А. Гречко

бірнеше рет барлық офицерлердің, әсіресе бөлімшелердің, бөлімдер мен құрамалардың жас командирлерінің назарын Ұлы Отан соғысы шайқастарының тактикалық тәжірибесін үнемі және мақсатты зерттеуге аударды. «Кеңес мемлекетінің қарулы күштері» кітабында ол «өткеннің тәжірибесі қазіргі заманның дамуына және болашаққа енуге негіз болады. Сондықтан жаңа ұрпақ көбірек біле алады, әрі қарай көре алады және жоғары өседі, бұл өткен жылдардағы барлық прогрессивті жетістіктерді сіңіреді. Біздің баға жетпес байлығымыз-Ұлы Отан соғысы жылдарында Кеңес Қарулы Күштерінің жинақтаған жауынгерлік тәжірибесі. Әлемнің бірде-бір армиясында мұндай тәжірибе жоқ, және бұл біздің артықшылығымыз. Біз жинаған барлық жақсылықтарды толық зерттеу керек, ең ұтымды әдістерді немесе олардың элементтерін таңдап, осы негізде қазіргі заманғы міндеттер аясында жауынгерлерді оқыту мен тәрбиелеудің жаңа, жетілдірілген әдістері мен тәсілдерін жасау керек».

Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде ұйымдық формалардың дамуы және жалпы әскери құрамалардың жауынгерлік мүмкіндіктерінің өзгеруі бірқатар факторлардың әсерінен болды. Олардың ішіндегі ең маңыздылары: соғыстың әртүрлі кезеңдерінде жауынгерлік іс-қимылдар сипатының өзгеруі және олардың штаттық қажеттілігіне сәйкес құрамаларға қару-жарақ пен жауынгерлік техниканы жеткізу; қолданыстағы қару-жарақ пен жауынгерлік техниканың жаңа үлгілерін жетілдіру немесе қаруландыруға қабылдау; қарсыласта жаңа жауынгерлік техника мен қару-жарақтың пайда болуы, сондай-ақ оларға жауынгерлік іс-қимылдарды жүргізудің жаңа тәсілдерін қолдану болып табылады. Осы факторлардың өзгеруіне байланысты Құрлық әскерлерінің негізгі жалпы әскери құрамасын - атқыштар дивизиясын, сондай-ақ танк және механикаландырылған корпустарды ұйымдастыру да өзгерді. Фашистік Германияның шабуылы оған жұмыс күші мен әскери техникада уақытша сандық артықшылықты қамтамасыз етті, нәтижесінде Қызыл Армия ауыр қорғаныс шайқастарын жүргізу кезінде оқшаулануға және орналастыруға мәжбүр болды. Сонымен қатар, біздің әскерлеріміздің мәжбүрлі түрде кетуі көптеген өнеркәсіптік кәсіпорындарды елге эвакуациялау қажеттілігін тудырды, бұл әскерді қару-жарақ пен техникамен жабдықтауда және жабдықтауда айтарлықтай қиындықтар туғызды.

Ұлы Отан соғысының басталуымен Кеңес Қарулы Күштері екі Қорғаныс науқаны мен он стратегиялық операция өткізді. Қорғанысқа көшу әртүрлі себептермен туындады. Фашистік Германия кенеттен және опасыз шабуылдың салдарынан соғыстың басында бастаманы өз қолына алды. Қарсыласқа қатты қарсылық көрсеткен Кеңес әскерлері 1941 жылдың жазында және күзінде қорғаныс жүргізуге мәжбүр болды. 1942 жылдың жазында стратегиялық қорғанысқа көшу бұл Қырымда, Харьков аймағында Кеңес әскерлерінің жеңілуінің, сондай-ақ Еуропада екінші майданның болмауының нәтижесі болды, бұл фашистік қолбасшылыққа бастаманы қайтадан басып алып, Сталинград пен Кавказдың шабуылын бастауға мүмкіндік берді. Алайда, егер 1941 жылы Қорғаныс бүкіл кеңестік-

германдық майданда баренцевтен Қара теңізге дейін 4000 км қашықтықта ұйымдастырылса және жүргізілсе, онда 1942 жылы Қорғаныс әрекеттері бір оңтүстік-батыс бағытта жүргізілді.

Соғыс жылдарында Кеңес әскерлерінің тактикасы оперативтік өнермен қойылған міндеттерді сәтті шешті.

Қорғаныс шайқасының тактикасы айтарлықтай дамыды. Тәжірибе көрсеткендей, тактикалық қорғаныс аймағын қатаң сақтау тұтастай алғанда қорғаныс операцияларының міндеттерін орындауды қамтамасыз етеді. Алайда, соғыстың алғашқы айларында қолайсыз жағдайға байланысты қосылыстар мен бөлімдер жеткілікті тұрақты қорғаныс жасай алмады. Соғыс басында атқыштар дивизиялары әскерлерде қаражаттың жетіспеуіне байланысты 3-4 км тереңдікте бір ғана қорғаныс жолағын жабдықтай отырып, кең майданда қорғануға мәжбүр болды.атқыштар дивизиясының штаттық құрамы кең майданда әскерлер мен техниканың қажетті тығыздығын құруға мүмкіндік бермеді, ал дивизияның күшеюі шамалы болды. Бірінші жолақтың артындағы қорғаныс тереңдігі кіші екінші эшелондар мен бөлімшелер резервтерінің орналасуы есебінен құрылды (10-сурет).

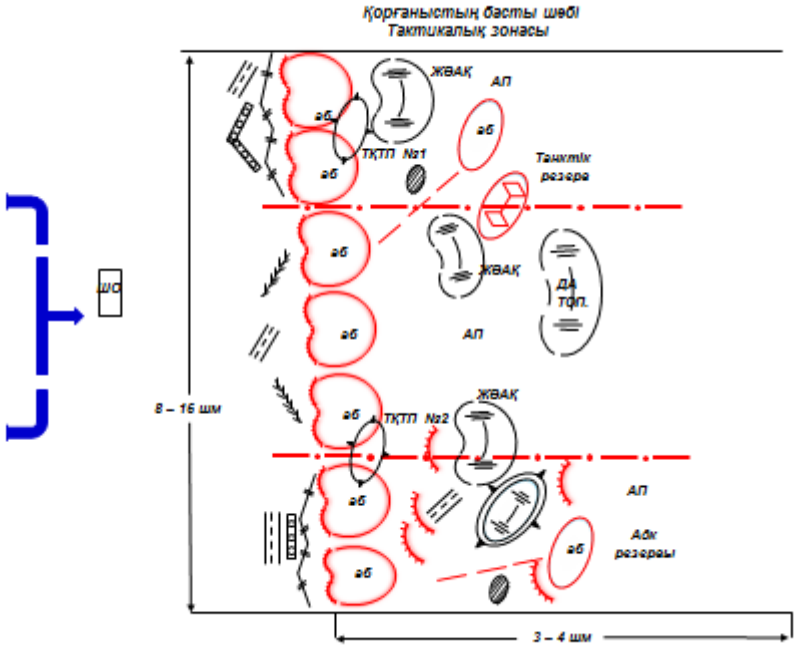

10-сурет 1941 жылдың жазында және күзінде Кеңес әскерлерінің қорғаныс схемасы

1941 жылдың аяғынан бастап 1942 жылдың күзіне дейін Кеңес әскерлерінің қорғанысы жақсаруды жалғастырды. Басты жолақтың тереңдігі 4-6 км-ге дейін өсті, атқыштар дивизиясының қорғаныс ені 15-18 км (11-сурет). Атқыштар дивизиясының штаттық мүмкіндіктері артып, көп күш ала бастағандықтан, атқыштар полктері мен дивизияларының жауынгерлік тәртібі әдетте екі эшелоннан тұрды. Жаудың танктерімен күресу үшін танк және артиллериялық-танкке қарсы резервтер құрылды, олардың құрамы артты. Алайда, бұл уақытта қорғаныстың тереңдігі мен тактикалық тығыздығы жеткіліксіз болып қалды. Сондықтан жау мұндай қорғанысты жеңе алды. Атқыштар дивизияларында күрес құралдарының саны едәуір өскен кезде қорғаныс жақсарды, өйткені олар көп күш ала бастады және атқыштар корпусына біріктіріліп, әскерлер мол тәжірибе жинады. 1943 жылдың жазында дивизияның қорғаныс ені 6-14 км болды.

Құрамалар мен бөлімдердің жауынгерлік тәртіптері, әдетте, екі эшелонға құрылған. Әдетте, негізгі жолақта бірінші эшелонның атқыштар полкі бірінші және екінші позицияларды, ал екінші эшелонның полкі үшінші орынды иеленді. Корпустың бірінші эшелонының бөлімшесі екінші жолақта қорғалды және қарсы шабуылға арналған. Құрамалар мен бөлімдерде күшейтілген артиллериялық топтар, артиллериялық-танкке қарсы резервтер, жылжымалы тосқауылдар маңызды орынға ие бола бастады. Тактикалық тығыздығы 18-50 мылтық пен минометтің 0,6-1,5 атқыштар батальоны, 11-14 танкке қарсы зеңбірек және майданның 1 шақырымында 2-4 танк пен АБА болды. Осының барлығы, құруға берік қорғанысқа.

Қорғаныс саласындағы инженерлік жабдықтардың құрылымы айтарлықтай дамыды. Соғыс басталғанда қорғаныстың негізін жеке атқыштар траншеяларымен, пулемет алаңдарымен, зеңбіректер мен минометтерге арналған позициялармен жабдықталған батальон аудандары құрады. Атқыштар бөлімшелерінің жеке траншеялары артқы жағына таяз тереңдікке дейін созылды.

1942 жылы Кеңес әскерлері позицияларды жабдықтаудың жаңа әдісін қолдана бастады. Атқыштар траншеялары алдымен взвод шекараларында, содан кейін роталар бойымен үздіксіз траншеялармен қосыла бастады. Кейбір жағдайларда 1942 жылы қорғаныс батальонының шегінде (Ленинград пен Севастополь маңында, Батыс майданда) алдыңғы жиек бойымен үздіксіз траншеялар жабдықталды. Инженерлік кедергілер кеңінен қолданыла бастады

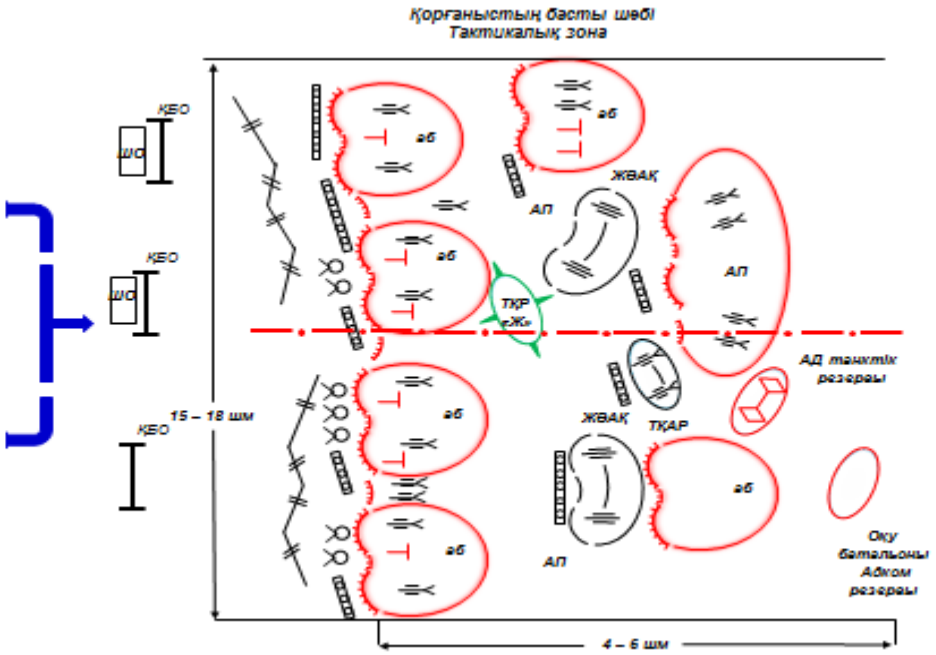

11-сурет 1942 жылдың жазында және күзінде Кеңес әскерлерінің қорғаныс схемасы

1943 жылдан бастап тактикалық қорғаныс аймағы екі жолақтан тұрды – бірінші (негізгі) және екінші, олар екі үш позицияға ие болды. Позициялар траншея жүйесімен жабдықталған (әрқайсысында екі-үш). Траншеялар майданда маневр жасауға мүмкіндік берді, ал терең қозғалыс қорғаныс тереңдігінен келді. Сонымен қатар, траншеялар жаудың артиллериясы мен авиациясынан әскерлер мен атыс құралдарын сенімді түрде жауып, танктермен күресудің жақсы жағдайларын қамтамасыз етті. Траншеялар мен қозғалыс жүйесі қорғаныс күштері мен құралдарын үнемдеді және әскерлердің шабуылға көшуі үшін бастапқы аймақтың жылдам және жасырын жабдықталуын жеңілдетті. Кесу позициялары кеңінен қолданылды, олар жаудың қапталдарға таралуына тыйым салу үшін, сондай-ақ бастапқы бөлімдер мен корпустар ретінде қолданылды (12-сурет).

Қорғаныста өрт жүйесі үздіксіз жақсарды. Соғыс басталған кезде қорғаныс жүйесінің негізі мылтық пен пулемет болды. Содан кейін өрт жүйесінің негізі пулемет пен артиллериялық от болды. Бұған артиллерияның алдыңғы шеті алдында тығыз атыс жасау – қозғалмайтын бөгегіш от (ҚБО), шоғырланған от (ШО), алыс атыс шабуылдары (ААШ), маңызды учаскелерде артиллерияны уқалау, оны бүкіл тактикалық тереңдікке эшелондау, сондай-ақ қауіпті бағыттарға маневр жасау арқылы қол жеткізілді. Буындар мен қапталдар отпен сенімді түрде жабылды. Артиллерия атысы танктер мен өздігінен жүретін зеңбіректермен толықтырылды және күшейтілді. Өрт жүйесінде авиациялық соққылар көбірек орын алды.

Танкке қарсы қорғанысты ұйымдастыруда ерекше маңызды өзгерістер болды. Соғыстың басында танкке қарсы артиллерияның шамалы тығыздығы бар танкке қарсы шекараларды ұйымдастыруға негізделген танкке қарсы қорғаныс жүйесі әскерлердің қажетті тұрақтылығын қамтамасыз етпеді.

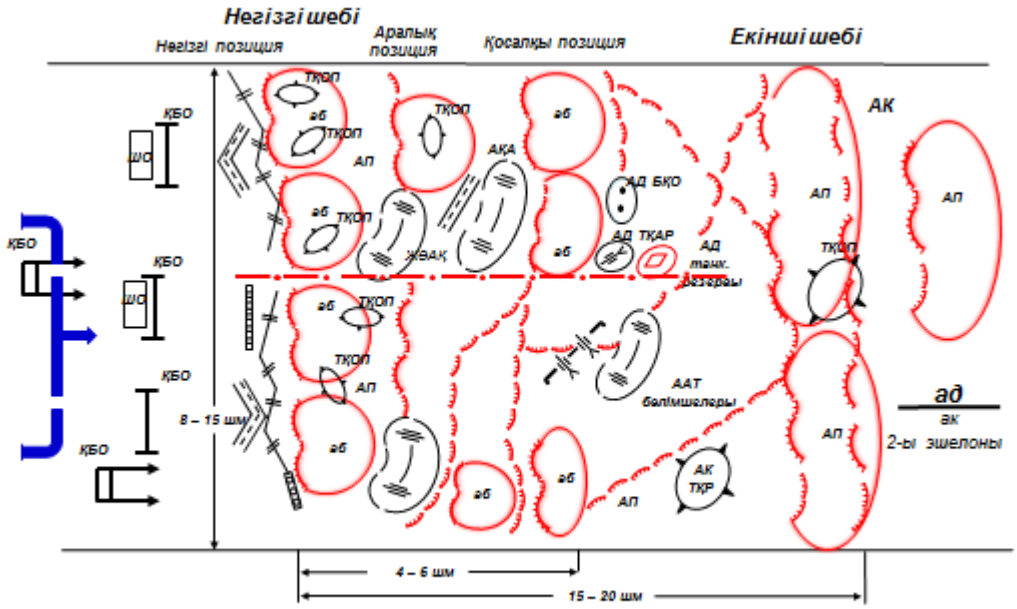

12-сурет 1943 жылдың жазында Кеңес әскерлерінің қорғаныс схемасы

Кейіннен негізгі танкке қарсы құралдар жаудың ықтимал танк соққыларының учаскелеріне назар аударды. Танкке қарсы тірек пункттері кеңінен таралды, олар кейіннен роталар мен батальондардың қорғаныс аудандарымен біріктірілді. Қорғаныс тереңдігінде танкке қарсы аудандар құрыла бастады. Құрамалар мен бөлімдерде күшті артиллериялық-танкке қарсы резервтер пайда болды. Қорғаныс шайқасы кезінде танкке қарсы құралдармен батыл маневр жүргізілді.

Барлық түрдегі инженерлік кедергілер маңызды рөл атқарды. Сонымен қатар, ең алдымен мина-жарылғыш тосқауылдар пайдаланылды, олардың жылдамдығы, барлық түрдегі өрттен осалдығы, қолданудың қарапайымдылығы мен тиімділігі. Тау-кен тығыздығы артты. Егер Сталинград түбіндегі шайқаста 1 км майданда жеке құрамға қарсы миналар 650 дана, ал танкке қарсы миналар 780 болса, Курск жеке құрамға қарсы миналар – 1700 және танкке қарсы миналар – 1500 дана. Қарсыластың танктерімен күресу үшін қорғаныс шайқасының кіреберісіндегі танкке қарсы миналарды жылдам шығаратын саперлік бөлімшелер кеңінен қолданыла бастады. Бұл жылжымалы тосқауылдардың пайда болуын анықтады, оларды қолдану өте тиімді болды.

Қосылыстар мен бөліктерді қорғау өте тұрақты және жоғары белсенділікпен ерекшеленді. Бұған әскерлерді терең эшелондау, көп жолақты траншея қорғанысын құру, позицияларды жақсы инженерлік жабдықтау, маңызды бағыттардағы күштер мен құралдарды батыл массациялау, атыс жүйесін шебер ұйымдастыру, артиллериялық қарсы жаттығулар, қарсы шабуылдар және ұрыс кезінде кең маневр жасау арқылы қол жеткізілді. Командирлер мен штабтардың құрамалар мен бөлімдерді басқаруын

жақсарту, ұрыстағы барлық әскер түрлерінің өзара іс-қимылын жақсы ұйымдастыру қорғаныс ұрысының сәттілігін қамтамасыз етті.

1943 жылдың жазында Кеңес әскерлерінің қорғанысы жау үшін шешілмейтін болды. Фашистік танк топтары қансыз қалды және негізінен тактикалық қорғаныс аймағында тоқтатылды, осылайша Кеңес әскерлерінің шабуылға көшуіне қолайлы жағдайлар жасалды.

Соғыстың келесі жылдарында Кеңес әскерлері алдыңғы жылдары алған тәжірибесіне сәйкес қорғанысты ұйымдастырды және жүргізді. Кеңес әскерлері оздегі қорғаныс шайқастарында әсіресе үлкен қорғаныс тұрақтылығына қол жеткізді. Балатон 1945 жылы наурызда (13-сурет).

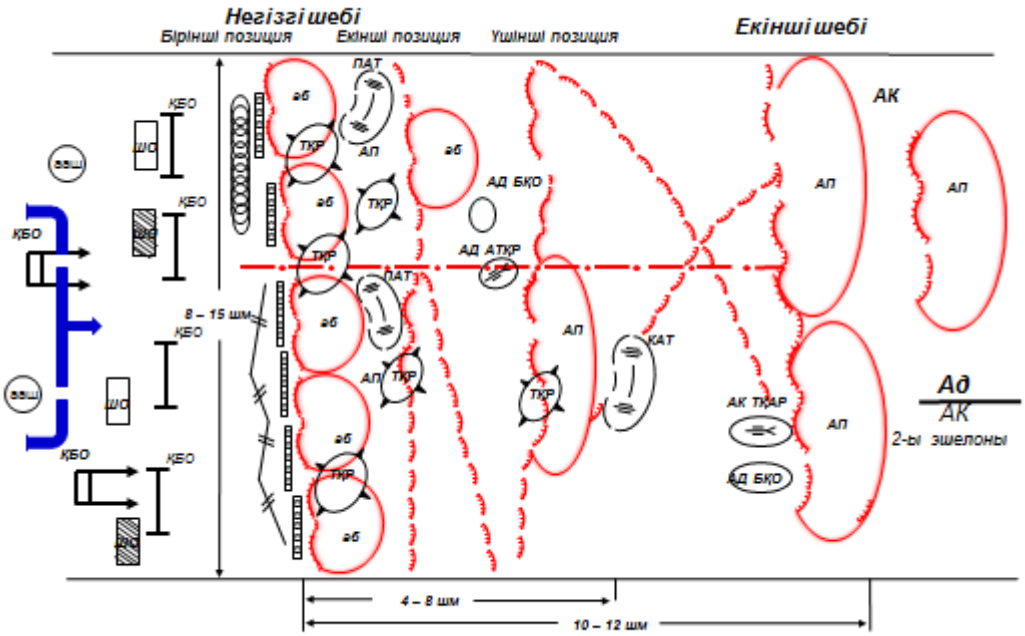

Сурет 13 Балатон операциясындағы Кеңес әскерлерінің қорғаныс схемасы наурыз 1945 ж

Жаудың, әсіресе танктердің едәуір артықшылығына қарамастан, бұл аймақтағы кеңес әскерлерінің қорғанысы қарсылас үшін өте қиын болды.

Осылайша, екінші оқу мәселесін зерттей отырып, бірқатар қорытынды жасау керек:

Біріншіден, соғыс кезінде қорғаныс шайқасының тактикасы қорғаныс тұрақтылығы мен белсенділігін арттыру бағытында дамыды;

Екіншіден, қорғаныстың тұрақтылығы мен белсенділігіне күштер мен құралдарды маңызды бағыттарда батыл массациялау, әскерлерді терең эшелондау арқылы қол жеткізілді;

Үшіншіден, қорғаныс жауынгерлік тәртіпте жылжымалы тосқауылдардың, танктік және танкке қарсы резервтердің пайда болуымен, бөліктердің ошақтан көп жолақты, траншея жүйесімен жабдықталған жүйеге өтуімен, от жүйесін ұйымдастырумен, танкке қарсы қорғаныспен, қарсы

шабуылдармен және ұрыс кезінде күштер мен құралдардың кең маневрімен жақсарды.

Төртіншіден, қорғаныс шайқасының сәттілігі командирлер мен штабтардың құрамалар мен бөлімдерді басқаруының жақсаруымен, барлық әскер түрлерінің өзара әрекеттесуінің жақсы ұйымдастырылуымен қамтамасыз етілді.

Қорытынды

Осылайша, бірінші дүниежүзілік соғыс жылдарында XIX ғасырдың теориялары жауды бір немесе бірнеше жалпы шайқастарда жеңу арқылы жеңіске жетуге болатындығы туралы қабылданбады. Соғыстың нәтижесі ұзақ, қарқынды күресте анықталды.

Жауынгерлік табиғат өзгерді, бұл қарулы күрестің жаңа құралдарының әсерінен және ескілерін жетілдіруден туындады. Қорғаныс шайқасының тактикасы ерекше дамыды. Бірінші дүниежүзілік соғыстың басында топтық атқыштар траншеяларының бір сызығынан әскерлер бекіністі аудандар жүйесін дамытуға дейін түбегейлі жаңа жауынгерлік құрылымға көшті. Қорғаныс антиартиллериялық, әуе шабуылына қарсы, танкке қарсы, химияға қарсы болды.

Қорғаныс шайқасының жекелеген мәселелері Ұлы Отан соғысы жылдарындағы (1941-1945 жж.) жауынгерлік іс-қимылдардың осы түрінің негізгі бағыттарын байқауға мүмкіндік береді.

Ең алдымен, полктің (бригаданың) қорғаныс тереңдігін ұлғайту және жауынгерлік тәртіпті эшелондау үрдісі байқалады.

Танкке қарсы қорғаныс бөлімдердің бүкіл қорғаныс тереңдігіне жете бастады. Жауынгерлік тәртіпте артиллериялық-танкке қарсы резерв және жылжымалы тосқауылдар отряды сияқты жаңа элементтер пайда болды. Бұл бөлімдерге шабуылдың негізгі құралы-танктермен тиімді күресуге мүмкіндік берді. Жаудың танктерін жою үшін барлық артиллерия, соның ішінде гаубиялық және зениттік артиллерия, сондай – ақ әртүрлі жаяу әскерлер мен инженерлік құралдар, аға бастықтардың бұйрығымен маңызды бағыттар-шабуылдаушы авиация тартылды. Қорғаныс құрылымы өзгерді: ол барлық тактикалық байланыстарда танкке қарсы болды. Басқаша айтқанда, соғыс жылдарында соғысқа дейінгі жарғылар мен нұсқауларда көзделгендей, танкке қарсы қорғаныстың жауынгерлік қамтамасыз ету түрінен қорғаныстың негізгі мазмұнына өту үрдісі айқын айқындалды.

Қорғаныста жаудың күшті соққыларына төтеп беруге және оның жоғары күштерінің шабуылына тойтарыс беруге мүмкіндік беретін күштер мен құралдардың жоғары тығыздығын құру олардың қорғаныс майданының, әсіресе басты бағытта тарылуының себептерінің бірі болды.

Полктердің (бригадалардың) жауынгерлік мүмкіндіктерінің артуына қарамастан, соғыс жылдарында олардың қорғаныс учаскесінің ені екі-үш есе азайды.

Әскерлердің қорғаныс фронтының тарылуымен бір уақытта қорғаныстың дамуы ошақтыдан траншеялармен және байланыс жолдарымен жабдықталған үздіксіз, айқын позицияға өтті.

Қорғаныс жекпе-жегі тактикасының дамуындағы маңызды бағыттардың бірі Қорғаныс белсенділігінің артуы болды. Бұл қарсыластың жаппай және шоғырланған Артиллериялық атыс арқылы әсер ету ауқымы мен тиімділігінің жоғарылауында, сондай-ақ батыл және шешуші қарсы шабуылдарда көрініс тапты. Сонымен бірге, соғыс тәжірибесі қарсыластың шабуылының негізгі бағытында компания, батальон, кейде полк масштабындағы қарсы шабуылдарды жүргізу мүмкін емес екенін көрсетті. Бұл бағыттарда қарсыласты қорғанысқа дайын шептерден (позициялардан) өз қорғанысының тереңдігінде барлық түрдегі отпен ұшырып, құрамалардың екінші эшелондарымен (резервтерімен) қарсы шабуыл жасауға қолайлы жағдай жасау тиімдірек.

Қорытындылай келе, әуе шабуылына қарсы қорғаныстың қорғаныс міндеттерін шешудегі рөлін арттыру тенденциясын атап өтуге болмайды. Ұлы Отан соғысы бөлімшелер мен бөлімдерде әуе шабуылына қарсы тиімді құралдар болмаса, қорғаныс шайқасында жетістікке жету өте қиын екенін көрсетті.

Өзін-өзі бақылау мәселелері

1. Бірінші дүниежүзілік соғыс (1914-1918 жж.): соғыстың себептері мен кезеңдерін ашыңыз.

2. Бірінші дүниежүзілік соғыс науқандарында (1914-1915 жж.) қорғаныс шайқасының тактикасын ашыңыз.

3. Екінші дүниежүзілік соғыстың кезеңділігін баяндау (1939-1945 жж.).

4. Ұлы Отан соғысының кезеңделуі туралы баяндалсын (1939-1945 жж.).

5. Ұлы Отан соғысы жылдарындағы (1941-1945 жж.) қорғаныс ұрысының тактикасын ашу.

3-тарау Дүниежүзілік соғыстардың тәжірибесі бойынша шабуыл өнері.

Кіріспе

Бұл тарауда әскери өнердің маңызды мәселелерінің бірі-шабуыл проблемалары зерттеледі. Осыған байланысты бірінші және екінші дүниежүзілік соғыстар ерекше орын алады, өйткені бұл әскери өнердің бастапқы кезеңі, оның дамуының шешуші факторы Әртүрлі қуатты әскери техниканы қолдану және оны тез жетілдіру болды.

Осылайша, әлемдік соғыстар тәжірибесінің өзектілігі айқын. Оны зерттеу шабуыл проблемаларының себептерін және оларды шешудегі тенденцияларды тереңірек түсінуге, осы мәселелердің қазіргі әлемдік соғыстарда қалай шешілгенін түсінуге, қарулы күрестің қазіргі жағдайында шабуыл мәселелерін шешудің тәсілін табуға көмектеседі.

Қорғанысты бұзу мәселесін шешу жолдарының шабуыл шайқасына тән белгілерді ашып, тактиканы одан әрі дамыту үшін жауынгерлік тәжірибенің маңыздылығын анықтаңыз.

3.1 Бірінші дүниежүзілік соғыстағы шабуылдағы әскери өнер (1914-1918 жж.).

Бірінші дүниежүзілік соғыс (1914-1918) тактика ережелерінің тиімділігін қатаң тексеру болды. Соғыс алдындағы көптеген тұжырымдамалар соғыс кезінде сынақтан өтпеді және тәжірибе жүзінде жансыз деп белгіленді. Ұрыс тәсілдері айтарлықтай өзгерді. Олар, ең алдымен, пулеметтерді, атыс артиллериясын, авиацияны, танктерді және басқа да жаңа қарулы күрес құралдарын жаппай қолданудан туындады.

Негізінен, барлық елдердегі ең жоғары тактикалық байланыс армия корпусы болды. Оның құрамына әдетте екі жаяу әскер дивизиясы, кавалериялық полк, артиллериялық дивизия (полк), авиациялық отряд (6 ұшақ), байланыс бөлімшелері, инженерлік және тыл бөлімдері кірді.

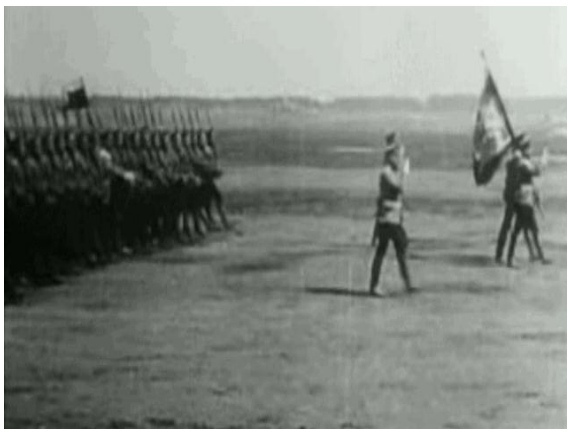

Жаяу әскер дивизиясы екі полктік құрамның екі жаяу әскер бригадасынан, артиллериялық бригададан (полктан), дивизиялық атқыштар бөлімшелерінен және саперлерден тұрды. Артиллерияда жаяу әскер полкі болған жоқ (14-сурет). Әскерлер соғысқа кірген шабуылдау шайқасын ұйымдастыру және жүргізу туралы көзқарастар өрттің күшеюі мен соғыс жағдайларын өзгерту үшін жеткіліксіз ескерілді. Барлық міндеттер тек жаяу әскерге жүктелді, оны артиллерия мен атқыштар қолдауы керек еді. Артиллерия әдетте қысқа ғана жаттығу өткізді, бірақ шабуыл кезінде жаяу әскерді қолдамады және оны тереңдікте ертіп жүрмеді. Атқыштар шабуылдары жау артиллериялық-

пулеметтік отпен оңай тойтарыс берді, өйткені қорғаныс жағы алға қарағанда тиімді өрт жүйесін құрды. Шабуылдағы жаяу әскердің жауынгерлік тәртібі бөлімшелердің, бөлімдердің, құрамалардың және резервтердің жауынгерлік бөлімдерінен тұрды.

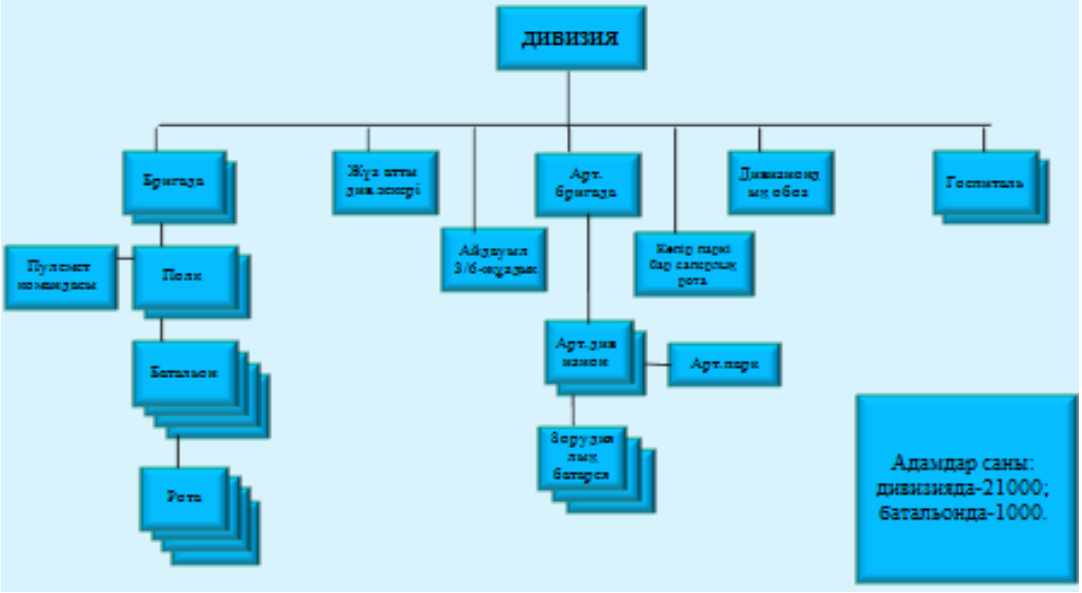

14-сурет 1914 жылы орыс дивизиясының ұйымдық құрылымы

Жауынгерлік бөлім бір тығыз атыс тізбегі болды (сарбаздар арасындағы интервал бір-екі қадам). Оның артынан взводтық және роталық колонналарда көптеген қолдаулар (роталар) мен резервтер (батальондық, полктік, бригадалық және дивизиондық) жүрді. Жауынгерлік тәртіптің негізі атқыштар тізбегі болды. Шабуыл, әдетте, инженерлік тұрғыдан жабдықталмаған,жаудан 1-1, 5 км қашықтықта басталды және әскерлердің тікелей және біркелкі алға жылжуы түрінде жүргізілді. Шабуылдың негізгі әдісі қарсыластың бір немесе екі қапталын қамтумен (айналып өту) фронтальды соққының үйлесімі болып саналды. 1914 жылы орыс жаяу әскер дивизиясының шабуыл жолағы 6-9 км болды (15-сурет).

Алғашқы шайқастардың тәжірибесі көрсеткендей, проблемаларды шешудің және жауынгерлік тәртіпті құрудың ұқсас әдісі жаудың отынан ауыр шығындарға алып келді, бастапқы соққының жеткілікті күшін қамтамасыз етпеді және тіпті жаудың таяз қорғанысын жеңе алмады, өйткені резервтер тереңдіктен күш салу үшін емес, тізбектегі шығындарды өтеу үшін пайдаланылды.

1915 жылдың аяғында әскери әрекеттер ақыры позициондық тығырыққа тірелді. Позициялық қорғанысты бұзу жолдарын іздестіру басталды. Әскери теоретиктер бұл әрекетке қайтадан маневрлік сипат беру үшін майданнан бір сәтте өту жеткілікті деп санайды. Артиллерия жаудың қорғанысын басу мен жоюдың негізгі құралы ретінде қарастырыла бастады.

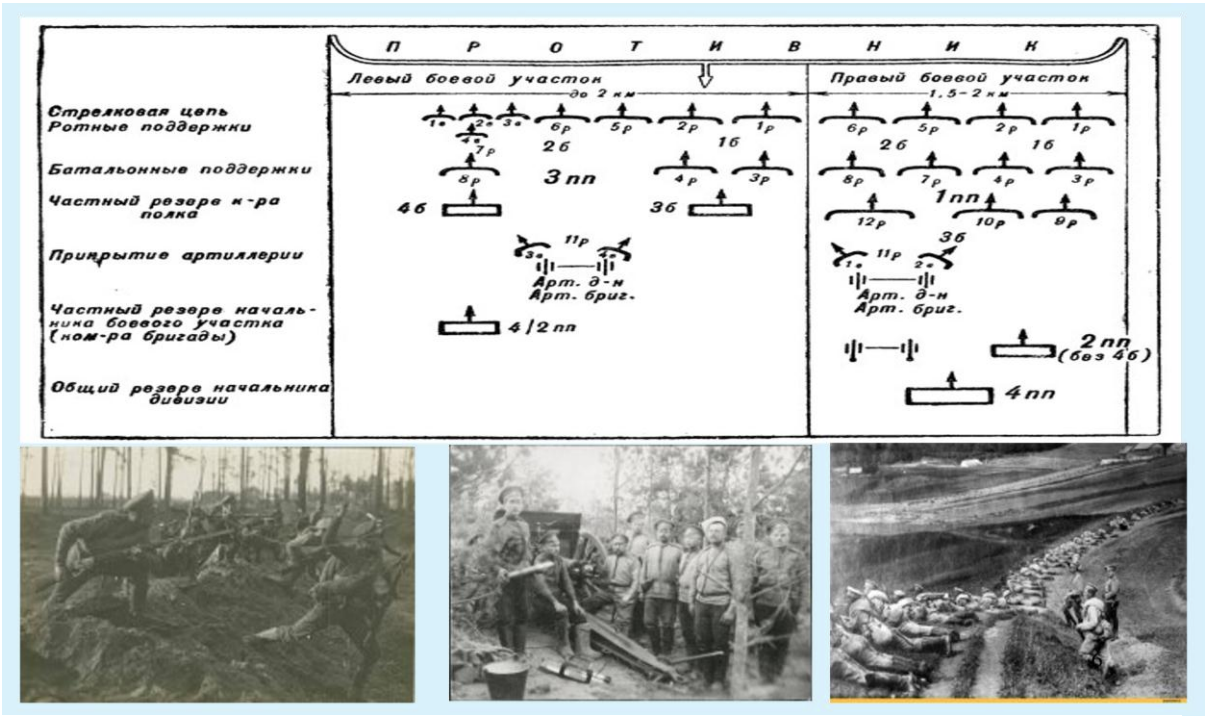

15-сурет Бірінші дүниежүзілік соғыстың басында (1914 -1918)орыс жаяу әскер дивизиясының Жауынгерлік тәртібін құру

Барлық армияларда артиллерия саны, әсіресе гаубиялық және ауыр, тез өсуді жалғастырды. «Траншея артиллериясы» - минометтер кең таралды. Ол кезде әскери артиллерияның ауқымы аз болғандықтан (6-8 км), оның атысының көп бөлігі жаудың бірінші позициясына назар аударды. Артиллерия тек шабуыл жасауды жүзеге асырды, шабуылды артиллериялық қолдау әдістері әлі әзірленбеген. Артиллериялық дайындық кезінде жаудың барлық атыс нүктелерін басу мүмкін болмады, сондықтан шабуылдаушы жаяу әскер артиллерия мен пулемет атысынан үлкен шығындарға ұшырады. Жаяу әскердің соққы күшін арттыру және шығындарды азайту үшін құрамалар мен бөлімдердің жауынгерлік бұйрықтары тереңдікке түсе бастады. Бір атыс тізбегінің орнына олар үш-төрт немесе одан да көп тізбектер салды, олар сызықтармен қозғалу кезінде толқындардың әсерін тудырды. Осыдан жауынгерлік тәртіптің жаңа формасы «тізбектер толқыны» деп аталды. Алайда, осындай жауынгерлік тәртіппен басты ставка тірі күшпен соғылды. Ұрыс алаңы ауыр шығынға ұшыраған жаяу әскер болды (16-сурет).

Жаяу әскер сынған кезде артиллериялық отпен жойылған жаудың позицияларын иеленіп, бекітуі керек.

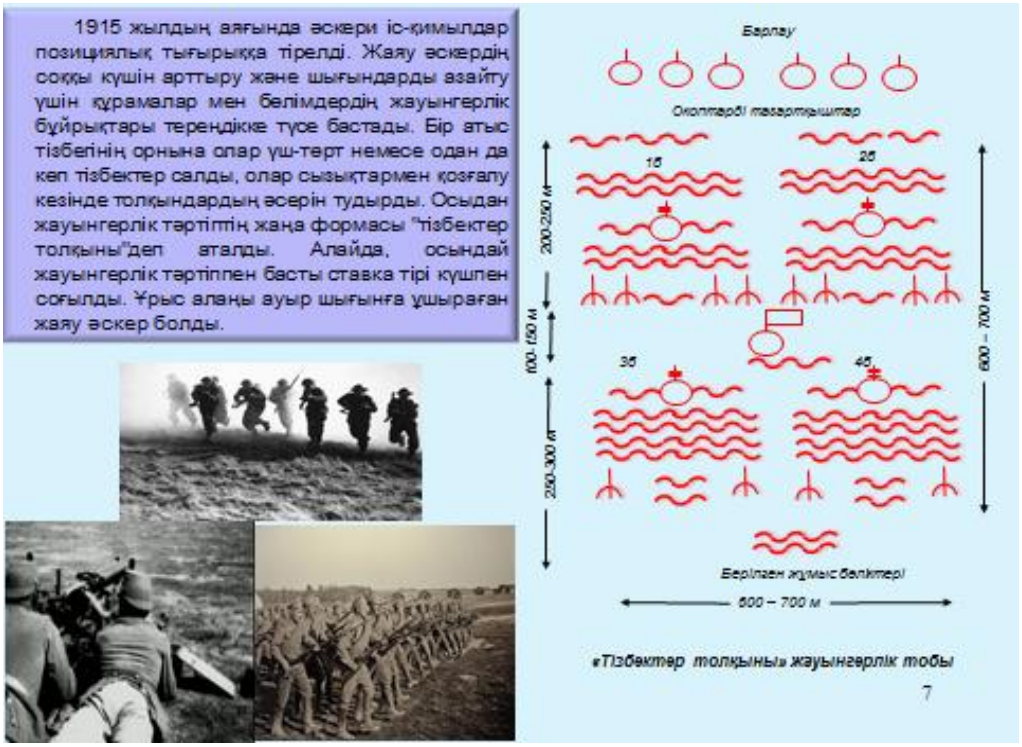

16-сурет 1914-1918 ж.ж. Бірінші дүниежүзілік соғыстағы жауынгерлік тәртіптің дамуы

1915 жылғы науқан жаңа күрес құралының – жауынгерлік улы

заттардың пайда болуымен ерекшеленді. 1915 жылы 22 сәуірде Ипра аймағында немістер қолайлы желді пайдаланып, баллондардан 180 тоннаға дейін хлор шығарды. Газ бұлты ағылшын-француз әскерлерінің позициясын жауып тастады, нәтижесінде 15 мың адамға дейін газ уланды, оның 5 мыңы қайтыс болды.

Жауынгерлік улы заттарды қолдану арқылы әскерлерді олардан қорғаныс құралдарымен қамтамасыз ету қажеттілігі туындады. Алғашқы газ маскасын орыс химигі н. Д. Зеленский ойлап тапқан. Зеленский жүйесінің көмір газ маскасы Бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде сәтті қолданылды.

1916 жылғы жорықта жаяу әскердің қол және станоктық пулеметтердің, минометтердің, от алдырғыштардың және жеңіл артиллерияның едәуір санының қаруланууына байланысты оның атыс мүмкіндіктері күрт өсті. Артиллерияның саны мен оның атысының күші артты. Жаяу әскерлерге пулеметтер мен жарылғыш бомбалармен қаруланған авиация белсенді қолдау көрсете бастады. Осы негізде шабуылдау тактикасы одан әрі дамиды.

Жауынгерлік тәртіпте шабуыл топтары, артиллерия, танктер сияқты жаңа элементтер пайда болды. Бөлімдер мен құрамалардың жауынгерлік тәртіптері эшелондала бастады. Дивизияның шабуыл жолағы 2 км - ге дейін

қысқарды. Полк майданда 1-1,2 км, батальон-400-600 м алға шықты. шабуыл артиллериялық дайындықтан кейін жаудың алдыңғы шетінен 150-400 м қашықтықта орналасқан алдын-ала дайындалған бастапқы позициялардан жүзеге асырылды.

Өзін-өзі ақтайтын форма кең майданда бір уақытта бірнеше рет соққы беру арқылы жаудың қорғанысының серпілісі болды. Осыған байланысты 1916 жылдың маусым-қыркүйек айларында жүргізілген және тарихқа «Брусиловский серпілісі» деген атпен енген Ресейдің Оңтүстік-Батыс майданының ең керемет операциясы. Орыс әскерлері австро-Венгрия армиясының 470 шақырымдық үлкен майданында бір-бірінен алыс орналасқан 13 учаскеде /4 армия мен 9 корпус/ 60-150 км тереңдікке жетіп, жауға ауыр жеңіліс әкелді. Жау 1,5 миллионға дейін жоғалтты. адам өлтірілген, ранеными және тұтқындар. Табыс қарсыластың орыс әскерлерінің негізгі соққысының бағытын анықтай алмауымен және өз резервтерін мақсатты түрде қолдана алмауымен байланысты болды. Бұл бірінші дүниежүзілік соғыстың генералға арналған жалғыз операциясы болды.

1916 жылы жаяу әскер мен артиллерия арасындағы үздіксіз өзара әрекеттесуді шешуде алға қадам жасалды. Орыс армиясында «Брусиловский серпілісі» кезінде артиллерияны жауынгерлік қолданудың жаңа әдісі – артиллериялық шабуыл жасалды. Оған екі кезең кірді-артиллериялық дайындық және жаяу әскердің шабуылына артиллериялық қолдау. Артиллериялық дайындық сол кезде қабылданған аудандар бойынша емес, алдын ала анықталған мақсаттар бойынша жүргізілді. Артиллерия алғаш рет мақсатты топтарға бөлінді. Шабуылды қолдау отты /PSO / дәйекті шоғырландыру әдісімен жүзеге асырылды. Қорғаныс тереңдігінде ұрыс кезінде жаяу әскерді артиллериялық алып жүру әдістері пайда болады. Осы мақсатта артиллерияның бір бөлігі/ негізінен жеңіл / полктерге қайта тапсырылды.

Қолданыстағы әскерлерді әр түрлі қару-жарақпен және әскери техникамен одан әрі жабдықтау 1917-1918 жылдары жалпы әскери ұрыс тактикасының негіздерін, яғни барлық әскерлер мен арнайы күштер келісілген күш-жігермен сәтті болған кезде ұрыс жүргізудің осы әдісін жасауға әкелді. Жауды жеңудегі оттың маңызы артып келеді, дегенмен ол осы мақсатта және мылтық соққысында қолданыла береді.

Атыс тізбегін кеңінен қолданумен қатар 1917 жылы танктің, алып жүру қаруының немесе пулеметтің қолдауымен жаяу әскерлердің шағын топтарынан (бөлімшеден взводқа дейін) тұратын жаңа жауынгерлік тәртіп қалыптасты. Вердун мен Камбраның шайқастарында пайда болған мұндай жауынгерлік тәртіп топтық деп аталды (17-сурет).

Жауынгерлік тәртіп сарбаздар атыс тізбегін бұзып, танктің қару-жарағының артында жаудың жойқын отынан жасырынуға ұмтылды немесе жаудың атыс нүктелерін сенімді түрде басатын сүйемелдеу құралының айналасында топтастырылды. Жауынгерлік тәртіптің негізі жыланға немесе

колоннаға бір-бірден салынған бөлімше немесе взвод құрамындағы жаяу әскердің жауынгерлік тобы болады. Жауынгерлік топ танктің, жеңіл зеңбіректің немесе пулеметтің көмегімен жаяу әскердің жолын тазартты. Жаңа жауынгерлік тәртіп ұрыс алаңында маневр жасауға, қолдау құралдарымен жақсы қарым-қатынас жасауға, шығындарды азайтуға және қорғанысты бұзу мәселелерін сәтті шешуге мүмкіндік берді.

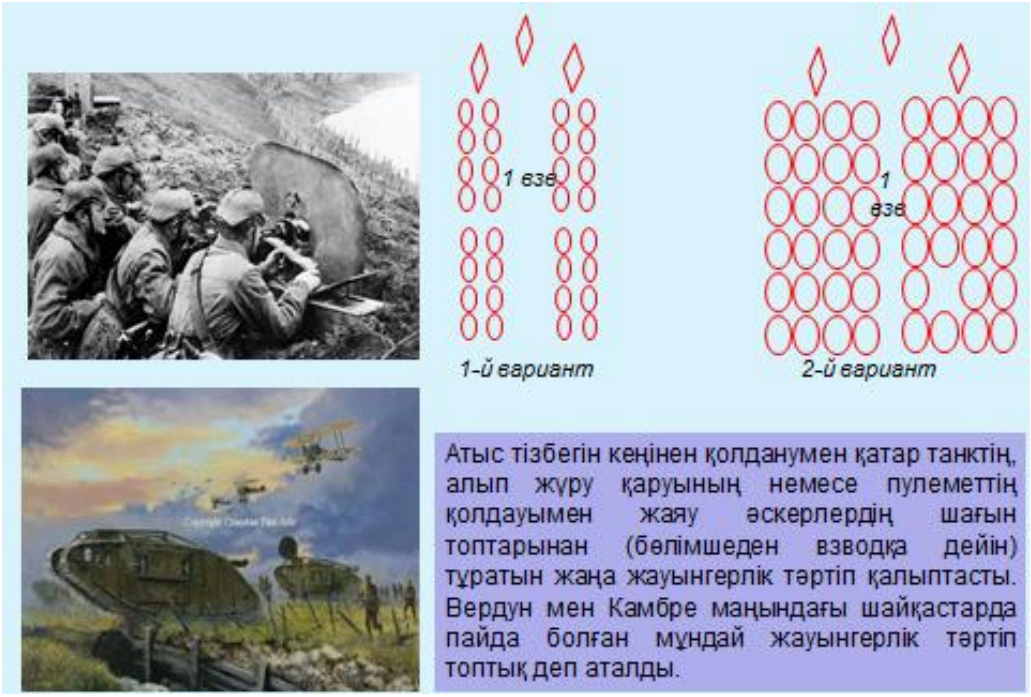

Сурет 17 Бірінші дүниежүзілік соғыс 1914-1918 жж.

Бірінші дүниежүзілік соғыс жылдарында Қорғаныс серпілісі кезінде әскер тектерінің өзара іс-қимылын ұйымдастырудың алғашқы тәжірибесі алынды. Бұл міндет жалпы әскери штабқа жүктелді. Оны сәтті шешу үшін барлау жұмыстары жүргізілуде. Құжаттарды, негізінен графикалық, карталарда және схемалар түрінде өңдеу тәжірибесі бар. Олар жалпы әскери ұрыстағы әскерлердің күш-жігерін үйлестіру мәселелерін, сондай-ақ жаудың тиімді атыс жеңісіне қол жеткізуді көрсетеді. Штаб сонымен қатар танкке қарсы қорғаныстың негізгі ұйымдастырушысы болады.

Осылайша, бірінші дүниежүзілік соғыс әскери өнердің маңызды мәселелерінің бірі – жаудың позициялық қорғанысын бұзу үшін көптеген нұсқаулық берді.

Қорытындылай келе, тәжірибе серпіліс мәселесін негізгі соққы бағытында күштер мен құралдарды батыл массациялау арқылы ғана шешуге болатындығын нақты дәлелдегенін атап өткен жөн.

Тәжірибе көрсеткендей, соғыс жылдарындағы серпіліс мәселесін шешудегі маңызды бағыт шабуыл әдістерін жетілдіру болды.

Соғыс тәжірибесі көрсеткендей, қарсыластың қорғанысын бұзу үшін, соққы жағы бастапқы соққының үлкен күшіне ие болуы керек, ал серпіліс аяқталғаннан кейін – тереңдіктен соққы күшін арттыру мүмкіндігі. Шешім осы міндеттерді айқындайтын дәрежесіне байланысты ақыл-лого құру жауынгерлік тәртіптерді.

1914 жылғы науқанда қолданылатын, негізі тығыз атыс тізбектері болған жауынгерлік тәртіп алдағы уақытта тіпті таяз фокустық қорғанысты да жеңе алмады. Ол жеткілікті соққы күшіне ие болмағандықтан және жаудың отынан өте ауыр шығындарға әкелді.

1915 жылғы кампанияда жауынгерлік тәртіптің жаңа түрі - тізбектер толқыны қалыптасты. Оның пайда болуы жаяу әскердің соққы күшін 50-75 м қашықтықта бірінен соң бірі келе жатқан атыс тізбектерін эшелондау арқылы арттыруға деген ұмтылыспен туындады. Жаңа жауынгерлік тәртіпті қолдана отырып, дивизия бірінші эшелонда үш полк, екінші эшелонда бір полк; полк-бірінші және екінші эшелонда екі батальон; батальон – тізбектердің үш толқыны болды. Әрбір кейінгі тізбек алға қарай күшейтуге арналған. Тікелей тізбектерден кейін резервтер болды. Полктің алдында барлаушылар, ал олардың артында жаудан бірінші траншеяны тазарту міндеті бар «траншеяларды тазалаушылар» тұрды. Сондықтан бірінші траншеядағы алдыңғы тізбек кешіктірілмеді.

«Тізбек толқындарының» шабуылы фронтальды әдістемелік шабуылдың міндеттеріне жауап берді. Алайда, бұл әскерлерді үлкен шығындардан қорғамады және олардың маневрін шектеді, өйткені жауынгерлік тәртіп тым қалың болып қала берді. Ұрысқа тек бірінші тізбек тікелей қатысты, қалғандары оны толықтыруға жұмсалды. Серпіліс қарқыны төмен болды. Жаяу әскерде жаудың қорғанысын сенімді басу құралдары болған жоқ. Қорғанысты тек барлық әскер түрлерінің келісілген күш-жігерімен ғана бұзуға болатындығы айқын болды.

1916 жылғы науқанда жаяу әскердің қол және станокты пулеметтердің, минометтердің, от алдырғыштардың және жеңіл артиллерияның айтарлықтай санының қарулануына байланысты оның атыс мүмкіндіктері күрт өсті. Авиация жаяу әскерге белсенді қолдау көрсете бастады. Осы негізде әскери бұйрықтар мен шабуыл әдістерін одан әрі дамыту жүзеге асырылады. Жауынгерлік бұйрықтар тереңдікке түсе бастады. Олардың құрамында шабуыл топтары, артил-лерия, танктер сияқты жаңа элементтер пайда болды.

1917 жылғы науқан тізбектік толқындардың шабуылын жүргізудегі кемшіліктерді анықтады. Жаяу әскердің жеңіл қару – жарақтарын, қол пулеметтерін, танктерді және басқа да күрес құралдарын жаппай қолдану жауынгерлік тәртіптің жаңа формасы-топтың стихиялық пайда болуына әкелді. Серпіліс барысындағы тактикалық міндеттер енді жаяу әскердің, артиллерияның, танктердің, авиацияның және инженерлік әскерлердің бірлескен күшімен шешіле бастады. Демек, күрес жалпы әскери күшке айналды.

Айта кету керек, әскери өнердегі серпіліс мәселесін шешумен екі коалицияның әскери басшылары ешқашан шеше алмайтын жаңа проблема пайда болды- оперативтік тактикалық жетістікке жету. Бұл, ең алдымен, алыс қашықтықтағы артиллерияның жеткіліксіз мөлшерімен, танктер мен авиацияның төмен тактикалық және техникалық сипаттамасымен түсіндірілді, олар бір уақытта Қорғаныс қарсыласын оперативтік құрудың барлық тереңдігінде әрекет ете алмады. Майдандар мен әскерлердің екінші эшелондары мен оперативтік резервтері сәттілікті кешеуілдетіп, бөліп-бөліп дамыту үшін енгізілді. Нәтижесінде операция кезінде алға бағытталған Тараптың әсер ету күшінің артуы жаудың қорғаныс тұрақтылығының өсуіне қарағанда баяу жүрді. Сонымен қатар, майдандар мен әскерлердің командирлерінде мұндай оперативтік мәселелерді шешуде жеткілікті тәжірибе болған жоқ.

Осылайша, бірінші оқу мәселесін зерттей отырып, Бірінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі шабуыл тактикасы өзінің дамуына жетті деген бірқатар тұжырымдар жасау керек

Біріншіден, шабуыл операцияларындағы серпіліс формаларын жетілдіру;

Екіншіден, серпінді учаскелерде күштер мен құралдарды батыл уқалау; қарсыластың атыс жеңісінің тиімділігін арттыру;

Үшіншіден, әскери бұйрықтар мен шабуыл әдістерін жетілдіру;

Төртіншіден, маневр жасау және қорғаныс тереңдігінде күш салу;

Бесіншіден, жаяу әскердің, артиллерияның, танктердің және авиацияның өзара әрекетін қолдау.

3.2 Екінші дүниежүзілік соғыстағы шабуылдағы әскери өнер (1939-1945 жж.).

Екінші дүниежүзілік соғыс жылдарында (1939-1945 жж.). неміс әскерлері ұрысты ұйымдастырудың айқын тактикасымен ерекшеленді. Олар сала алды жүргізуге қарсы күрес превосходящих күш қолдануға маневрі басталатын және қорғаныс. Рас, Жарғының әрпін орындаудағы шамадан тыс педантизм оларды жиі сәтсіздікке ұшыратты, бірақ тұтастай алғанда олардың тактикасын шаблон деп атауға болмайды. Фашистік армияның әскери өнерінің барлық құрамдас бөліктерінің тактикасы оның ең күшті жағы болды. Бұған шабуыл мен қорғаныстағы нақты, жақсы жоспарланған әрекеттер, әсіресе танк пен моторлы бөлімдердің шебер маневрі дәлел болды. «Әскерлерді жүргізу» жауынгерлік жарғысында әртүрлі ұрыс түрлерінде маневрді ұйымдастыру және жүзеге асыру мәселелеріне көп көңіл бөлінді. Өзінің әскери доктринасының негізін найзағай соғысын жүргізуге бағыттай отырып, фашистік неміс қолбасшылығы әскерлерді табанды және мақсатты түрде батыл ұрыс жүргізуге дайындады.

Тактика саласында шабуылдау мәселелері барынша толық дамыды. Өріс жарғысы басшылардан шешуші, бастамашыл әрекеттерді, орталықтандырылған басқаруды, негізгі күштер мен құралдарды

артиллерия мен танктерді неғұрлым толық пайдалануға болатын жерде сайлануы керек негізгі бағытқа шоғырландыруды талап етті.

Шабуылдаушы жаяу әскер дивизиясына ені 3 - тен 6 км – ге дейін, жаяу әскер полкіне – 1500-2500 м, батальонға-400-ден 800 м-ге дейін жолақ берілді (18-сурет).

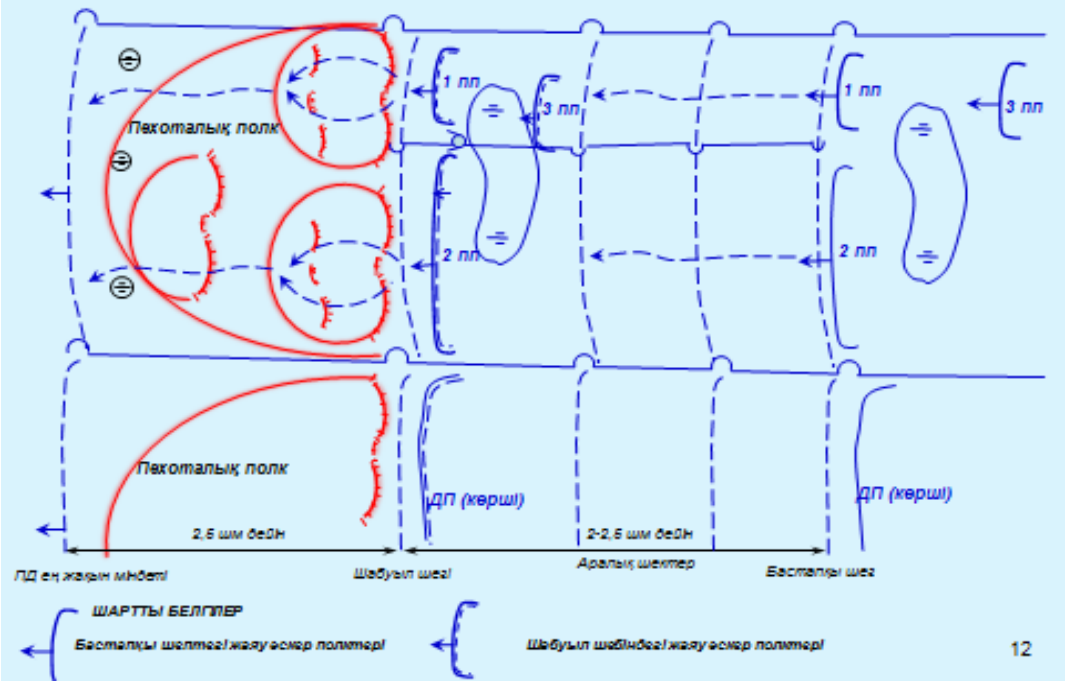

18-сурет 1939-1945 жылдардағы Екінші дүниежүзілік соғыстағы неміс дивизияларының жауынгерлік тәртібі

Жаяу әскер дивизиясы бірінші эшелонда екі полк және екінші эшелонда бір полк болған кезде екі эшелонмен алға жылжуы мүмкін. Ерекшелік ретінде дивизия бір эшелонда алға жылжуы мүмкін (егер үлкен корпус резервтері болса). Майданда 3-4 км шабуыл кезінде артиллерия, әдетте, орталықтан пайдаланылуы керек еді. Оның басты міндеті – дивизияның шабуыл жолағында жаудың артиллериясы мен жаяу әскерін жою.

Шабуылды ұйымдастырған кезде дивизия командирі екі негізгі факторға ерекше назар аударды: негізгі соққының бағытын анықтау және өзара әрекеттесуді ұйымдастыру.

Негізгі соққы қарсылас пен аймақ осындай соққыны қолдануға қолайлы жерде жоспарланған болатын.

Жаяу әскер қорғаныс шебінен қорғаныстың алдыңғы шетінен 2 - 2,5 км шептен шабуыл шебіне дейін (қорғаныстың алдыңғы шетінен 100-300 м) секірумен ұрысқа шықты.

Жаяу әскер қорғаныс шебінен қорғаныстың алдыңғы шетінен 2 - 2,5 км шептен шабуыл шебіне дейін (қорғаныстың алдыңғы шетінен 100-300 м) секірумен ұрысқа шықты. Қорғаныстың негізгі жолағына жақындаған кезде

жаяу әскердің, артиллерияның және танктердің кішігірім топтарынан тұратын алдыңғы қатарлы бөлімдер тез өтіп кетуі немесе қорғаныс және жауынгерлік қорғаныс бөліктерін тастауы керек еді. Шабуылдың алдында алға жылжитын дивизия барлық құралдардың атысымен жаудың негізгі қорғаныс жолағын басады деп болжалды, содан кейін артиллерия отты тереңдетіп, жаяу әскер шабуылды бастайды. Негізгі қорғаныс белдеуінің бірінші позициясынан өткеннен кейін артиллериялық позицияларды басып алғанға дейін шабуылды дамыту жоспарланған болатын. Жауды көптеген жеке жекпе-жектерде тереңдетіп жеңу керек болды.

Фашистік армиядағы шабуылдау күресінің мәселелерін әзірлеу кезінде шабуылдау операциялары тоқтаусыз, үлкен тереңдікке, жоғары қарқынмен жүргізілетіндігіне негізделді. Осыған байланысты шабуыл тек алдын – ала шеруде-жауға жақындау жағдайында ғана қамтамасыз етілді, бірақ қарсыласпен тікелей байланыс жағдайында шабуыл қарастырылмаған.

Жалпы, Екінші дүниежүзілік соғыс қарсаңында неміс армиясы үлкен шабуылға ие болды. Ұйымдастыру, дайындық және қару-жарақ жағынан ол басқа батыс елдерінің әскерлерінен әлдеқайда жоғары болды.

Көріп отырғаныңыздай, Кеңес әскерлері Ұлы Отан соғысы кезінде күшті, тәжірибелі және шебер жаумен қақтығыста тактиканың қиын өнерін үйренуге мәжбүр болды.

Жауынгер жылдарында шабуылдау ұрысын ұйымдастыру ұрысқа қарсы тараптардың жағдайымен, құрамымен, жай-күйімен және іс-қимыл сипатымен; ұрыс қимылдары жүргізілген жергілікті жермен; метеорологиялық жағдайлармен; жыл (тәулік) уақытымен және басқа да факторлармен айқындалатын жауынгерлік жағдайдың әртүрлі жағдайларында жүзеге асырылды. Біздің командирлеріміздің өнері жауынгерлік жағдайдың барлық факторларын олардың бірлігі мен өзара байланысында шығармашылық тұрғыдан бағалап, жауды жеңудің ең тиімді жолдарын тапты. Осыған байланысты шабуылға көшу әдісі таңдалды. Ол ең алдымен жаудың қорғаныс сипатына, біздің әскерлеріміздің позициясы мен әрекеттеріне байланысты болды. Егер жау дайындалған және терең эшелондалған қорғанысты иеленсе, онда оның атыс қосылыстарымен үзілуі, әдетте, онымен тікелей жанасу жағдайынан жүзеге асырылды. Бұл әдістің мәні әскерлер алдын-ала инженерлік жабдықталған бастапқы аймақта, жаудың қорғанысының алдыңғы жиегінің алдында шоғырланған. Шабуыл артиллериялық дайындықтан кейінгі бірінші траншея арқылы жүзеге асырылды.

Кеңес әскерлерінің шабуылдау шайқасы жалпы әскери болды. Табысқа барлық әскер түрлерінің, авиацияның және арнайы әскерлердің бірлескен күш-жігерінің арқасында қол жеткізілді. Шабуыл, әдетте, жыл сайын күшті және терең эшелондалған жау қорғанысының серпілісінен басталды. Қорғаныстың тактикалық аймағының серпілісінде жетекші рөл басқа әскер тектерімен бірлесіп әрекет еткен күшейтілген жалпы әскери құрамалар мен бөлімдерге (атыс корпустары, дивизиялар, полктер) тиесілі болды (19-сурет).

Атқыштар құрамаларының негізгі міндеті шабуылдың бірінші күнінде жаудың барлық тактикалық қорғаныс аймағын бұзу болды. Алайда, бұл мәселені шешу әрдайым мүмкін болмады.

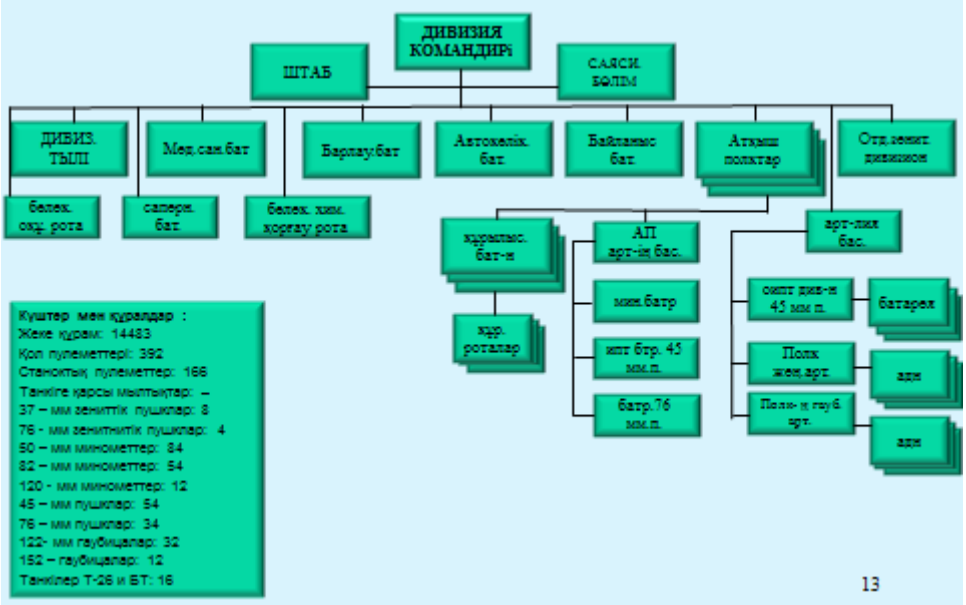

19-сурет атқыштар дивизиясының ұйымдық-штаттық құрылымы (1941 ж. маусым)

Соғыстың алғашқы айларында, Мәскеу түбіндегі шайқасқа дейін, атқыштар дивизиялары әлсіреген құрамға ие болды, шамалы күш алды, командирлер жеткілікті жауынгерлік тәжірибеге ие болмады.

Атқыштар дивизияларының шабуылдары Кеңес Армиясының соғыс алдындағы жарғыларында белгіленген орташа нормалар негізінде анықталды, бірақ олар көп болды. Әдетте атқыштар дивизиялары 5-тен 10 км-ге дейінгі жолақтарда алға шықты.мұндай ені шамалы күшейтумен қарсыласқа қажетті артықшылық жасауға мүмкіндік бермеді. Тактикалық тығыздығы төмен болды және 1 км майданда 1-1,5 атқыштар батальоны, 15-35 зеңбірек пен миномет және 2-3 танк болды. Олар шабуыл кезінде жаудың қорғанысын да, күшті соққыны да қамтамасыз етпеді. Нәтижесінде атқыштар дивизиялары жиі тапсырмаларды орындамады (20-сурет).

Мәскеуге қарсы шабуыл кезінде, содан кейін жалпы шабуыл кезінде көптеген кемшіліктер жойылды. Командирлер мен әскерлер алған жауынгерлік тәжірибе, сондай-ақ оны уақтылы қорытындылау және әскерлерге жеткізу маңызды рөл атқарды. 1942 жылдың қысында жалпы шабуыл кезінде атқыштар дивизиялары негізгі күш-жігерді негізгі соққы бағытына бағыттай бастады. Шабуыл жолақтары азайып, тактикалық тығыздығы артты. Кеңес әскерлерінің шабуылдау шайқасы сәтті дами бастады. Алайда жоғары қарқынмен жетістікке жету әлі мүмкін болмады.

Жауынгерлік іс-қимылдар барысында әскерлердің жауынгерлік тәртіптерін құру жағдайдың шарттарына сай келмейтіні анықталды. 1941-1942 жылдардағы шабуылда Кеңес әскерлерінің жауынгерлік бұйрықтары негізінен соғысқа дейінгі жарғыларға сәйкес эшелондалған. Атқыштар

дивизиясының, бөлімдер мен бөлімшелердің жауынгерлік құрамалары екі эшелонға құрылған. Осыған байланысты атыс роталарының аз бөлігі жаудың қорғанысының алдыңғы жиегіне бір уақытта шабуыл жасауға қатысты, ал көп бөлігі тереңдікке эшелондалды. Нақты жағдайда жауынгерлік тәртіптің мұндай құрылысы күшті бастапқы соққыны қамтамасыз етпеді. Жаяу әскердің атыс құралдарының негізгі бөлігі жаудың атысына тартылмады, артиллерия мен танктер жетіспеген кезде бұл мүмкін емес еді. Бөлімшелер мен бөлімдердің екінші эшелондары ұрысқа кіргенге дейін жаудың артиллериясы мен авиациясының атысынан айтарлықтай шығынға ұшырады. Үлкен аумаққа таралған жауынгерлік тәртіпті басқару қиын болды.

1942 жылдың күзінде әскерлер ДТК ставкасының бірқатар нұсқауларын алды, содан кейін Кеңес Армиясы жаяу әскерінің жаңа жауынгерлік Жарғылары шықты. Жарғылар жинақталған жауынгерлік тәжірибеге сәйкес шабуылдау шайқасын ұйымдастыру және жүргізу принциптерін анықтады. Осы жарғыларды басшылыққа ала отырып, Сталинград түбіндегі шайқаста атқыштар дивизиялары 4-5 км жолақта алға шықты. Дивизия көп күш алды. Мұның бәрі жоғары тактикалық тығыздықты құруға мүмкіндік берді: 2-3 атқыштар батальоны, 40-70 зеңбірек пен миномет және 3 км шабуыл шебінде 14-14 танк, яғни жаудың үстінен екі және тіпті үш есе артықшылық беру (20-сурет).

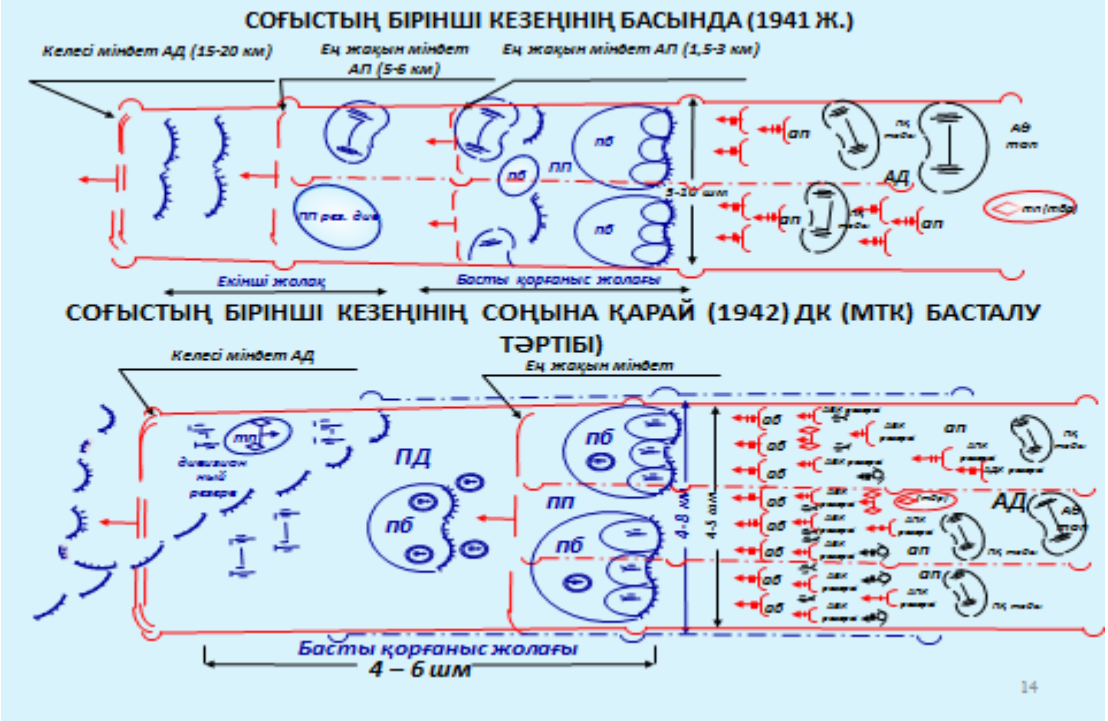

20-сурет соғыстың бірінші кезеңінің басында (1941 ж) және бірінші кезеңнің соңында (1942 ж) кеңестік дивизияның (РККА)шабуыл жасау тәртібі

Ротадан дивизияға дейінгі атқыштар әскерлерінің жауынгерлік тәртіптері резервтерді бөле отырып, бір эшелонға: батальонда - взводқа, полкте – ротаға және дивизияда – батальонға салынды.

Взводтар, қолданылған бірінші желісінің тиіс туындауы тізбегінде. Тізбек соғыс аяқталғанға дейін атқыштар бөлімшелерінің жауынгерлік тәртібінің негізіне айналды. Атқыштар әскерлерінің жауынгерлік тәртібінде жаяу әскерді тікелей қолдау танктері маңызды орын ала бастады. Жаңа жауынгерлік тәртіп алғашқы күшті соққы беруге мүмкіндік берді. Шабуылға атқыштар роталары мен жаяу әскерлердің атыс құралдарының көп бөлігі қатысты, бұл белгілі бір дәрежеде зеңбіректер мен минометтердің, сондай – ақ танктердің жетіспеушілігін өтеді. Әскерлердің шығыны азайды, бөлімшелерді басқару жақсарды, жаудың негізгі қорғаныс жолағын жылдам бұзу мүмкін болды.

Алайда, 1943 жылғы қысқы шайқастарда жауынгерлік тәртіптің бір эшелондық құрылымының айтарлықтай кемшілігі анықталды: полктер мен дивизиялардың командирлерінде ұрыс барысына әсер ету үшін күштер мен құралдар жетіспеді. Әскерлердің осындай құрылысымен тек таяз қорғанысты бұзуға болады. Сондықтан бірқатар дивизияларда командирлер екі эшелонға жауынгерлік бұйрықтар сала бастады. Алыс қашықтықтағы артиллериялық топтар мен жаяу әскерлерді қолдау, артиллериялық-танкке қарсы резервтер күшейе түсуде. Жауынгерлік тәртіптің жаңа элементі пайда болды - жылжымалы тосқауылдар.

Кейіннен әскерлердің атыс күші мен ұтқырлығы одан әрі артады, артиллерия, әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдарының саны артады, олардың сапасы артады, танктермен әскерлердің күшеюі артады, құрамалардың материалдық-техникалық қамтамасыз етілуі жақсарады.
Атқыштар дивизияларын атқыштар корпустарына біріктіру аяқталуда.

1943 жылдың жазында Фашистік әскерлердің қорғанысын құруда үлкен өзгерістер болды. Оның тактикалық қорғаныс аймағының тереңдігі 12-20 км-ге дейін өсті. Мұндай қорғаныстың серпілісі бастапқы күшті соққыны ғана емес, сонымен бірге ұрыс кезінде де үздіксіз күш салуды, жоғары тактикалық тығыздықты құруды талап етті.

Осыған байланысты атқыштар полктерінің, дивизиялары мен корпустарының шабуылдау жолақтары мен бұзылу учаскелері күрт қысқарды. 1943 жылғы шабуылдау шайқастарында атқыштар дивизиясының шабуылының ені шамамен екі есе қысқарды, серпіліс учаскелері: бөлімдер үшін – 2 – 2,5 км, корпустар үшін – 4-6 км, кейде аз және жиі шабуыл жолағымен сәйкес келді. Бұл жоғары тактикалық тығыздықты құруды қамтамасыз етті: 4-7 атқыштар батальоны, 130-180 мылтық пен миномет және 1 км жаяу әскерді тікелей қолдаудың 10-20 танкі. Шабуыл шайқастары 1943 ж. олар қосылыстардың негізгі күштерінің серпіліс учаскелеріне шоғырлануы шабуылдың сәттілігін қамтамасыз ететіндігін көрсетті. Соғыстың кейінгі жылдарында серпіліс учаскелерінде одан да жоғары тактикалық тығыздықтар пайда болды.

Кеңес әскерлерінің жауынгерлік бұйрықтарын құруда да өзгерістер болды. 1943 жылдың жазынан бастап атқыштар әскерлерінің жауынгерлік тәртіптері тереңдеп эшелондала бастады. Жаудың міндетіне, жеріне,

қорғанысына байланысты атқыштар корпустары, дивизиялар мен полктер бір, екі, сирек үш эшелонға жауынгерлік тәртіп орнатты. Құрамалар мен бөлімдердің жауынгерлік тәртібінде танктер мен артиллерияның жағдайы мен мақсаты өзгерді. Жаяу әскерді тікелей қолдау үшін танктер атқыштар дивизияларының негізгі соққыларына жаппай қолдана бастады. Танктер санының өсуімен және командирлердің қолдану тәжірибесінің жоғарылауымен жекелеген танк және өздігінен жүретін артиллериялық бригадалар мен полктер атқыштар полктерінің және тіпті батальондардың командирлері бола бастады, бұл ұрыс алаңында жаяу әскермен өзара әрекеттесуді жақсартты. Артиллериялық отты басқару айтарлықтай жақсарды. 1941-1943 жылдардағы шайқастарда бірінші эшелондағы полктер саны бойынша дивизияларда жаяу әскерді қолдаудың артиллериялық топтары құрылды. Олар сөрелерге берілмеді. Бұл полк командирлерінің ұрыс барысына артиллериялық отпен әсер ету мүмкіндігін шектеді. 1944 жылдан атыс құрамалары мен бөлімдерінде ұйымдық-тактикалық принцип бойынша мықты артиллериялық топтар (ПАТ, ДАТ, КАТ) құрылды. Олар жаудың қорғанысын жоюдың қуатты құралы болды.

Жауынгерлік тәжірибе Кеңес әскерлерінің жауынгерлік бұйрықтарының дұрыс құрылғанын растады. Жауынгерлік бұйрықтарды терең эшелондау қарсыластың тактикалық қорғаныс аймағын жоғары қарқынмен ілгерілетудің маңызды шарты болды. Үлкен тактикалық тығыздықтар, күштер мен құралдарды шебер маневрлеу корпус, дивизия және полк командирлеріне жаудың қорғанысын сенімді түрде басуға, шабуылдың барлық кезеңінде күштердің артықшылығын сақтауға және шабуылдың бірінші немесе екінші күнінде жаудың тактикалық қорғаныс аймағының серпілісіне қол жеткізуге мүмкіндік берді.

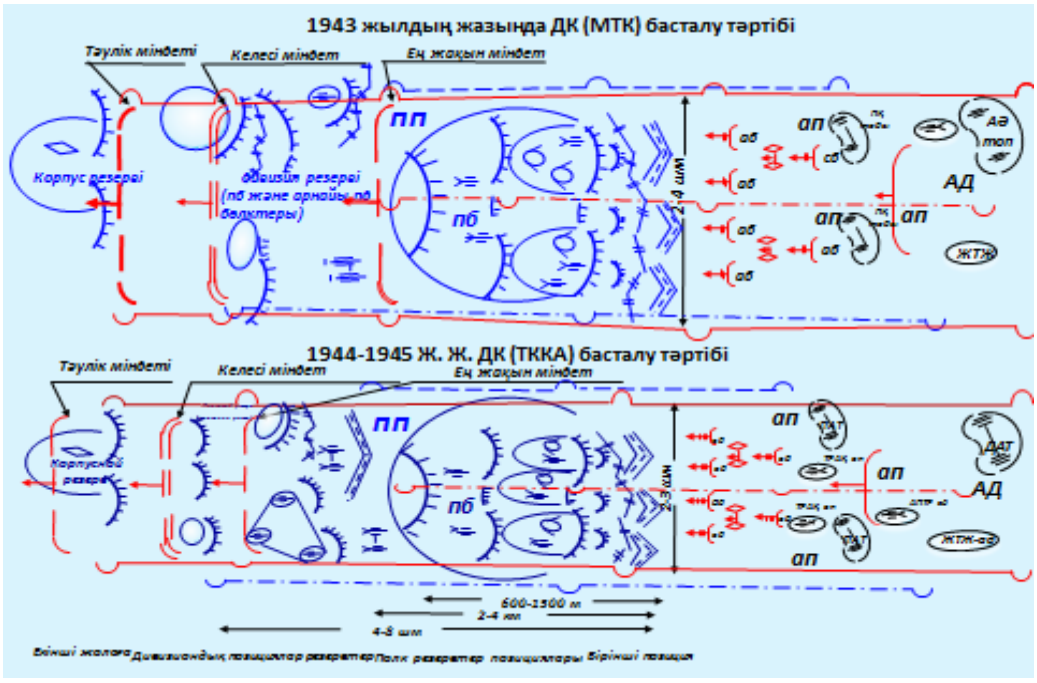

21-сурет соғыстың 1943 жылдың жазынан бастап және 1944 жылдың жазынан бастап кеңестік дивизияның (РККА)шабуыл жасау тәртібі

Шабуылдаушы ұрыста жетістікке жетудің маңызды шарты артиллерия мен авиацияны қолдану әдістері мен әдістерін жетілдіру болды. Артиллерияны жауынгерлік қолданудағы негізгі бағыт артиллериялық даярлық ұзақтығының өзгеруі болды.

1944 жылға дейін дайындық ұзақтығы негізінен артты. 1944-1945 жылдары майданның 1 шақырымында артиллерия санының өсуімен және атыс күшінің күшеюімен артиллериялық дайындықтың ұзақтығы қысқарады.

Басқалары жаяу әскерлер мен танктердің шабуылын қолдау тәсілдері болды. Ұзақ уақыт бойы қолдау оттың дәйекті шоғырлануымен жүзеге асырылды. 1943 жылдың қаңтарынан бастап ол негізінен жалғыз, ал 1944 жылдың жазынан бастап қос атыс білігімен жүргізілді. Жаяу әскерлер мен танктердің қорғаныс тереңдігіне жылжуы оттың дәйекті шоғырлануымен қамтамасыз етілді. Жаяу әскерлер мен танктерге шабуыл жасаудың қуатты артиллериялық дайындығы, содан кейін олардың шабуылына қолдау көрсету жалпы жетістікке жетуге мүмкіндік берді (21-сурет).

Осылайша, әскерлерді басқаруды ұйымдастыру әдістері үнемі жетілдіріліп отырды. Негізделген шешімдерді уақтылы қабылдау және оларды орындаушыларға жеткізу, құрамалар мен бөлімдердің командалық және бақылау пункттерінің келе жатқан әскерлерге жақындауы, даярлық кезеңінде басқаруды орталықтандыруды ұлғайту және жауынгерлік іс-қимылдарға кіру кезінде командирлердің кең шығармашылығы, байланыс құралдарын ұлғайту және жақсарту барлық әскер тектерінің өзара іс-қимылын басқарудың және қолдаудың үздіксіздігін қамтамасыз етті. Жауынгерлік жетістікке жаяу әскер, артиллерия, танктер, авиация және инженерлік әскерлер арасындағы нақты өзара әрекеттесу нәтижесінде ғана қол жеткізілді.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде жапон қолбасшылығы кенеттен шабуылға қарсы күресте жетістікке жетуге тырысты.

Соғыс кезіндегі жапон әскерлерінің шабуылдау тактикасының өзіне тән ерекшелігі жау әскерлерінің жауынгерлік бұйрықтары арқылы үлкен көлемде қолдану болды. Егер бұл сәтсіз болса, жапондар жауды шығынға қарамай санмен басуға тырысты.

Жағдайда кондім мүмкіндіктер айналып өту мен қамтуды жау, жапон әскерлері прорывали қорғанысқа тырысқан қоршап контентпен әскерлер. Жау қорғанысының серпілісін жаяу әскер артиллериямен, тікелей қолдау танктерімен және авиациямен тығыз байланыста, ал теңіз жағалауындағы шабуыл кезінде – әскери-теңіз күштерімен және теңіз десантымен өзара әрекеттесуде жүзеге асырды. Қорғаныс серпілісі кезінде негізгі соққы бағытында әскерлердің құрылуы, әдетте, екі эшелон болды. Әскер шабуылының ені-40-50 км, дивизия 3-5 км, полк-1,5 -2,5 км; артиллерияның максималды тығыздығы - 70 зеңбірек пен миномет,ал танктер-10-15 бірлік.

Жапон қарулы күштері көптеген ірі және ұсақ қону операцияларын жүргізді. Қону әдетте түнде немесе таңертең жүзеге асырылды. Бұл операцияларда жапон қолбасшылығы кенеттен қол жеткізуге және сол

арқылы күштер мен құралдардың жетіспеушілігін өтеуге тырысты.

Екінші дүниежүзілік соғыс кезінде АҚШ армиясындағы тактика айтарлықтай дамыды. Оның күшті жағы шабуыл және қорғаныс әрекеттерін мұқият қамтамасыз ету болды. Американдық әскерлер көптеген операцияларда, әсіресе 1944-1945 жылдары жүргізілген операцияларда «конвергентті бағыттардағы концентрлік соққы», «фронтальды соққы қамту мен айналып өтумен бірге», «қапталдағы соққымен бірге», «орталықта бөлінген соққы, содан кейін серпінді кеңейту» сияқты оперативтік және тактикалық әрекеттерді сәтті қолданды. қапталдардың жақтары және тереңдіктегі сәттіліктің дамуы» АҚШ армиясының жарғылары сонымен қатар кету мен қарсы шабуылды оперативтік және тактикалық маневр формаларына жатқызды (22-сурет).

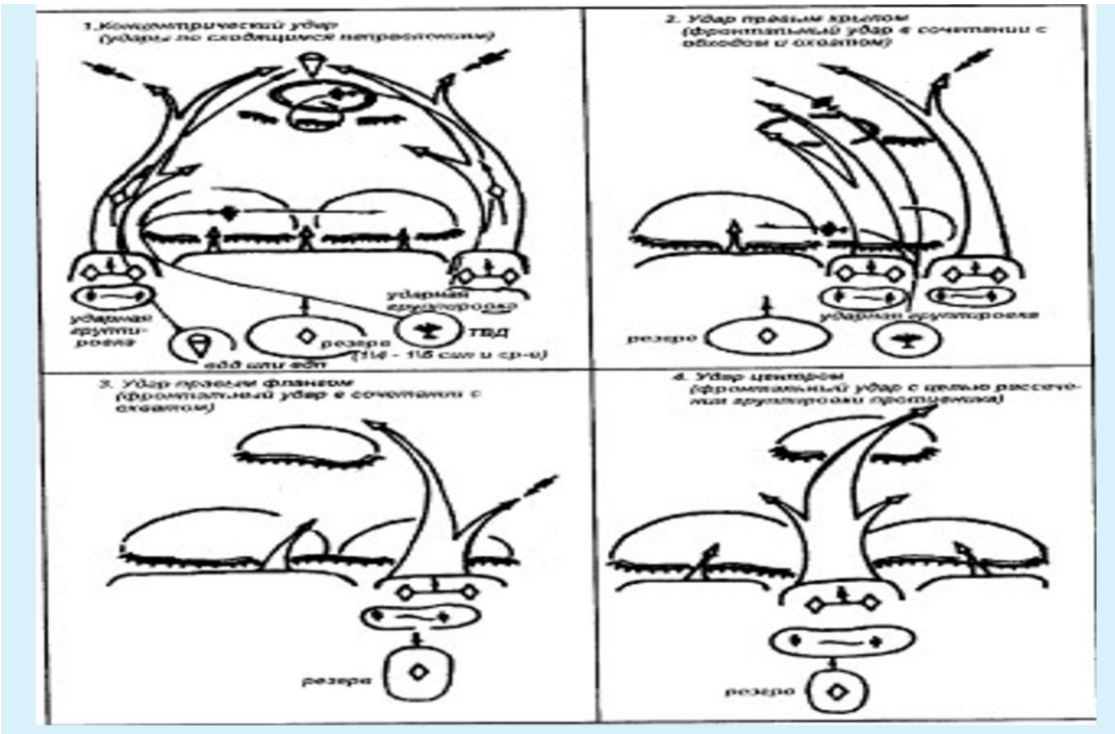

22-сурет екінші дүниежүзілік соғыста (1939-1945 жж.)

АҚШ армиясындағы шабуылда құрамалар мен бөлімдердің жауынгерлік тәртібін құру кезінде, әдетте, қамту және айналып өту үшін бөлімшелер бөлу қарастырылмаған. Құрылған күштер мен құралдар тобы бірнеше тактикалық топтарға бөлінді, олардың біреуі немесе екеуі негізгі соққыға, ал қалғандары (көп бөлігі) жауды ұстап алуға арналған. Полк шабуылда «колоннадағы батальондар» (жауынгерлік тәртіп үш эшелонда), «ашық қапталға қарай кемер», «артқа бұрыш», «алға бұрыш», «батальондар сызыққа» жауынгерлік тәртіптерінде әрекет етті.

Қатардағы және офицерлік құрамның жауынгерлік шеберлігінің жеткіліксіздігі американдық командаға тактикада қолдануға мәжбүр етті-іс жүзінде алға жылжудың түзілуіне әкелетін «іс-әрекеттің қарапайымдылығы принципі». Айналып өту және қамту маневрін жүзеге асыру кезінде оны отпен қамтамасыз етуге ерекше назар аударылды. Мысалы, 25 жылы 1944

шілдеде АҚШ-тың Батыс Сен-Ло бағытында басталған кезде авиациялық соққының тығыздығы 1 шаршы метрге 367 тонна бомбаны құрады. км құрайды жаңа күшпен американдықтар Парсы шығанағы аймағында (1991) соғыс қимылдарын жүргізу кезінде осындай «атыс тактикасын» көрсетті.

Ағылшын армиясының жауынгерлік жарғыларында ұрыста батылдық пен белсенділікке жету идеясы айқын болды. Алайда соғыс кезіндегі ағылшын әскерлерінің практикалық әрекеттері әдіснамамен ерекшеленді. Шабуыл әдетте шекарадан шекараға тікелей алға жылжуға әкелді. Сонымен, 1944 жылы Голландияда 2-ші ағылшын армиясының шабуылымен шабуыл жолағы тереңдікте бірнеше шекараға бөлінді. Осы немесе басқа шекараны басып алу операцияның «кезеңін» (кезеңін) құрады.

Шекараны басып алып, әскерлер оған бекітіліп, келесі кезеңге шабуыл жасады. Қарсыластың күшті қарсыласуымен алға жылжу әдетте тоқтатылды, артиллерия, танктер тартылып, авиация жаудың позицияларына артиллериялық және авиациялық «өңдеуді» қайта жүргізу үшін шақырылды.

Осылайша, екінші оқу мәселесін зерттей отырып, екінші дүниежүзілік соғыс кезіндегі шабуылдау тактикасы өзінің дамуына қол жеткізді деген бірқатар тұжырымдар жасау керек:

Біріншіден, соғыс кезіндегі атқыштар мен танк (механикаландырылған) бөлімдердің шабуылдау шайқасы ұрыс қимылдарының шешуші түрі болды;

Екіншіден, шабуылдың мәні-жауды жеңу және оның шабуыл алдында барлық құралдарды күшті отпен қарсыласуға деген ерік-жігерін басу, оны жүргізу және қорғаныс тереңдігінде күресу;

Үшіншіден, қарсыластың тірі күшін, атыс құралдары мен жауынгерлік техникасын жою және шептер мен объектілерді басып алу мақсатында шабуылдаушы жаяу әскердің, танктердің, авиацияның шапшаң және батыл соққысында; қорғанушы жауды дәйекті түрде жою мақсатында бөлімдер мен бөлімшелердің маневрінде.

Қорытынды

Бірінші дүниежүзілік соғыс әскери өнердің дамуындағы маңызды кезең болды, оның барлық компоненттеріне терең әсер етті. Оның барысында шабуылдау операцияларын, сондай-ақ қарсы шайқастарды жүргізуде үлкен практикалық тәжірибе алынды. Әскери өнердің жаңа құрамдас бөлігі – операциялық өнер объективті түрде дамыды, бірақ ол теориялық тұрғыдан дамымаған. Тактикалық қорғанысты бұзу мәселесі шешілді. Жалпы әскери ұрыс тактикасы қалыптасып, практикалық сынаққа ие болды. Позициялық қорғаныстың серпілісі кезінде әскер тектерінің үздіксіз өзара іс-қимылының негіздері әзірленді.

Сонымен бірге, бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде әскери өнердің көптеген маңызды мәселелері шешілген жоқ. Сол кездегі әскери басшылық операциялар тәжірибесінен олардың теориялық жалпылау деңгейіне көтеріле алмады. Соғыстағы адам мен техниканың мағынасының дұрыс үйлесімі табылған жоқ, бұл әскер түрлерінің үйлесімді дамуына мүмкіндік бермеді. Соғыс жылдарында тактикалық жетістікті оперативтік түрде дамыту

мәселесін шешу мүмкін болмады, жаудың барлық тактикалық қорғанысын бір уақытта басуды, шабуыл кезінде күш-жігерді үздіксіз арттыруды, операцияның бүкіл тереңдігінде әскер түрлерінің тығыз өзара әрекеттесуін ұйымдастыру мүмкін болмады.

Сипаты басталған екінші дүниежүзілік соғыста көп жағдайда өзге қарағанда, бірінші дүниежүзілік соғыста. Авиация, артиллерия мен танктердің операцияларында жаппай қолдану жалпы әскери құрамалардың соққы және атыс күшінің жоғарылауымен бірге жаудың қорғанысын тез бұзып қана қоймай, сонымен қатар жылжымалы танк пен механикаландырылған топтардың ұрысқа кіруіне мүмкіндік берді.тактикалық сәтті оперативтік жетістікке айналдыру арқылы соққы күшін батыл арттыру.

Екінші дүниежүзілік соғыста соғысушы әскерлердің қарсыласуының негізгі саласы атыс үстемдігін жаулап алу және сақтау үшін күрес болды. Шабуылдың шешімділігі, серпілістің, қудалаудың жоғары қарқынына қол жеткізу, әскерлердің су кедергілерін тоқтаусыз мәжбүрлеу көбінесе жауды отпен жеңу әдістерін жетілдірумен қамтамасыз етілді. Мұнда артиллериялық және авиациялық шабуылдарды қолдану үлкен рөл атқарды.

Жалпы, соғыс тәжірибесі шабуылдау әрекеттерінің нысандары мен әдістерін едәуір байытты. Алайда көптеген жағымсыз жақтар байқалды. Разгром жау емес, әрқашан достигался есебінен өнер, мұқалмас. Ставка көбінесе қарсыласқа қарағанда күштер мен құралдардағы бірнеше (бес - он есе) артықшылыққа қол жеткізу үшін жасалды. Ұрысты дайындау және жүргізу кезінде шаблондық әдістер, схемизм орын алды. Сызықтық, әдістемелік әрекеттер көбінесе маневрден басым болды. Бұл командирлердің жауапкершілігінен қорықты.

Дәріс соңында тарихи әскери теория, әдетте, әскери-тарихи тәжірибе мұқият зерттелген әскерлерде дамудың жоғары деңгейіне жеткенін атап өткім келеді. Алайда өткен соғыстардың жауынгерлік тәжірибесін зерделеу өз алдына мақсат бола алмайды, ол қазіргі заманғы әскери өнерді және оның одан әрі даму перспективаларын неғұрлым терең түсінуге ықпал ететін маңызды құралдардың бірі болуға тиіс. Жауынгерлік техниканың қарқынды дамуы, ең алдымен жоғары дәлдіктегі қаруды жетілдіру соғыс, операция және ұрыс нысандары мен әдістерінің өзгеруіне үлкен әсер етеді. Осыған байланысты қазіргі заманғы соғыс бұрынғы соғыстардан, оның ішінде екінші дүниежүзілік және Ұлы Отан соғыстарынан оны жүргізу құралдары мен тәсілдері бойынша айтарлықтай ерекшеленеді. Сондықтан осы соғыстардың тәжірибесін идеализациялау, оған тағзым ету үлкен қателік болар еді. Біздің командалық кадрларымыздың міндеті өткен соғыстың тәжірибесін шығармашылық тұрғыдан ескере отырып және оған және жауынгерлік техниканың қол жеткізілген даму деңгейіне сүйене отырып, әскери өнерді жетілдіре отырып, қазіргі жағдайда шын мәнінде сақталған нәрсені ғана алып, ескірген нәрсені батыл тастау болып табылады. Бүгінгі тәжірибе әскери-ғылыми зерттеудің ең жемісті негізі тарихи тәжірибенің Қарулы

Күштердің заманауи техникалық жабдықталуына негізделген заманауи тәжірибемен шебер үйлесуі бола алатындығын сөзсіз дәлелдейді.

Өзін-өзі бақылау мәселелері

1. Бірінші дүниежүзілік соғыс науқанындағы (1914-1918 жж.) «тізбектер толқындарының» жауынгерлік тәртібін ашу.

2. Бірінші дүниежүзілік соғыс науқанындағы (1914-1918 жж.) «топтық» жауынгерлік тәртіпті ашу.

3. Ұлы Отан соғысының (1941-1945 жж.) шабуыл шайқастарында неміс дивизияларының жауынгерлік тәртібін ашу.

4. Ұлы Отан соғысы (1941-1945 жж.) бірінші кезеңінің басында атқыштар дивизиясы шабуылының жауынгерлік тәртібін ашу.

5. Ұлы Отан соғысы (1941-1945 жж.) бірінші кезеңінің соңында атқыштар дивизиясы шабуылының жауынгерлік тәртібін ашу.

6. 1943 жылдың жазында Ұлы Отан соғысында атқыштар дивизиясы шабуылының жауынгерлік тәртібін ашу.

7. 1944-45 жылдары атқыштар дивизиясы шабуылының жауынгерлік тәртібін ашу.Раздел II. «Развитие современного военного искусства».

II бөлім Әскери өнердің қазіргі дамуы

4 тарау. Жауынгерлік тактикалық топтарды жауынгерлік іс – қимылдарда қолдану тәжірибесі (XX ғасырдың екінші жартысы-XXI ғасырдың басы).

Кіріспе

Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін біздің планетада болған жергілікті соғыстар операция мен жекпе-жекті дайындау және жүргізу өнеріне көптеген жаңалықтар әкелді. Қазіргі уақытта, бұрын алынған тәжірибе жақсарғандықтан, соғыс қимылдарын жүргізудің сапалы жаңа, тиімді әдістері мен әдістері жиі пайда болды және бекітілді. Сондықтан оларды дайындау мен жүргізуге байланысты барлық нәрсені зерделеу және талдау қазіргі заманғы әскери өнердің маңызды міндеттерінің бірі болып табылады.

Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан бері жүз елуге жуық жергілікті соғыс болды. Олардың едәуір бөлігі XX ғасырдың 70-80 – ші жылдарында Таяу Шығыста үлкен кеңістіктік көлемімен, саны мен гетерогенділігімен, күштер мен құралдарды тартуымен, қарулы күрестің айқындылығы мен тиімділігімен сипатталды.

Таяу Шығыстағы қарулы күрес мәселелерін шешу кезінде әуе және теңіз компоненттерінің рөлінің өсуіне қарамастан, соғысушы тараптардың Құрлық әскерлері негізгі күш болып қала берді. Олар жаудың шабуылдаушы және қорғаныс жердегі әскери топтарын жеңуді қамтамасыз етті, аумақты басып алып, оны ұстады. Сайып келгенде, олар-Құрлық әскерлері соғыс мақсаттарын жүзеге асыруға үлкен үлес қосты. Сонымен қатар, олардың қарулы күрестегі әрекеттерінің сәттілігі көбінесе күштер мен құралдарды қолданудың жаңа тәсілдерімен анықталды. Олардың ішінде жоғары дербестігі мен ұтқырлығы бар тактикалық ауқымдағы уақытша әскери құралымдарды – жауынгерлік тактикалық топтарды құру және пайдалану болды.

Израиль құрлық күштеріндегі жауынгерлік тактикалық топтар алғаш рет 1967 жылғы араб-израиль соғысында пайда болды, содан кейін олар Таяу Шығыста болған кейінгі жергілікті соғыстарда кең таралды. Олардың пайда болуы кездейсоқ болған жоқ. Бұл бірқатар факторлардың әсер етуінің табиғи нәтижесі болды. Олардың ішіндегі ең маңыздыларының қатарында соғысушы тараптардың қаруланауында болған қарулы күрес құралдарының жай-күйі, негізгі құрамалар мен бөлімдердің ұйымдық-штаттық құрылымы және соғыс қимылдары театрының сипаты болды.

Таяу Шығыс соғыстарындағы шайқастар мен шайқастардың сәттілігі көбінесе қарулы күрестің негізгі құралдарының сапасына байланысты шешілді. Құрлық әскерлерінде мұндай құралдар танктер, далалық артиллерия жүйелері, танкке қарсы құралдар, әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдары, бронетранспортерлер болды.

Әсіресе Таяу Шығыстағы жергілікті соғыстарда танктер кеңінен қолданылды. 50-ші жылдары Израильдің танк паркінің негізін 75 мм зеңбіректермен жабдықталған жеңіл Француз АМХ-13 танктері және орта американдық м-4 «Шерман» танктері құрады.

Ұрыс алаңдарында тек позициялық қорғаныс қолданылған кезде, жауынгерлік тактикалық топтарды құру және қолдану тәжірибесі өте тапшы болды. Қорғаныс әскерлері көбінесе штаттық бөлімшелер мен бөлімдерде жұмыс істеді, олар кейбір күшейту құралдарын алды, бірақ тактикалық тәуелсіздіктен айырылды. Сонымен бірге, кейбір жағдайларда қорғаныстың жекелеген мәселелерін шешу үшін жалпы әскери құрамалар құрылды, олардың құрамы мен іс-қимыл сипаты жағынан жауынгерлік тактикалық топтарға өте жақын болды. Олар қорғаныс жолақтарында әрекет ету үшін, сондай-ақ негізгі қорғаныс жолағында қарсы шабуылдар мен буксирлер жасау үшін пайдаланылды. Сонымен қатар, әскерлердің кетуі немесе олардың қоршаудан шығуы кезінде әртүрлі жауынгерлік тактикалық топтарды құру және жауынгерлік қолдану жағдайлары болды. Алайда, барлық осы жағдайларда жауынгерлік тактикалық топтар ерікті түрде құрылды, олардың іс-қимыл тактикасы іс жүзінде бөлімшелер мен штат бөлімдерінің іс-қимыл тактикасынан еш айырмашылығы жоқ.

Әскерлердің маневрлік және позициялық түрлерін біріктіретін қорғаныстың пайда болуымен жауынгерлік тактикалық топтарға көшу қажеттілігі айқын болды. Олар маневрлік қорғанысты жүргізуге қабілетті негізгі құрылым болды. Сонымен қатар, жауынгерлік тактикалық топтар позициялық қорғаныста жеке міндеттерді шешуде де жоғары тиімділікті көрсетті. Сондықтан 1973 жылғы араб-израиль соғысы кезінде алынған оларды жауынгерлік қолдану тәжірибесі 1980-1988 жылдардағы Иран-Ирак соғысында одан әрі дамығаны түсінікті.

Осылайша, Таяу Шығыстағы жергілікті соғыстарда күштер мен құралдарды қолданудың жаңа ұйымдастырушылық формасы – жауынгерлік тактикалық топ пайда болды және дамыды. Тарихи тәжірибе көрсеткендей, жауынгерлік тактикалық топтар негізгі Күштерден бөлек, жекелеген бағыттарда әскери операцияларды жүргізу кезінде үздіксіз майданның болмауы жағдайында жоғары тиімділікті көрсетті. Ұрыста жетістікке жету үшін, меніңше, жоғары Тәуелсіздік, маневрлік, ұтқырлық және әскерлердің дербестігі қажет болады. Осыған байланысты Таяу Шығыстағы жергілікті соғыстарда белгілі бір дәрежеде осындай қасиеттерге ие әскери тактикалық топтарды қолданудың тарихи тәжірибесін зерттеу тек теориялық қана емес, сонымен бірге практикалық маңызы бар.

4.1 1973 жылғы қорғаныс шайқастарында Израиль әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарын қолдану 1980-1988 жылдардағы Иран-Ирак соғысының қорғаныс шайқастарында Иран мен Ирак Құрлық әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеті.

1973 жылғы соғыстың басталуымен Израиль қолбасшылығына Синай түбегі мен Голан биіктеріндегі жау күштерінен едәуір жоғары шабуылдарды

бір уақытта көрсету міндеті жүктелді (23-сурет). Ол қауырт эшелонның қосылыстарына – бригадалардың екі тобына жүктелді. Біріншісі Синай түбегіндегі үш бригаданың құрамында, екіншісі Голан биіктеріндегі екі бригаданың құрамында.

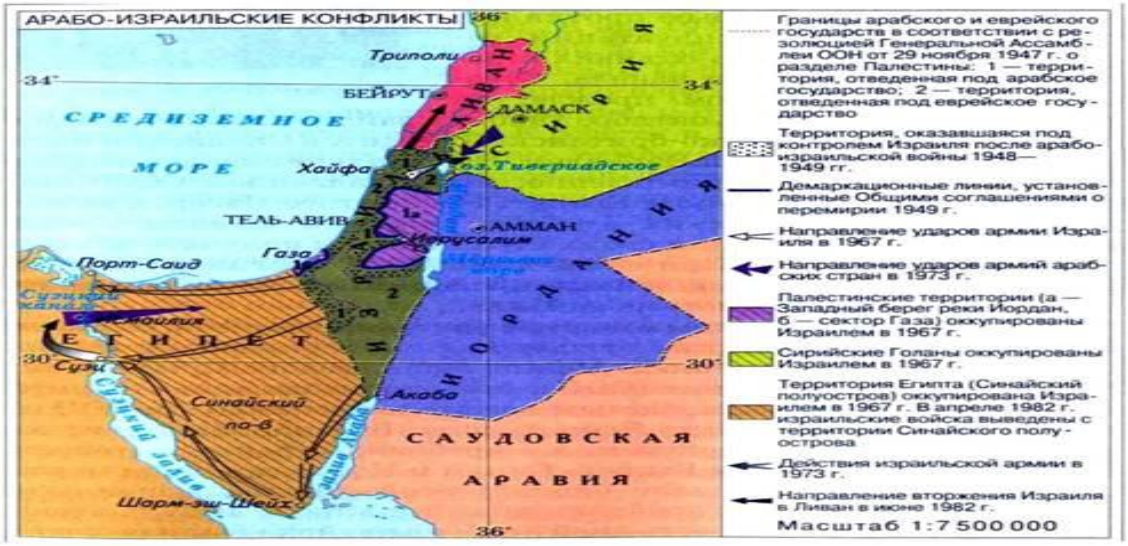

Рисунок 23 Карта арабо-израильских конфликтов 1967г,1973г,1982 г.

Бригадалардың әр тобының қорғанысы позициялық және маневрлік әрекеттерді 35 км тереңдікке дейін сәтті жүргізуден құрылды. құрам командирінің шешімі қарсыластың күштер мен құралдардағы бастапқы артықшылығын біртіндеп төмендету және оны маневрлік күштердің соңғы сатысында қорғаныс үшін тиімді арақатынасқа жеткізу ниетімен құрылды. Ол үшін екінші эшелондар мен резервтерді тереңдіктен енгізу есебінен қорғаныс әскерлерінің күштері мен құралдарын үнемі өсіру жоспарланған болатын. Жоспарға сәйкес Израиль құрамаларының қорғаныс жолақтарындағы күштер мен құралдардың орташа тактикалық тығыздығы іс – қимылдардың алғашқы үш тәулігінде: ТБ (мпб) бойынша – 2 есе; танктер бойынша – 6,6 есе; ПА және М құралдары бойынша – 3,4 есе; ККҚ бойынша-3,2 есе өсуге тиіс болды.

Құрамалардың жауынгерлік тәртібі позициялық және маневрлік қорғанысты ескере отырып құрылды, бригадалық, батальондық және роталық тактикалық топтардан тұрды және терең эшелондалды.

Бригадалық тактикалық топтар екі түрлі болды – жаяу әскер және бронетранспортерлер.

Жаяу әскер бригадасының тактикалық топтары әр бригада тобында бір-бірден құрылды және шекараны тікелей жабуға, шабуылдың басталу уақытын, күштердің құрамын, құралдарын және жаудың негізгі соққыларының бағытын анықтауға, оған максималды шығындар келтіруге және резервтерді кеңейтуге және орналастыруға қажетті уақытты жеңуге арналған. Бртгр негізі жеке танк батальонымен, далалық, танкке қарсы және зениттік артиллерия дивизияларымен және «Нохал» аумақтық әскерлерінің батальонымен күшейтілген жаяу әскер бригадасы болды (24-*сурет)*.

Қару-жарағы мен жауынгерлік техникасы: танктер-54 бірлік; БТР (бронды транспортер)-34 бірлік.; 105 мм гаубица -36 білік; минаатар – 48 бірлік.; ТҚЗ (танкке қарсы зеңбірек) және КҚЗ (кері қайтпайтын зеңбірек)- 40 бірлік; "Зениттік зеңбіректер" -24 бірлік.

24-сурет Жаяу әскер бригадалық тактикалық топтың ұйымдық-штаттық құрылымы

Бронды бригадалық тактикалық топтар қажет болған жағдайда қорғаныстың кейбір мәселелерін шешу, жекелеген бағыттарда маневрлік әрекеттерді жүргізу және қарсы шабуыл жасау үшін құрылды. Негізін мпб, адн, зениттік-артиллериялық және екі танкке қарсы роталар, саперлік рота және АА әскери тіқұшақтары бөлімшелері нығайтқан броньды танк бригадасы құрады (25-сурет).

Қару-жарақ және жауынгерлік техника: танктер - 111 бірл.; БТР – 200 бірл. дейін; ӨЖАҚ (өздігінен жүретін артиллерия лық өондырғылар) – 54 бірл.; өздігінен жүретін минаатарлар – 27 бірл.; ТҚҚ - 45 бірл.; ӘШҚ (әуе шабуылына қарсы) құралдары-24.

25-сурет Бронды бригадалық тактикалық топтың ұйымдық-штаттық құрылымы

Маневрлік іс-қимылдарды жүргізу қорғаныстың алдыңғы шетінен 20-дан 35 км-ге дейінгі қашықтықта орналасқан резервтік бригадалардың күштері мен құралдарынан құрылған батальондық және роталық тактикалық топтарға жүктелді. Жауынгерлік іс-қимылдар барысында бұл жауынгерлік тактикалық топтар маневрлік күштер мен құралдар қалдықтарының соңғы шебінде жекелеген тірек пункттерін, аудандар мен позицияларды ұстап тұру бойынша басқа бөлімшелермен және жетекші позициялық қорғаныспен тығыз өзара іс-қимыл жасауға тиіс болды.

Соғыс басталғанға дейін құрылған Израиль армиясының жауынгерлік құрамалары үшін негізгі қарудың 60-65%-ы өз территориясындағы шекарадан едәуір қашықтықта атыс позицияларын алған жаудың артиллериясы мен минометтерінің негізгі массасынан тыс тереңдікте шоғырланған.

Израиль қолбасшылығының пікірінше, күштер мен құралдардың мұндай бөлінуі жаудың кенеттен басып кіруі кезінде негізгі күштер мен құралдардың үлкен қауіпсіздігін, ұрыс кезінде кез-келген қауіпті бағытта қорғаныс күштерінің күш-жігерін уақтылы арттыруды және маневрлік әрекеттерден позицияға ауысқанда оның қарсыласуының үнемі өсуін қамтамасыз етті. алдын-ала белгіленген сызықта (соңғы кету сызығында).

Бірінші эшелон мен резерв әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарының тең емес құрамы алдыңғы күштердің қорғаныс тұрақтылығын және тереңдіктен шыққан тактикалық топтардың жоғары маневрлігін қамтамасыз етті. Жалпы алғанда, бригадалар тобының бұл жауынгерлік бұйрықтары 35 км тереңдікке дейін белсенді қорғаныс әрекеттерін жүргізуге мүмкіндік берді, бұл қорғаныс сызықтарының, позициялар мен аудандардың құрылған жүйесімен, олардың инженерлік жабдықтарымен қамтамасыз етілді.

Тереңдігі 20 км дейінгі негізгі қорғаныс жолағы үш позициядан тұрды. Әрбір позицияның негізін айналмалы қорғанысқа бейімделген және атыс құралдарының көп деңгейлі орналасуы бар басым биіктіктерде жабдықталған роталық және взводтық тірек пункттері құрады. Тірек пункттерінің тереңдігінде ұзақ мерзімді атыс құрылыстары (дос) болды. ДОС тығыздығы 1 км майданда 3-4 құрылымды құрады. Тірек пункттерінің ішкі жабдықтары, оқ-дәрілер, азық-түлік, су және жанармай қорлары әскерлерге 30 тәулік ішінде автономды ұрыс қимылдарын жүргізуге мүмкіндік берді. Сонымен бірге, тереңдігі 3 км болатын бірінші позиция негізгі күш-жігерді шоғырландыру бағытында екі тірек нүктелерінен тұрды, олар оларды жер біліктерімен байланыстырды және батальондардың атыс қаптарын жасау үшін ыңғайлы ат фигурасын құрады. Тереңдігі 1,5 км дейінгі екінші және үшінші позициялар алдыңғы шетінен 6-7 және 15-17 км қашықтықта болды, бір-бірінен едәуір қашықтықта жабдықталған тірек нүктелерінің бір сызықты орналасуы болды. Ұрыс барысында тереңдіктен жауынгерлік тактикалық топтарды, сондай-ақ маневрлік қорғанысты жүргізу нәтижесінде алдыңғы шетінен шығып кеткен жауынгерлік топтарды ұсыну арқылы аралық сабақтар қарастырылды. Әр позицияның артында артиллерия мен минометтердің әртүрлі резервтері мен атыс позициялары үшін көптеген негізгі, қосалқы және жалған аудандар жабдықталған. Олардың алдыңғы шетіне жақын жабдықталған бөлігі кезекші күштер мен құралдармен үнемі айналысты. Қалғандары, әсіресе позицияаралық кеңістікте, ұрыс кезінде қажет болған жағдайда әскерлермен айналысты. Маневрлік іс-қимылдарды жүргізуді ескере отырып, қорғаныс жолағын құру кезінде әр позиция шегінде де, позицияаралық кеңістікте де көптеген атыс буктурасы, атыс шептері, қарсы шабуыл шептері және жауынгерлік тактикалық топтардың маневр жолдары үшін орындарды алдын ала анықтауға ерекше назар аударылды. Олар жергілікті жердің сипатын ескере отырып, әртүрлі іс-қимыл нұсқалары бойынша анықталды және қажеттілік шаралары бойынша инженерлік тұрғыдан жабдықталды. Роталық және батальондық тактикалық топтарды

орталықтандырылмаған қолдану жағдайында маневрлік қорғаныс жүргізу барысында қарсыластың атыс жеңілісі Мина алаңдарында барлық қолда бар күштер мен құралдармен жүзеге асырылуы тиіс еді.

Қорғаныс тереңдігінде қарсыласпен күресудің ең тиімді әдістері-атыс қаптары, атыс буктуралары және танкке қарсы тосқауылдар болды, олар жаудың негізгі күштерінің шабуылының ықтимал бағыттарында алдын-ала дайындалды.

От қаптары батальондық және бригадалық тактикалық топтар ауқымында жасалды. Олар алдыңғы жиектің алдындағы және қорғаныс тереңдігіндегі жер учаскелері болды, олар бойынша қапталдан және майданнан түрлі атыс құралдары мен әскерлерінің жоғары қарқындылығы мен тығыздығы дайындалды. Қарсыласты атыс қаптарына тарту мақсатында жекелеген бөлімшелердің алдыңғы шетінен тереңдікке және құйылу учаскесінің қапталына кетуі көзделді.

Сондай-ақ, тереңдіктен әртүрлі танктер, танкке қарсы және артиллериялық резервтер алға жылжуы мүмкін, олар олар үшін алдын-ала дайындалған атыс желілері мен аудандарды алып жатты (26-сурет).

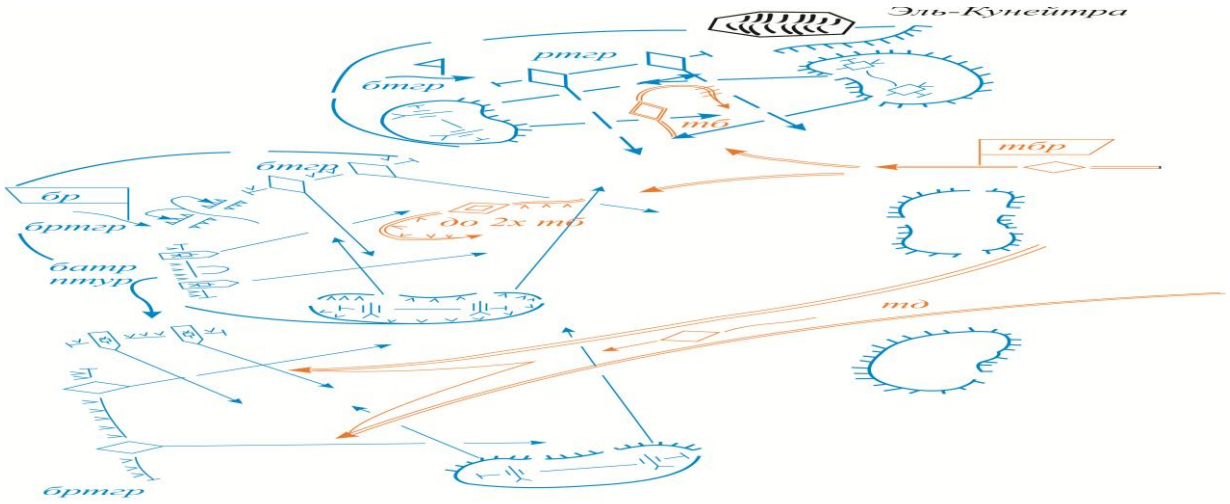

26- сурет Эль-Кунейтра аймағындағы Израиль әскерлерінің атыс сөмкелері 1973 ж.

Атыс шабуылдары ұрыс барысында келе жатқан жауға кенеттен соққы беру мақсатында жауынгерлік тікұшақтардың бөлімшелерімен өзара іс-қимыл жасаған роталық тактикалық топтармен жасырын айналысу үшін алдын ала дайындалған аудандар (шептер) болды.

Олар бірінші және екінші позициялардың артында, сондай-ақ позициялық кеңістікте дайындалды және, әдетте, жау әскерлерінің шабуылының ықтимал бағытына бұрышта орналастырылды. Күштер мен құралдардың құрамы бойынша атыс шабуылдары тікұшақ және аралас әуе-жерүсті болып бөлінді (27-сурет).

Бірінші және екінші позициялардың тірек нүктелерінің артында роталық тактикалық топқа күшпен танк буксирлері қамтамасыз етілді.

4-тен 8-ге дейінгі жауынгерлік тікұшақтардың күшімен тікұшақ шабуылдары негізінен позицияаралық кеңістікте жоспарланған, онда басқа атыс құралдарының алдын-ала орналасуы және олардың маневрі жаудың назарынан тыс қалмады

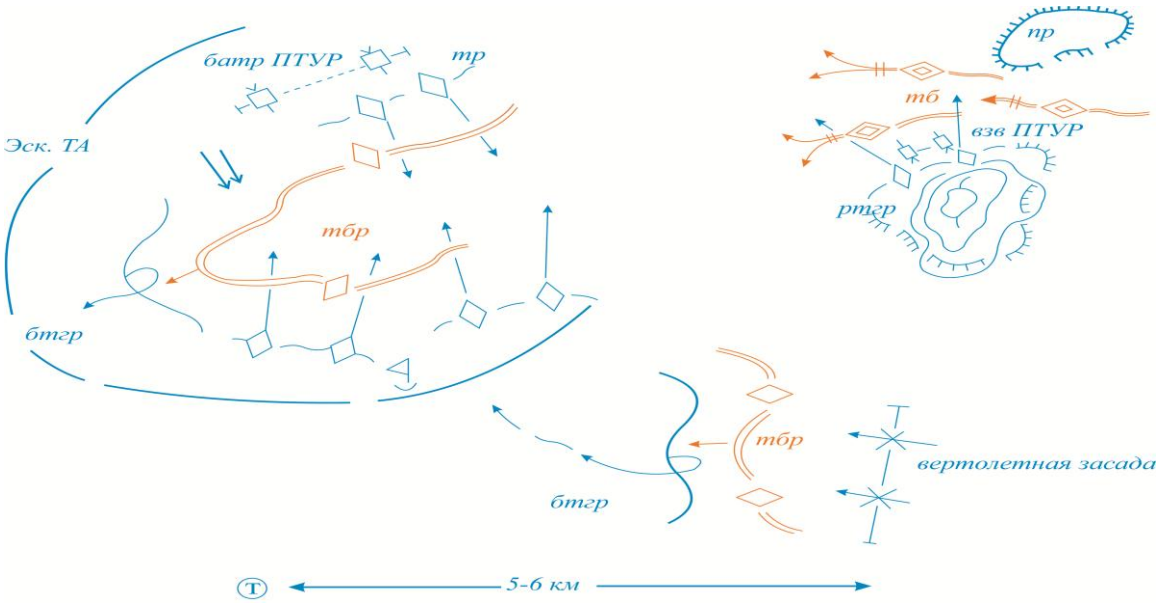

27-сурет 1973 жылы Израиль әскерлерінің атыс тактикасы

Тактикалық топтардың дайындалған оты мен шақыру бойынша авиацияның соққыларын біріктірген аралас әуе-жер үсті буктурмалары алдыңғы жиектің жанында да, қорғаныс тереңдігінде де орын алуы мүмкін.

Израиль қолбасшылығы әртүрлі масштабтағы әскери тактикалық топтардың қарсы шабуылдарын жоспарлау, дайындау және жүргізу мәселелеріне көп көңіл бөлді. Шешілетін міндеттерге байланысты қарсы шабуылдар қысқа және шешуші мақсаттар болуы мүмкін. Қысқа қарсы шабуылдар қарсыластың шабуылының қарқынын төмендету мақсатында маневрлік қорғаныс кезінде жоспарланған (28-сурет).

Қарсыластың топтасқандарын жеңу мақсатында әскерлердің соңғы шебінен екінші эшелон мен резервтің бөлімшелері шешуші мақсаттармен қарсы шабуыл жасауды жоспарлады. Көбінесе олар бірлестіктің қарсы шабуылының ажырамас бөлігі болды. Екінші эшелон бригадасының роталық және батальондық тактикалық топтарының күштерімен алғашқы қысқа қарсы шабуылдар жергілікті жерде қарсыласты екінші позициядан үшінші позицияға дейін қарсы алуға тиіс болды.

Міндеттері контрнаступающим бөлімшелеріне тағайындалса терең емес.

Есеп келе жатқан қарсыласқа қысқа кенеттен соққы беру және қарсылас маневр жасамас бұрын ұрыстан шығу және кету үшін жасалды

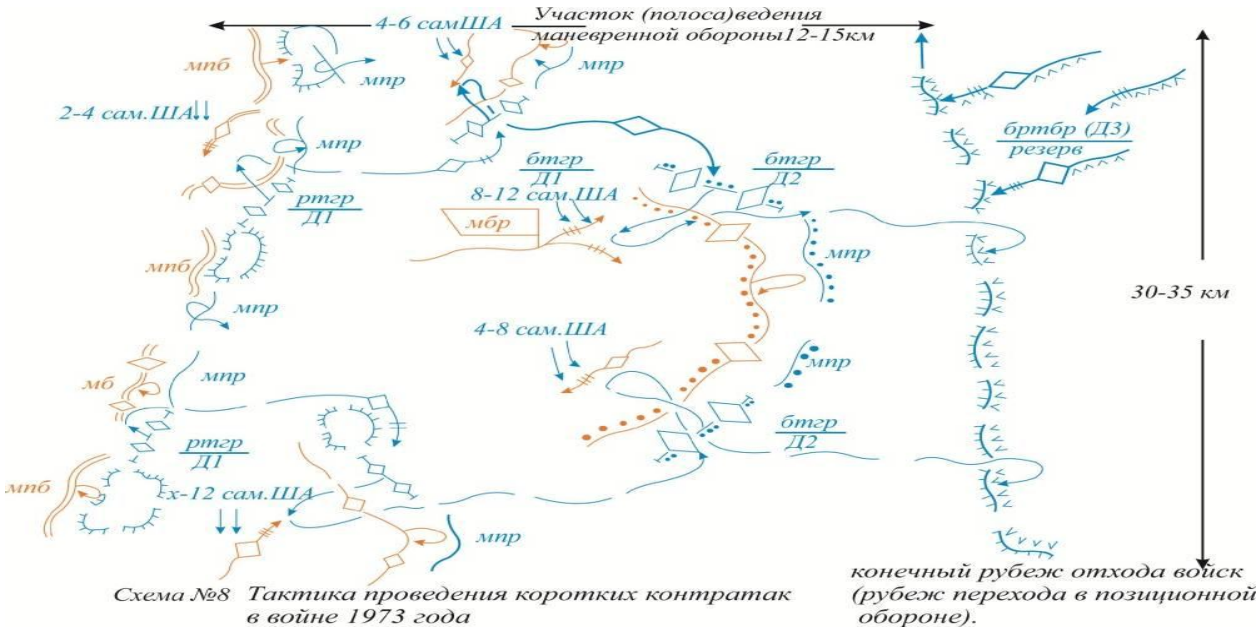

28-сурет 1973 жылғы соғыста қысқа қарсы шабуылдардың тактикасы

өрт және әскерлер қауіпті бағытта. Егер жаудың алға шыққан әскерлері бірнеше ондаған минутқа созылса, қарсы шабуылдың мақсаты қол жеткізілді деп саналды. Ұлғаюына қарай тереңдігін вклинения әскерлері қарсыластың міндеттері контратакующим күштерге тағайындалса, анағұрлым терең және батыл. Бұл кезеңде кідіріс қана емес, сонымен бірге жаудың жекелеген бөлімшелерінің жеңілісі де болды, содан кейін қарсы шабуыл жасайтын әскерлердің ұрыстан шығуы және үшінші орынға кетуі керек еді.

Үшінші позициядан қарсы шабуылдарды негізінен бригадалық тактикалық топтар жүргізді. Олар ең шешуші мақсаттарды көздеді және жауға қарай ілгерілеудің едәуір тереңдігіне жоспарланды.

Егер олар бірлестіктің қарсы шабуылының ажырамас бөлігі болса, онда мақсат жаудың бүкіл тобын жеңу және қорғанысты бастапқы алдыңғы шетінен қалпына келтіру болды.

Израиль қолбасшылығы считало, табысты болды және контрударов айтарлықтай дәрежеде тәуелді тиімділігін атыстық тигізу вклинившегося қр қорғаныс әскерлердің жау. Сондықтан оларды жүргізуге тағайындалған бригадалық және батальондық тактикалық топтар артиллериямен, негізінен өздігінен жүретін және ӨТБ бөлімшелерімен күшейтілді.

Олардың әрекеттерін қолдау үшін әуе шабуылшыларының 1-2 эскадрильясы немесе өртке қарсы тікұшақтар тобы бөлінді.

Тікұшақтар, әдетте, роталық және батальондық тактикалық топтардың қарсы шабуылдарын, ал ұшақтар бригадалық тактикалық топтардың мүдделері үшін жауды жеңуге арналған.

Авиацияға және артиллерияға қарсы шабуылдарды дайындау кезінде, олардың алдында және барысында жауға жеңілуден басқа, қойылған міндетті орындаған жауынгерлік тактикалық топтардың ұрыстан шығуын және кетуін қамтамасыз ету бойынша міндеттер жүктелді. Ол үшін авиация екі рет ұшып шығуы керек еді – қарсы шабуылдың басында және соңында, олардың

арасында артиллерия қарсы шабуыл жасайтын әскерлерге жылжымалы тосқауыл отпен және зеңбіректердің жаппай отымен 50 м аспайтын аралықпен қарқынды түрде қолдау көрсетті.

Израиль қолбасшылығы тек осындай әрекеттер қарсыласты қарсы шабуылдан кейін кетіп бара жатқан әскерлерді қуып жетуге кедергі келтіруі немесе тіпті мүмкін етпеуі мүмкін деп санайды.

Қарсы шабуылды дайындау кезінде бірінші эшелонда қорғалған жауынгерлік тактикалық топтар, қарсы шабуыл жасайтын әскерлер және оларды қолдайтын артиллерия мен авиация арасындағы өзара іс-қимылды ұйымдастыруға көп көңіл бөлінді. Бірінші эшелонның роталық тактикалық топтарына қарсы шабуылдың басталуымен қарсыласты барлау, қарсыластың қосылу учаскесінің қапталдарында оны ату және оның резервтерін кесу міндеті қойылды. Екінші эшелон әскерлері мен резервтегі батальондық және бригадалық тактикалық топтар бірінші эшелон әскерлерінің ұрыс нәтижелерін барынша пайдалануға тиіс болды. Авиация жердегі әскерлерге өз міндеттерін орындауға барынша ықпал ету міндетін қойды. Шабуыл және тактикалық авиация мен Құрлық әскерлерінің өзара әрекеті әуе күштері мен алдыңғы қатарлы әуе кемелерінің байланыс офицерлері арқылы ұйымдастырылды. Соңғылары жауынгерлік тактикалық топтардың командирлерімен бірге болуға және олардан аға авиациялық топтарға жеткізген жауынгерлік тапсырмаларды алуға мәжбүр болды. Мұқият жоспарланған және жақсы дайындалған қорғаныс Израиль қолбасшылығына ұрыс кезінде тактикалық топтарды олардың барлық кезеңдерінде тиімді пайдалануға мүмкіндік берді.

Қысқа қарсы шабулардың тәжірибесі көрсетілуде, жаудың күштері мен құралдарындағы бірыңғай артықтығы жағдайында қару-жарақ шабыл бөлімшелерінің ұран уақтылы шығарылуы ерекше қиын туындыны. Роталық,батальондық және тіпті бригадалық жағдайлар жиі болды тактикалық группы увязали в боевых порядках противотанковых средств, артиллерии и танков противотанковых предприятий.

Бұл мәселені шешу үшін Израиль қолбасшылығы авиациямен өзара іс-қимылда қарсы шабуыл жасау туралы шешім қабылдады, ол әуе соққыларымен бөлімшелердің ұрыстан шығуы мен кетуін жауып тастады. Бұл шаралар маневрлік қорғаныста жауынгерлік тактикалық топтардың белсенді іс-қимылдарының тиімділігін арттыруға және қарсы шабуыл жасайтын әскерлердің жоғалуын 2-3 есе азайтуға мүмкіндік берді .

Осылайша, 1973 жылғы араб-израиль соғысының тәжірибесі жауынгерлік тактикалық топтарды (ртгр, бтгр, бртгр) пайдалана отырып, маневрлік қорғанысты ұйымдастыру мен жүргізудегі әскери өнердің дамуын көрсетті. Олар басты күштерден оқшау жауынгерлік іс-қимылдарды дербес бағыттарда жүргізу және қойылған жауынгерлік міндеттерді шешу үшін әртүрлі кешенді тактикалық тәсілдер мен іс-қимыл тәсілдерін қолдану қабілетін көрсетті. Негізгі тәсілдер мен әдістер ретінде жеке тірек пункттерін

қорғау, атыс қаптарын, атыс буктураларын, танкіге қарсы тосқауылдарды құру, сондай-ақ қысқа қарсы шабуылдарды жүргізу белгіленеді.

4.1.1 Қорғаныстағы жауынгерлік тактикалық топтарды басқару ерекшеліктері

Жауынгерлік тактикалық топтарды маневрлік қорғаныста құру және қолдану, әсіресе соғыстың басында, басқаруға жоғары талаптар қойды. Бұл төрт негізгі факторға байланысты болды. Біріншіден, кең жолақтарда ұрыс жүргізу қажеттілігі, үлкен тереңдікке кету (маневрлік әрекеттер), көбінесе бір-бірінен бірнеше бөлінген бағыттар бойынша. Екіншіден, резервтерді тереңдіктен шығаруға байланысты әскерлер тобын үнемі өсіру процесі. Үшіншіден, жаппай қорғаныс фронты болмаған кезде әскерлердің іс-қимыл тәсілдері мен тәсілдерінің әртүрлілігі. Мұның бәрі, зерттеу көрсеткендей, басқару жүйесін және, ең алдымен, байланыс буынындағы басқару пункттерін – жауынгерлік тактикалық топты құрудың ерекше тәсілдерін қажет етті.

1973 жылғы араб-израиль соғысында жауынгерлік тактикалық топтарды басқару үшін Израиль құрамаларының командирлерінде алдыңғы қатарлы, негізгі және артқы басқару пункттерін қамтитын басқару пункттерінің кең желісі болды. Сонымен бірге, әскерлерді шекараға жылжыту процесінде басқару пункттерінің мәні мен жойылуы өзгерді. Жауынгерлік іс-қимылдардың басталуымен әскерлерді тікелей басқару үшін қорғаныстың алдыңғы шетінен 10-12 км қашықтықта орналасқан жылжымалы алдыңғы қатарлы командалық пункт құрылды. Негізгі командалық пункт бұл уақытта майдан сызығынан 25-35 км қашықтықта әскерлердің соңғы кету шебінде (маневрлік іс-қимылдарды аяқтау) өрістетілді. Позициялық іс-қимылдарға көшумен ол қорғаныс тереңдігіне 15-20 км жылжыды, тылдық басқару пункті тараптардың жанасу сызығынан 50-200 км қашықтықта бірінші кезектегі резерв бригадаларын қалыптастыру аудандарында орналасты. Резервтерді жұмылдыру, жылжыту және орналастыру аяқталғаннан кейін ол қорғаныстың алдыңғы шетінен 45-50 км қашықтықта орналасқан аймаққа көшті.

1980 жылы Иран әскерлері құрамаларының қорғаныс шайқастарында олар 100-175 км жолақтарда 80 км тереңдікке маневрлік әрекеттерді жүргізуге мәжбүр болған кезде басқару пункттерінің жүйесі біршама өзгерді. Дивизияларда, әдетте, екі алдыңғы қатарлы басқару пункттері құрылды, олардан осы бағытта әскерлер басқарылды. Негізгі басқару пункттері маневрлік іс-қимылдар барысында әрқайсысы 20-25 км-ден екі-үш «секіріспен» орын ауыстырды. Тылдық басқару пункттері бастапқыда тараптардың жанасу сызығынан 80 км қашықтықта әскерлер шығысының соңғы шебінде өрістетілді, содан кейін позициялық қорғанысқа көшумен оның тереңдігіне 40-45 км көшірілді. Әр түрлі тактикалық әдістерді қолдана отырып, маневрлік қорғаныс жүргізген жауынгерлік тактикалық топтардағы басқару пункттерінің жүйесі басқаша көрінді.

1973 жылғы араб-израиль соғысында Израильдің бригадалық тактикалық топтарында алдыңғы қатарлы, негізгі және артқы командалық пункттер құрылды. Бұл ретте жылжымалы броньды базада орналасқан алдыңғы басқару пункті бірінші желі бөлімшесінен 2-3 км қашықтықта болды. Тікұшақтар болған кезде ол әуе болуы мүмкін. Негізгі басқару пункті әскерлердің жанасу сызығынан 6-8 км қашықтықта жылжыды. Тылдық басқару пункті (запастағы ака) майдан сызығынан 25-30 км тереңдікте әскерлер шығысының соңғы шебінде өрістетілді.

Толық құрамда жұмыс істейтін батальондық тактикалық топта басқару тараптардың жанасу сызығынан 1-2 км қашықтықта орналасқан жылжымалы командалық-бақылау пунктінен жүзеге асырылды. Сол жағдайда, егер батальондық тактикалық топ роталық тактикалық топтарға бөлінсе, соңғысын басқару үшін командир өзінің командалық-бақылау пунктін 8 км тереңдікке шығарды.

Иран-Ирак соғысындағы жауынгерлік тактикалық топтардың басқару пункттерінің жүйесі 1973 жылғы араб-израиль соғысындағы Израиль әскерлерінің жүйесінен іс жүзінде еш айырмашылығы жоқ.

Жауынгерлік тактикалық топтардың басқару пункттерінің өміршеңдігін арттыру мақсатында Израиль қолбасшылығы олардың орналасқан жерлерін жиі өзгертті. Бригадалық тактикалық топтарда алдыңғы қатарлы және негізгі басқару пункттері тәулігіне 3-4 рет, батальондарда – 10-12 рет, ал роталық басқару пунктінде олар маневрлік қорғаныс жүргізгенде іс жүзінде тұрақты қозғалыста болды. Сонымен қатар, қарсыласты басқару пункттерінің орналасқан жері туралы адастыру үшін олардың жалған компоненттерін құру практикасы қолданылды. Осы мақсатта джиптерде арнайы орнатылған радиостанциялар іске қосылды, олар кейде бригадалық тактикалық топтардың қорғаныс тереңдігінде қозғалады, олардың басқару пункттерінің жұмысын көрсетеді. Мұндай шаралар Израиль қолбасшылығына бригадалық басқару пункттері мен барлық басқару пункттерінің 80% - дан астамының тұтастығы мен жұмыс қабілеттілігін сақтауға мүмкіндік берді.

1980 жылы Иран әскерлерінің қорғанысында тактикалық басқару пункттерінің қозғалғыштығы біршама төмен болды. Бригадалық тактикалық топтарда олар, әдетте, күніне 2 реттен көп емес, батальонда – күніне 3-4 рет қозғалды. Жалған басқару іс жүзінде құрылған жоқ. Нәтижесінде 92-ші бронды дивизиядағы маневрлік қорғаныс кезеңінде бригадалық тактикалық топтардың басқару пункттерінің жартысына жуығы және қосылыстың алдыңғы қатарлы басқару пункттерінің бірі істен шықты. Жауынгерлік тактикалық топтарды қолданумен қорғаныс шайқастарында байланыс жүйесіне көп көңіл бөлінді.

1973 жылдың қазан айында Израиль әскерлерінде ол екі схема бойынша ұйымдастырылды. Біріншісі біріктіру, біріктіру, бригадалық тактикалық топ, роталық тактикалық топ тізбегі бойынша командаларды жүйелі түрде беруді қамтамасыз етті. Екіншісі бригадалық және батальондық тактикалық топтарды бірлестік қолбасшысының (құрама командирінің) тарапынан

аралық инстанциялардан тыс тікелей басқаруға жол берді. Осы мақсатта радио, радиорелелік, сымды және кабельдік байланыс желілері қолданылды, олардың біріншісі маневрлік қорғаныс жағдайында жалғыз тиімді болды. Қалған байланыс желілері қорғаныс операциясының (ұрыстың) барлық кезеңдерінде әскерлерді басқарудың жоғары буындарында ғана (біріктіру-біріктіру) сенімді түрде қамтамасыз етті. Бөлімшелер мен бөлімдер деңгейінде олар маневрлік әрекеттерден позицияға ауысқаннан кейін ғана күшіне енді. Нәтижесінде басқару құралдарын пайдалану жағынан жауынгерлік тактикалық топтардың қатысуымен маневрлік қорғаныстың ең қиын кезеңі ең әлсіз болып шықты. Нәтижесінде ұрыста басқаруды бұзу жағдайлары болды. Сонымен, 6 қазанда Сирия майданында Біріккен қолбасшылықтың бірлескен байланыс жүйелерінің болмауына байланысты Израиль әскерлерінің бірінші эшелонында соғысқан әскери тактикалық топтарды басқару бес сағаттан астам уақытқа жоғалды.

Маневрлік қорғаныс кезеңінде жауынгерлік тактикалық топтарды басқарудағы үлкен қиындық жаудың РЭБ құралдарымен де, өздерімен де ұйымдастырылған электронды кедергілерді тудырды. Оларды жаппай қолдану 1973 жылғы араб-израиль соғысында байқалды. Араб әскерлері израильдіктердің әскери тактикалық топтарының маневрлік қорғаныс әрекеттерін басқаруды тоқтатуға бағытталған радиоэлектрондық күрес негізінен радиобайланыс пен тактикалық деңгейдегі басқару желілеріне қарсы тұру арқылы жүргізілді. Бұл кедергілердің тығыздығы өте жоғары болды. Сонымен, тек Сирия майданында соғыс қимылдарының алғашқы үш күнінде арабтар УҚТ-да 230 рет және радио желілерінде (радио бағыттарында) 80 рет кедергі жасады.

Осындай жағдайларда басқарудың тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін израильдік қолбасшылық арабтардың мақсатты Шу кедергілерін қосалқы жиіліктерге қою кезінде ауысуды қолданды. Оларды анықтау үшін жауға 1-2 сағат қажет болды. Сонымен қатар, арабтардың 60-тан 80 МГц-ке дейінгі диапазонда жұмыс істейтін радио қарсы құралдары жоқ екендігі анықталды. Сондықтан, осындай диапазоны бар жабдық барлық басқару органдарында қолданыла бастады. Сонымен қатар, қорғаныс әскерлері өз жүйелерін пассивті қорғаумен ғана шектелмеді. Олар, өз кезегінде, шуыл кедергілерінің көмегімен пайда болған қосылыстарды басқаруды бұзуға тырысты. Олар әдетте түнде құрылды және дивизия – бригадалық тактикалық топ – батальондық тактикалық топ буынында радио желілерінің 70% - на дейін соғылды. Әсіресе, олар өздерінің әрекеттерін бұзу үшін жаудың танк бөлімдерінің радио желілеріне жиі қойылды. Сонымен, 7 қазанда Голан биіктігінде Радио кедергілерінің салдарынан Сирияның 1-ші танк дивизиясының екі бригадасы төрт сағаттан астам уақытқа ұрысқа кірісті.

Рас, радио кедергілерін кеңінен қолдану кейде қорғаныс Израиль күштерін басқаруды бұзды. Мысалы, 8 қазан күні таңертең Суэц каналы аймағында израильдіктердің өздері жасаған радио кедергілерге байланысты 162-ші Угда командирі генерал Адан екі сағат бойы қарсы шабуылға шыққан

бригадалық тактикалық топтардың бірінің басшылығынан айырылды. Осы қосылыстың нәтижесінде бұл күн мақсатқа жете алмады.

Дезинформациялық кедергілер қорғаныс әрекеттері үшін тиімді болмады. Араб тілін білетін алдын-ала дайындалған израильдік мамандар жаудың радио желісіне кіріп, әскерлердің басшылығына шатасулар әкелді. Бұған мысал ретінде 7 қазанда Сирия майданында Араб танк батальондарының бірінің шабуыл бағытын әдейі өзгерту, бұл бөлім бригадалық тактикалық топтың атыс сөмкесіне түсіп, толығымен жойылды.

Осылайша, шабуылмен салыстырғанда қорғаныстағы жауынгерлік тактикалық топтарды басқару бірқатар ерекшеліктерге ие болды. Олардың кейбіреулері 1-кестеде көрсетілген

1-кесте-басқару пункттері және оларды маневрлік және позициялық қорғаныста жою (1973-1988 жылдардағы Таяу Шығыстағы жергілікті соғыстарда)

Басқару пунктер	Басқару пунктердің қашықтығы,шм			
	Араб-израиль соғысы 1973ж.		Иран-ирак соғысы 1980-1988 жж.	
	Маневрлік қорғаныс	Позициялық қорғаныс	Маневрлік қорғаныс	Позициялық қорғаныс
Дивизия (құрама)				
Алдындағы Негізгі Тылдық	Жылжым.10-12* 25-35 50-200	10-12 15-20 45-50	До 10-15 20-25 80 шейін	10-15 До20 45-50
Бригадалық тактикалық топ				
Алдындағы (Әуе) Негізгі Тылдық (қосалқы) Жалсан	Жылж. 2-3* Жылж.6-8* 25-30 2-5 шейін	1-2 4-6 10-15 -	Жылж.2-3* Жылж.6-8* 25-30	1-2 4-6 10-15
Батальондық тактикалық топ				
Негізгі	1-2 – 8 шейін	1-2	2-5	1-2
Ротная тактическая группа				
	Ұрыстық ретте	1-2	Ұрыстық ретте	1-2

Ескертпе: * - жылжымалы басқару пункті.

Негізгі ерекшелігі-құрамадан және одан төмен деңгейде жауынгерлік тактикалық топтардың маневрлік іс-қимыл кезеңінде және әскерлердің кетуінің соңғы кезеңінде олардың позициялық қорғанысқа көшу кезеңінде басқару жүйелерін ұйымдастыру қажеттілігі туындады. Сонымен бірге, зерттеу көрсеткендей, маневрлік қорғаныс кезеңінде позицияға қарағанда басқару пункттерінің көп болуы қажет болды; және бірінші жағдайда

олардың әскерлердің байланыс сызығынан алыстауы екіншісіне қарағанда орта есеппен 1,5 есе көп болды.

Маневрлік қорғаныс кезінде қарсыластың қорғаныс әскерлерінің басқару пункттеріне үнемі жақындауы олардың қолбасшылығынан олардың тіршілігін қамтамасыз етуге бағытталған іс-шаралар кешенін талап етті. Бұған басқару пункттерінің тереңдікке уақтылы көшуі, олардың орналасқан жерлерінің жиі өзгеруі, сондай-ақ жалған басқару пункттерін кеңінен қолдану арқылы қол жеткізілді. Бұл іс-шаралар, зерттеу нәтижелері көрсеткендей, тактикалық буынды басқару пункттерінің 50% - дан 80% - ға дейін сақталуы мен жұмыс қабілеттілігін қамтамасыз етті.

4.1.2 *1980-1988 жылдардағы Иран-Ирак соғысының қорғаныс шайқастарындағы Иран мен Ирак Құрлық әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеті.*

Ирак қолбасшылығы шабуыл басталғанға дейін үш бронды танк, екі мотопехот және үш тау-жаяу әскер дивизиясынан тұратын әскерлер тобын шоғырландырды және орналастырды, барлығы сегіз дивизия құрамында 140 мың жеке құрам, 1300 танк, 1700 зеңбірек пен миномет, 760-тан астам түрлі ПТС бар. Сонымен бірге Иран Қарулы Күштерінде екі бронды және екі жаяу әскер дивизиясы, бір жеке жаяу әскер бригадасы және Ислам революциясы сақшылар корпусының (ИРСК) бөлімшелері болды. Барлығы төрт дивизия, бір бригада және бірнеше отряд, олардың құрамында 70 мыңға жуық адам болды. жеке құрам адамы, 620 танк, 710 зеңбірек пен миномет және 610 ТҚҚ.

Осылайша, күштер мен құралдардың арақатынасы бойынша Ирак әскерлерінің тобы ирандықтардан жеке құрам бойынша 2 есе, танктер бойынша 2 есе, артиллерия бойынша 2,4 есе, ККҚ бойынша 1,2 есе асып түсті. Иран әскерлерінің штаттық қару-жарағы мен техникасының 40% - на дейін жауынгерлік әзірлік болмағанын ескерсек соғыстың басында Ирактың негізгі соққылар бағыттарындағы артықшылығы үш еседен астам болды.

Ирак әскерлерінің шабуылының басында Иран қолбасшылығы қажетті әскерлерді жұмылдыруға және оперативтік орналастыруға уақыт бөлу үшін маневрлік және позициялық қорғанысты қолдана отырып, майданнан 400 км және мемлекеттік шекарадан 20-80 км тереңдікте қорғаныс операциясын ұйымдастыруға мәжбүр болды.

Иран әскери күштерінің араб-израиль соғыстарының тәжірибесін талдау қорғанысты ұйымдастыруда қолданылды. Маневрлік қорғанысты жүргізу мемлекеттік шекараға тікелей жақын орналасқан әскер тектері мен Арнайы әскерлер бөлімдері мен бөлімшелерімен күшейтілген 92 бронды танк дивизиясына жүктелді. Бұл ретте дивизия қолбасшылығы бригадалық және батальондық тактикалық топтарды құра және қолдана отырып, жауынгерлік қорғаныс іс-қимылдарын ұйымдастырды.

Дивизия құрамындағы бригадалық тактикалық топта әдетте екі тб, екі мпб, 1 - пб, 2-3 далалық артиллерия дивизиясы, бір pt артиллериялық дивизиясы және екі зениттік артиллерия дивизиясы және инженерлік-

саперлік бөлімше болды. Базалық бригадаға және берілген бөлімшелерге байланысты бртгр құрамында алты жауынгерлік батальонға дейін, 70 танкке дейін, 15 бірлік ЖӘҰМ-1, 100 бірліктен астам БТР, 18 бірлік 155 мм АБЖ және 18-36 бірлік 152 мм гаубиц болуы мүмкін. 40 бірлікке дейін ПУ ӨТБ және БЗО, 16 бірлік ЗӨЖҚ 23-4 және 32 бірлік ЗӨЖҚ-57-2. Мұндай жауынгерлік құрам бртгр-ға майдан бойынша 35-50 км жолақта жаудың жоғары әскерлерімен қорғаныс іс-қимылдарын жүргізуге мүмкіндік берді (29-сурет).

29-сурет жаяу әскердің бронды тактикалық тобының ұйымдық-штаттық құрылымы

Батальондық тактикалық топ мотопехот немесе танк роталарымен күшейтілген мотопехот немесе танк батальондарының, сондай-ақ өздігінен жүретін артиллерия батареяларының, ККҚ, ӘШҚҚ ЗӨЖҚ взводтарының, инженерлік және тылдық бөлімшелердің базасында құрылды. Оның құрамында 17-ден 53-ке дейін танк, 10 ЖӘҰМ-1, 30 БТР-ға дейін, 4 бірлік ЗӨЖҚ-23-4 болуы мүмкін. Мұндай бртгр соғыс тәжірибесі бойынша майдан бойынша 10-15 км жолақта дербес бағытта қорғаныс іс-қимылдарын жүргізді (30-сурет).

Қорғаныс әрекеттерін жүргізу барысында ирандық жауынгерлік тактикалық топтар бұрын белгілі болған жауынгерлік әдістерді (жекелеген аудандар мен тірек пункттерін қорғау, атыс буктурасы), сондай – ақ жаңаларын-шекаралар мен аудандарды дәйекті түрде ұстап тұру, жаудың артындағы рейдтік әрекеттер және тіпті «жапондық камикадзе» ұқсастығы бойынша өзін-өзі өлтіру әрекеттерін қолданды.

Аудандар мен шекараларды дәйекті ұстау жаудың негізгі соққыларының бағыттарында қолданылды, онда жаудың алға басқан әскерлерінің артықшылығы айтарлықтай болды (4 немесе одан да көп есе). Бртт де, бтт де шамамен бірдей тәртіппен ұйымдастырылды және жүргізілді.

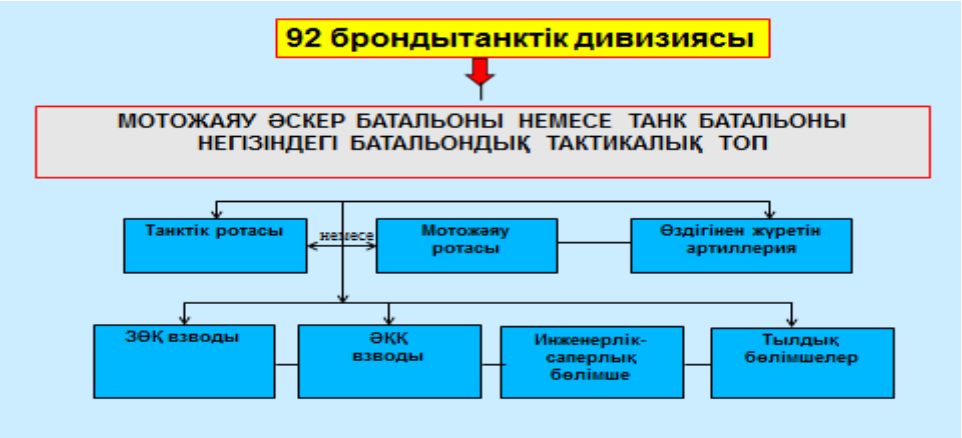

30-сурет жаяу әскердің бронды тактикалық тобының ұйымдық-штаттық құрылымы

Бртт 16 бртд 1980 ж. қазан айында Дизфульден батысқа қарай сәтті қорғаныс әрекеттерінің мысалы ретінде 4 қорғаныс шебін 45 км тереңдікке жүйелі түрде ұстап тұру арқылы бртгр қарсыластың шабуылдау қарқынын тәулігіне 4 км-ге дейін төмендетіп қана қоймай, оның әскерлеріне айтарлықтай шығын келтірді. Ұрыс қимылдары барысында ирак әскерлері 130 бірліктен астам танктер, ЖӘҰМ және БТР, басқа да көптеген жауынгерлік техниканы жоғалтты.

Ирандық бртгр шығыны 47 бірлік танк, 6 бірлік ЖӘҰМ, 26 бірлік БТР және 4 бірлік АБЖ құрады.

Жауынгерлік тікұшақтар мен шабуыл авиациясының үлкен жетіспеушілігіне байланысты тактикалық қабылдау – шабуыл жасаған жау әскерлерінің артындағы танк жойғыш топтардың рейдтік әрекеттері ойластырылды. Танк жойғыштардың топтары жау әскерлерінің артқы жағындағы тәуелсіз атыс міндеттерін шешуге арналған батальондық және бригадалық тактикалық топтардың жауынгерлік тәртібінің элементі болды. Танкілерді жойғыштар тобы (ТЖТ) – танкке қарсы қол гранаталарымен (ТҚҚГ) және танкіге қарсы миналармен қаруланған 4-6 мотоциклисттен тұратын бөлімше.

Батальондық тактикалық топта 3-4, ал бригадалық топта 8-10 танк жойғыш топтары құрылуы мүмкін.

Бұл топтардың іс-қимыл тактикасы жаудың кішігірім бөлімшелері мен жеке танктерін жақын тылда жылжыту кезінде еркін іздеу және жою болды. Олар қорғаныс әскерлерінен 3 км-ге дейін қашықтықта жіберілді, әдетте, түнде олар танк қауіпті бағыттарда жасырын жерде орналастырылды және жауды бақылауды ұйымдастырды. Ирак мотоатқыштар мен танк бөлімшелерінің кеңеюін тапқаннан кейін, олардың жолында танкке қарсы миналар орнатылды, олар жарылыстан кейін гранатометтерден оқ жаудырып, буктурмадан тез шықты. Танк жойғыш топтардың түнгі уақыттағы әрекеттері әсіресе тиімді болды. Гранатометшілер қараңғыда ауданда орналасқан жау әскерлеріне Байқаусыз жақындады және әртүрлі бағыттардан кенеттен оқ

жаудырды. Көбінесе бұл жаудың дүрбелеңін тудырды және ауыр шығындарға әкелді.

Танк жойғыш топтарын тиімді пайдалану бригадалық және батальондық тактикалық топтардың командирлеріне майданның алыс қашықтықтарында жауға әсер етіп қана қоймай, сонымен қатар жаудың артқы жағында барлау жүргізуге және оның іс-әрекетінің жоспарын анықтауға мүмкіндік берді.

Осылайша, Иран-Ирак соғысының басында Иран қолбасшылығы өз тәжірибесінде алғаш рет 80 км тереңдікке маневрлік қорғаныс жүргізу үшін бригадалық және батальондық тактикалық топтарды қолданды.

1982-1989 жж.екінші жартысындағы Ирак территориясына соғыс қимылдары ауысқаннан кейін, Ирак әскерлері Иран әскерлерінің көптеген шабуылдау операцияларын көрсете отырып, өз кезегінде маневрлік және позициялық әрекеттерді біріктіретін қорғаныс әрекеттерін кеңінен қолданды. Сонымен қатар, қорғаныс мәселесін шешудің әдісі көбінесе жау әскерлерін өз территориясының қорғаныс тереңдігіне, алдын-ала жоспарланған "өлім аймағына" тарту ретінде қолданылды, онда олар атыс алаңының периметрі бойынша шоғырланған әскерлер мен әрекеттермен жеңілді.

Бұл әдіс 1982 жылдың шілдесінде Басра аймағында Иран әскерлерінің шабуылына тойтарыс беру кезінде тиімді қолданылды. осы операция барысында Ирак АК-нің 3-ші бөлімдері мен құрамалары (2-мпд, 1-бртд, 350-ге дейін танктер, 240 дана қарулар мен минометтер, 180 дана ПТС) тек қана қару-жарақка ие бола алмады. Иран әскерлерінің шабуылына тойтарыс берілсін (4 дивизия, 6 – жеке бригадалар, 600 бірліктен астам танктер, 900 қару мен миномет), бірақ оларға елеулі шығындар келтірілсін (30-сурет).

Кейіннен жау әскерлерін тартып алып, оны «өлім аймағында» жою арқылы Ирак қолбасшылығы 1982 ж. қарашада, 1983 ж. ақпанда, 1984 ж. наурызда және 1985 ж. наурызда 1987 ж көктемде. Иран әскерлерінің бес ауқымды шабуылдау операциясын тоқтатты.

Табысқа негізінен батальон мен бригадалық тактикалық топтардың маневрлік қорғаныс кезеңінде шебер қолдану арқылы қол жеткізілді.

Иран мен Ирак әскерлерінің Израильден айырмашылығы олардың аз дайындығын, әсіресе қолбасшылықтың бір әрекет режимінен екіншісіне тез ауысуға дайындығын көрсетті. Көбінесе кейін сурет 29 қысқа мерзімді ұрыс бір тактикалық тәсілмен, олар ұрыс қимылдары аймағынан тез кетіп, тыл шептерінің бірінде қорғанысқа көшті. Бұл жоғары тактикалық немесе операциялық органның әскерлерінің қол жеткізген жетістіктерін шоғырландыруға мүмкіндік бермеді.

Таяу Шығыстағы жергілікті соғыстардағы соғыстар мен әскери өнерді зерттеу тәжірибесі, 1973 жылғы араб-израиль соғысы позициялық қорғаныспен қатар маневрлік қорғаныс қолданылғанын көрсетті. Маневрлік қорғаныс көбінесе соғыстың бастапқы кезеңіндегі қорғаныс операцияларында кенеттен басталған шабуылдың бастапқы кезеңінде орын алды. Кішігірім аумақты жоғалту жағдайында агрессияның ауқымын

анықтауға, жау әскерлерінің жоспарын ашуға, оның әскерлеріне шығын келтіруге және қорғаныс әскерлерінің негізгі тобын алға жылжытуға және орналастыруға қажетті уақытты алуға және қажет болған жағдайда жұмылдыру шараларын бастауға болады.

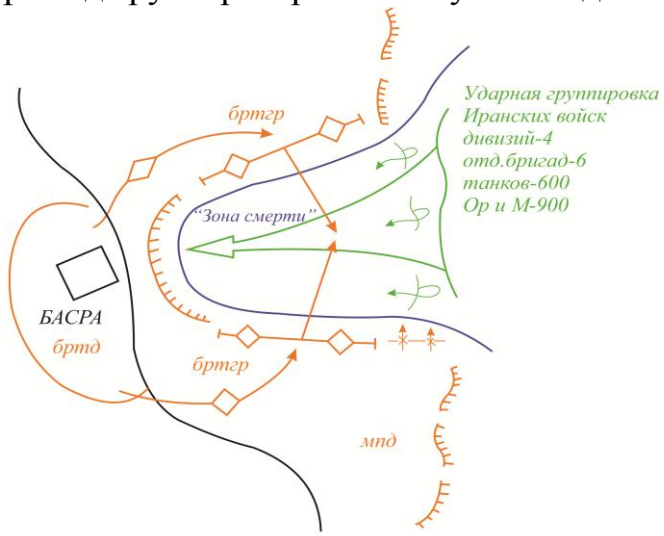

Жауынгерлік тактикалық топтарды қолдана отырып, маневрлік және позициялық әрекеттерді қолданудың үйлесіміне негізделген қорғаныс араб әскерлері тек позициялық қорғанысты қолдана отырып жүргізген операциялардан айырмашылығы, күштер мен құралдардағы жаудың жалпы артықшылығы жағдайында қорғаныс міндеттерін сәтті шешуге мүмкіндік берді.

30 – сурет Ирактың 3ак қорғаныс операциясы 1982 ж

Бұл маневрлік және позициялық әрекеттерді біріктіретін және жауынгерлік тактикалық топтар жүргізетін қорғаныстың тиімділігін көрсетеді.

Осылайша, 1973 жылдың қазан айында Израиль әскерлері жүргізген қорғаныс операциясының талдауын ескере отырып, жауынгерлік тактикалық топтарды осы ұрыс түрінде қолдану туралы бірқатар жалпылама тұжырымдар мен тұжырымдар жасауға болады:

1. Қарастырылып отырған операцияларда жауынгерлік тактикалық топтардың іс-қимылдарға көшуін алдын-ала анықтаған ең маңызды фактор соғыс алаңындағы қазіргі жағдаймен алдын-ала анықталған іс-әрекеттің жаңа нысандары мен әдістерін қолдану қажеттілігі болды. Бұл позициялық қорғаныс пен маневрлік қорғаныс жүйесінің пайда болуына әкелді. Сонымен қатар, маневрлік қорғанысты ұйымдастырудың және жүргізудің мақсаты позициялық қорғаныстан айырмашылығы, негізгі қорғаныс жолағының алдыңғы шеті мен тактикалық тереңдікте жаудың жоғары күштерінің шабуылын тойтару міндеті қойылған жоқ. Керісінше, міндет қойылды: қарсыласқа аумақтың бір бөлігін беру, менмендікпен әрекет ету, әр түрлі әрекет тактикасын қолдану, жаудың ниетін ашу және оның әскерлеріне барынша жеңіліс жасау. Зерттеу көрсеткендей, бұл міндеттерді жауынгерлік тактикалық топтар тиімді түрде орындай алады, олар үлкен жауынгерлік мүмкіндіктері мен тактикалық тәуелсіздігіне ие бола отырып, барлау және ұрыс қимылдарын негізгі күштерден бөлек, бөлінген бағыттарда, жағдайдың жағдайына сәйкес жүргізе алады.

2. Жауынгерлік тактикалық топтарды құру кезінде олардың құрамы мен құрылымы нақты шешілетін міндеттер негізінде анықталды. Бұл ретте алдыңғы шеттің алдындағы және жақын тактикалық тереңдіктегі маневрлік іс-қимылдар негізінен ұсақ тактикалық топтармен (роталық және взводтық)

жүргізілді, олар кейіннен неғұрлым ірі (батальондық және бригадалық) топтарға біріктірілді, олар шығынның соңғы шебінде немесе қарсы шабуыл жүргізу кезінде әрекет етті.

3. Жауынгерлік тактикалық топтардың құрамын анықтау кезінде әр түрлі күштер мен құралдардың бірыңғай қолбасшылығына сәйкес біртұтас бронь базасы мен маневрлік әрекеттерді бірыңғай жауынгерлік тәртіппен жүргізу қабілетін азайту арқылы олардың қорғаныс қабілетін арттыруға деген ұмтылыс көрінеді. Бұл жағдайда танкке қарсы мүмкіндіктерді арттыруға баса назар аударылады.

4. Қорғаныста жауынгерлік тактикалық топтарды қолданудың әдістері мен тәсілдері қарсыластың шабуылының сипатынан, нақты орындалатын жауынгерлік міндеттерден, жауынгерлік тактикалық топтардың құрамы мен жауынгерлік мүмкіндіктерінен таңдалды. Бұл ретте бригадалық тактикалық топ от қаптарын, танкіге қарсы тосқауылдарды құру, жекелеген шептер мен учаскелерді жүйелі түрде ұстап тұру, шектеулі мақсаттармен қарсы шабуыл жүргізу, Жоғары тұрған қолбасшылық өткізетін қарсы шабуылдарға қатысу арқылы қорғанысты жүргізе алды. Батальондық тактикалық топтар дербес әрекеттерден басқа атыс қаптарын, танкіге қарсы тосқауылдарды жасау, бірнеше аудандар мен шептерді бірізді ұстау, шектеулі мақсаттармен қарсы шабуыл жасау, қатысу үшін пайдаланылды шешуші мақсаттармен қарсы шабуылда. Ал роталық тактикалық топтар өздерінің жоғары ұтқырлығына, бірақ шағын атыс мүмкіндіктеріне байланысты батальонның атыс сөмкесін жасауға жұмылдырылды, әртүрлі атыс шабуылдарын дербес ұйымдастырды және қысқа қарсы шабуыл жасады. Сонымен қатар, ұйымдастырылған кету кезінде олар жаудың алға шыққан әскерлерін алдын-ала жасалған атыс қаптарына тартты. Қажет болған жағдайда біз алдыңғы немесе қорғаныс тереңдігіндегі жеке тірек пункттерін қатты қорғауға көштік. Сонымен қатар, олар колонналарда көтерілген танктер мен бронетранспортерлерді жеңу үшін алға ұмтылған жаудың артында рейдтік іс-шаралар өткізді.

4.2 1967 жылы Израиль армиясының шабуылдаушы шайқастарда жауынгерлік тактикалық топтарды қолдануы 1973 жылғы соғыста Израиль құрлық күштерінің қарсы шабуыл операцияларында жауынгерлік тактикалық топтарды қолдану тәжірибесі 1982 жылы Ливанның оңтүстігінде шабуылдау операциясында Израильдің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеттері.

4.2.1 1967 жылы Израиль армиясының шабуылдаушы шайқастарда жауынгерлік тактикалық топтарды қолдануы

Таяу Шығыс соғыстары қазіргі уақытта көптеген соңғы қарулы күрес құралдарын нақты ұрыс жағдайында сынауға және соғыс қимылдары мен операцияларын жүргізудің жаңа немесе ескі тәсілдерін әзірлеуге арналған ең белсенді полигондардың бірі болып табылады.

1967 жылғы араб-израиль соғысының басында Египет, Сирия және Иордания коалициясы Израиль шекараларында шабуылдаушы әскерлер тобын орналастырды. Күштер мен құралдардың жалпы арақатынасы бойынша арабтар израильдіктерден асып түсті: жеке құрам бойынша – танктер бойынша 1,8 есе – 1,7 есе, артилерия бойынша – 2,6 есе, жауынгерлік ұшақтар бойынша – 1,4 есе.

Бір уақытта үш бағытта жаудың жоғары күштерінің шабуылынан қорқатын израильдік қолбасшылық алдын-ала соққылармен және әрекеттермен жауды бір-бірлеп жеңуге шешім қабылдады. Осы арақатынаста сәтті шабуылдау әрекеттерін ұйымдастыру және жүргізу жоғары әскери өнердің көрінісін қажет етті.

Израильдің Құрлық әскерлерінің шабуылы әуедегі үстемдікті жаулап алу операцияларынан бұрын болды. Әуе операциясы нәтижесінде авиация аэродромдарда жойылып, 270-ке жуық Египет және Сирия ұшақтарын жойып, 9 аэродромды істен шығарды. Ауадағы үстемдікті жеңу міндеті орындалды. Болашақта араб мемлекеттерінің Араб авиациясы іс жүзінде белсенді болмады. Бұл Израиль қолбасшылығына авиацияны мотоатқыштар батальондарымен, артиллериялық және танкке қарсы батареялармен күшейтілген броньды танк бригадаларының негізінде құрылған бригадалық тактикалық топтар жүргізген үш бағытты қолдауға барынша қайта бағыттауға мүмкіндік берді.

Израиль әскерлерінің шабуылдау операциялары кезіндегі тактикалық топтардың негізгі әрекеттері:

Іс - қимылдың бірінші тәсілі-оның әлсіз жеріне кенеттен соққы бергеннен кейін қарсыластың қорғанысының фронтальді серпілісі, одан кейін аралықтар мен ашық қапталдар арқылы қарсыластың қорғанысының басты жолағының ілгерілеуін дамыту; қарсыластың әскерлерін кейіннен бір бағытта басып алып, бұғаттай отырып, қарсыластың қорғанысының басты жолағынан өту және бригадалық тактикалық топтар басқа бағытта тереңдете шабуыл жасауды дамыта отырып, қарсыластың қорғанысының негізгі жолағынан қарсыластың дайындалған қорғанысына қарсы.

Сонымен қатар, бірнеше бригадалық тактикалық топтардың күш-жігері біріктірілді, олар ұрыстың бірінші кезеңінде , әдетте, біртұтас командалық және дизайн бойынша әрекет етті. Кейін обозначался жетістігі, олар приступали оның дамуына, обретая тактикалық дербестік.

Екінші әрекет әдісі-қарсыластың негізгі қорғаныс жолағын аралықтардан өту, содан кейін шабуылды бірнеше бағытта тереңдікке дейін дамыту, егер қарсыластың қорғанысында ашық қапталдар немесе нашар қорғалған учаскелер болса, қолданылды. Ол, әдетте, бір немесе екі бригадалық тактикалық топтардың күштерімен жүзеге асырылды, бірақ басқа бағыттарда ұрыс жүргізетін әскерлердің әрекеттерімен келісіп, авиация әрекеттерімен қолдау тапты.

Іс – қимылдың үшінші тәсілі-қарсыластың негізгі қорғаныс жолағын бреши арқылы еңсеру және оны құрудағы олқылықтар, содан кейін жау әскерлерінің бір бөлігін бір бағытта қамту және оқшаулау және басқа бағытта тереңдіктегі шабуылды дамыту 1967 жылы 5-7 Маусымда Синай майданының оңтүстік бөлігінде Израиль қолбасшылығы қабылдады (32-сурет).

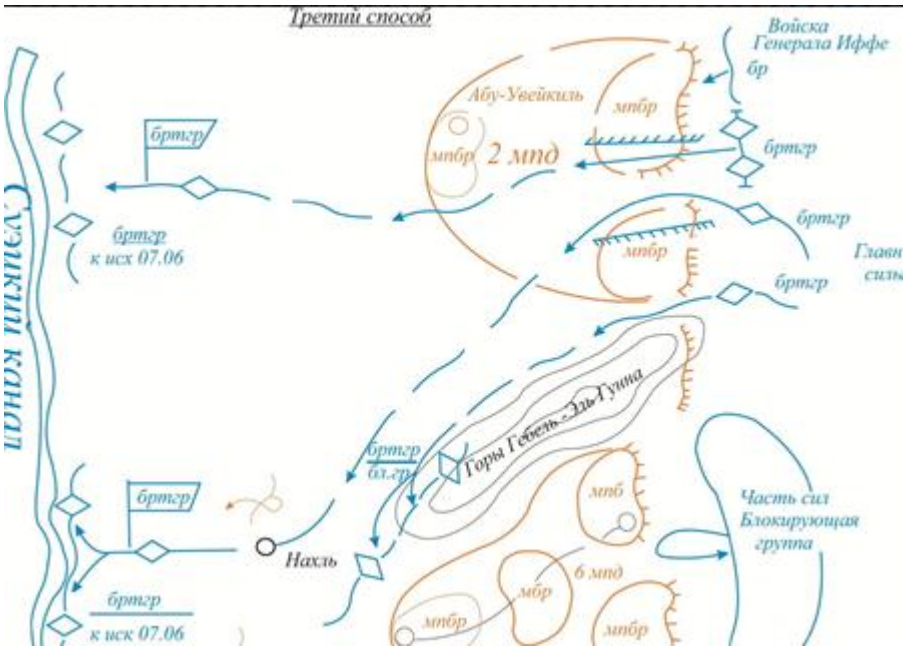

32-сурет қарсыластың негізгі қорғаныс жолағын брештер мен оны құрудағы аралықтар арқылы еңсеру, одан кейін жау әскерлерінің бір бөлігін бір бағытта қамту және оқшаулау және басқа бағытта тереңдіктегі шабуылды дамыту

Мұнда ол Мысырдың 6 мпд Қарулы Күштерін қорғайды, оны ауыз танк бригадасы күшейтеді. Египет әскерлерінің тобы генерал Шаронның басқаруындағы израильдік әскерлер тобынан боталар бойынша 2,5 есе, танктер бойынша 1,4 есе, артилерия бойынша 1,8 есе артық. Генерал Шарон барлаудың тиімділігі жолында қорғаныстың жағдайы мен сипатын білді противника и откозался от ее линейного прорыва. Қарсыластың 6 мпд шайқасымен байланыстырып, жасырын маневр жасап, Гебель-Эль-Гунна тауының солтүстігіне қарай екі бртгрды басып өтті.

Генерал Иофоре әскерлерінің шабуылының басталуымен бұл екі бртгр жаудың негізгі қорғаныс жолағын жеңді; бірі – қалыптасқан алшақтық арқылы,екіншісі – мысырлық бөлімшелер арасындағы алшақтық арқылы.

Осыдан кейін бір бртгр тау сілемінің бойымен жүріп ,жаудың 6 мпд артына жасырын шығып, оны жауып тастады.

Екінші бртгр Нахль бағытында алға жылжып, жаудың әскерлерін қуып жетіп, 7 маусымда Суэц каналына шықты. Бригадалық тактикалық топтар тәулігіне 10-13 км орташа қарқынмен алға шықты

Осылайша, 1967 жылғы соғыстағы Израиль әскерлерінің жетістігі негізінен бригадалық тактикалық топтарды кеңінен қолдану арқылы қол жеткізілді. Бұл соғыс оларды құрудың алғашқы оң тәжірибесін беріп қана қоймай, сонымен бірге жаудың жоғары тобының дайындалған қорғанысына қарсы шабуылда әскерлерді қолданудың жаңа тәсілдерін жасады. Шабуылда негізгі, бригадалық тактикалық топ басқа әскер түрлерінің бөлімшелерімен күшейтілген штаттық броньды танк бригадасы болуы керек екендігі анықталды

Негізгі тәсілдермен шабуыл әскерлер іс-әрекетінің сол болды, олар педагогтары тамыз кеңесіне қатысуға дайындалуда дербес іс-әрекеті жекелеген жалпыланған бір-бірінен бағыттары шешім, түрлі жауынгерлік тапсырмаларды орындау. Жағдайға байланысты әскерлердің шабуылының орташа қарқыны тәулігіне 10-нан 70 км-ге дейін өзгерді.

Жауынгерлік тактикалық топтардың сәтті әрекеттерінің сәтті шарты Израиль әуе күштерінің әуедегі алдын-ала жаулап алуы және кейінгі Үстемдігі болды. Кең жолақтарда бөлінген бағыттарда келе отырып, Израиль әскерлері барлық майдандарда жауға жеңіліс әкелді.

Араб елдерінің жалпы шығыны 30 мыңнан астам адамды, 900-ден астам танкті, 1000-нан астам артиллерияны және 400-ге жуық ұшақты құрады. Сонымен қатар, шабуылдаған Израиль әскерлерінде 1500-ге жуық адам, 100-ге жуық танк және 50 әскери ұшақ жоғалды.

4.2.2 1973 жылғы соғыста қарсы шабуыл операцияларында Израиль Құрлық әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарды қолдану тәжірибесі

1973 жылдың күзінде Синай түбегі мен Голан биіктіктерінде Израйл әскерлері жоғары Араб күштерінің шабуылына тойтарыс берді. Әуе үстемдігін жеңу үшін қорғаныс міндеттерін шешкеннен кейін Израиль қолбасшылығы екі бақылау операциясын өткізді. Сирия мен Египеттегі Араб әскерлерінің қорғанысы резервтік бөлімдер мен әскерлермен айналысатын шашыраңқы учаскелер мен аудандардан тұрды. Қорғаныстағы әскерлердің едәуір бөлігі болмады, әскерлерді жоғары тұрған штабтар үзіліссіз басқарды. Жеке құрамның моральдық-моральдық рухы бұрынғы әскери сәтсіздіктермен айтарлықтай бұзылды. Қазіргі оперативтік-тактикалық жағдай Израиль қолбасшылығына бригадалық қана емес, батальондық тактикалық топтардың да шабуыл әрекеттерін жүргізуге мүмкіндік берді. Кейбір жағдайларда роталық тактикалық топтар құрылды.

Бригадалық тактикалық топ мотоатқыштар батальоны, артиллериялық, танкке қарсы және зениттік-артиллериялық дивизиялар, ал кейбір

жағдайларда әскери тіқұшақтар бөлімшелерімен күшейтілген бронетранспортерлер бригадасының негізінде құрылды. Олардың құрамында 111 танк, 200 – ге дейін бонетранспортер , 54 өздігінен жүретін 57 миномет, 33 ККҚ, 24-ЗӨЖҚ және 4-6 жауынгерлік ветолет болуы мүмкін (33-сурет).

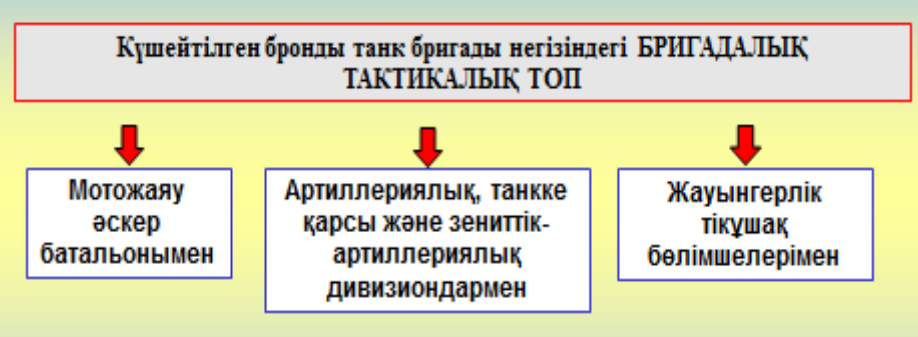

33-сурет Израиль армиясының күшейтілген бригадалық тактикалық тобы

Батальондық тактикалық топ танк немесе мотоцикл болуы мүмкін. Танк тобы мотоцикл ротасымен және өздігінен жүретін минометтердің аккумуляторымен күшейтілген танк батальонының негізінде құрылды.

Оның 57 танкі, 17 бтр, 4 атылмайтын мылтық, 4-81 мм миномет болды. Кейбір жағдайларда бтгр әрекеттерін 2-3 тіқұшақ қолдады. Мотоатқыштар батальонының тактикалық тобы танк ротасы, миномет батареясы және ZSU взводымен күшейтілген мотоатқыштар батальонының негізінде құрылды. Құрамында 17 танк, 42 БТР, 4 БЗО, 6-81 мм миномет, ЗӨЖҚ болды және 2-3 жауынгерлік тіқұшақпен сүйемелденді (34-сурет).

34 - сурет Израиль әскерінің батальонндық тактикалық топтары

Батальондық тактикалық топтар көбінесе бригадалық тактикалық топтардың алдында немесе қапталдарында және тәуелсіз бағыттарда аз жұмыс істеді.

Қарсыластың қорғанысын аралық, түйіспелер арқылы жеңу және маңызды аудандарды басып алу, батальондық тактикалық топтарды қолдана

отырып резервтерді кесу шабуылдағы бригадалық тактикалық топтың негізгі күштері жаудың қорғанысы мен шегіну әскерлерімен уақытша шектеліп, жаудың резервтерін тереңдіктен шығару туралы ақпаратты қабылдаған кезде қолданылды. Қапталдан жаудың қорғанушы әскерлерін жасырын айналып өту және қамту үшін майданнан шыққан бригадалық тактикалық топтан батальондық тактикалық топ жиі ерекшеленді. Колоннада жасырын түрде жердің қатпарлары бойымен көтеріліп, бтгр жаудың қапталына немесе артына шығып, оны негізгі күштермен бірге жойды.

Әскерлердің бірлескен күш-жігерінің арқасында бір сағат ішінде Сирияның 7 пд қорғанысын жеңе алды, олар қарсылық көрсетпестен асығыс кете бастады. Осының нәтижесінде Сирия бірлестігін қорғауда ені 12 км-ге дейін және тереңдігі 4 км-ге дейін алшақтық жасалды.

Шабуылдаушы әскерлердің негізгі тобының қапталдарын бтгралармен қамтамасыз ету бұл аймақ онда үлкен құрылымдарды қолдануға мүмкіндік бермеген кезде және қорғаныс әскерлерінің күштері маңызды болмаған кезде қолданылды. Роталық тактикалық топтар тек жаудың қорғаныс тереңдігінде рейдтік әрекеттер үшін пайдаланылды.

Сонымен, 1973 жылы 19 қазанда Диверсур плацдармында израильдіктер 9 роталық тактикалық топтармен жау әскерлерінің жауынгерлік бұйрықтары арқылы "ағып", батыл рейдтік іс-қимылдармен жаудың әскерлеріне ауыр шығындар әкелді, әуе шабуылына қарсы қорғаныс бригадаларының 4-ке жуық жауынгерлік техникасын жойып, көпірді едәуір кеңейтті.Осылайша, 1973 жылғы араб-израиль соғысы әскери өнердің дамуына айтарлықтай үлес қосты, бұған дейін бригадалық тактикалық топтардың жаудың жоғары күштеріне қарсы шабуыл жасау тәжірибесі пайда болды, бірақ ол батальондық және тіпті тактикалық топтармен шабуыл жасаудың алғашқы оң тәжірибесін берді (35-сурет).

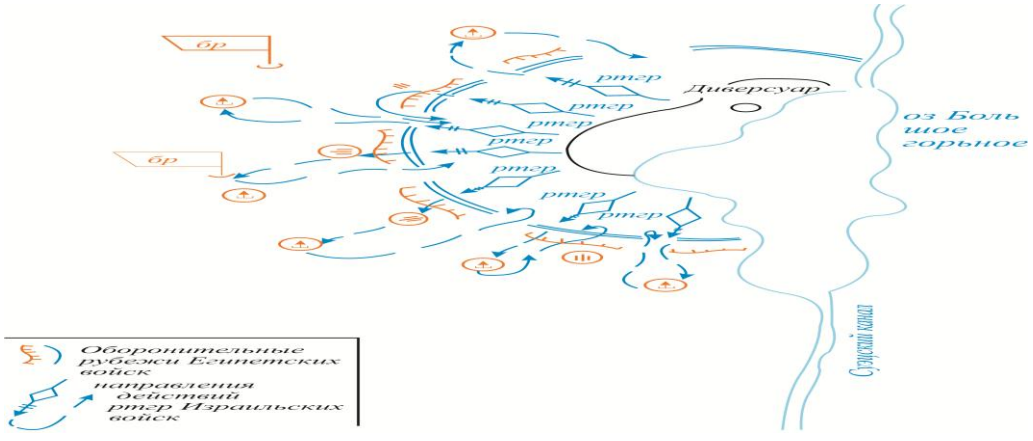

35-сурет Израиль армиясының тактикалық топтарының әрекеті

Арқасында тиімді пайдалануы ақаулықтарға байланысты іс-әрекеттерді әскери тактикалық топтар әр түрлі ауқымдағы аясында контронаступательных операцияларды Сирийском және Египет майданында,

израиль қолбасшылығына сәтті мәселені шешу үшін – жағыңыз жеңіліс қарсыласқа оқ атты.

Бұл ретте обороняющиеся әскерлер тартылды шығындары шамамен 13 мың. Адам және 1000-ға дейін танк, ал Алға-3500 адам және 400-ге дейін танк. 1982 жылы соғыс кезінде Ливанның оңтүстігінде бртгр құрамында алғаш рет жауды қамтыған дшр күшімен тактикалық әуе десанттары пайда болды.

4.2.3 1982 жылы Ливанның оңтүстігіндегі шабуыл операциясындағы Израильдің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеттері

Таяу Шығыстағы тағы бір жергілікті араб-израиль соғысы 1982 жылдың жазында Ливанның оңтүстігінде өтті және Израильдің осы Мемлекетке тікелей агрессиясының салдары болды.

Израиль қолбасшылығының жоспары Ливанның оңтүстігінде майданнан 40-65 км жолақта және тереңдігі 85 км-ге дейін болған Ливан мен Сирия күштерін жеңуді және елдің астанасы Бейрутпен бірге 10 күн бойы осы аумақты басып алуды қарастырды.

Ливанның оңтүстігінде орналасқан топқа Палестинаның Қарсыласу қозғалысының қарулы жасақтары (PDS), ұлттық-патриоттық күштер (NPS), сондай-ақ оның құрамына шамамен 42 мың адам кіретін үш жеке бригада, 318 танк, 836 зеңбірек, миномет және реактивті артиллерия қондырғылары, 500-ден астам танкке қарсы артиллерия және ПТУР қондырғылары кірді. Соғыс басталғанға дейін негізгі күштер Набатие-эт-Тахта, Сайда, Бейт-Эд-Дин, Бейрут тірек базаларында болды және Литани мен Зохрани өзендерінің жағалаулары мен солтүстік жағалауларында, сондай – ақ Бекаа алқабында тірек пункттерінің желісін дайындады. Әскерлерді тірек пункттерінен шығару үшін бірнеше сағаттан бір күнге дейін қажет болды.

Шабуылдау мәселелерін шешу үшін Израиль қолбасшылығы екі күшейтілген дивизиядан тұратын Құрлық әскерлерінің тобын құрды, олардың саны шамамен 30 мың адам, 420 танк, 470 зеңбірек пен миномет және 100-ге жуық танкке қарсы құрал. Құрлықтағы әскерлерді ауадан қолдау 180 әскери ұшақтар мен тікұшақтардың тобына жүктелді.

Шабуылдаушы әскерлер танктер мен авиациядағы қарсыластардан сәл артықшылыққа ие болды, бірақ жеке құрамда, артиллерияда және танкке қарсы құралдарда олардан төмен болды. Сондықтан израильдік

қолбасшылық міндеттерді шешуде авиация мен танктерде өзінің артықшылығын барынша пайдалануды көздеді.

Операцияның мақсаты кішігірім теңіз және әуе десанттарымен өзара іс-қимыл жасай отырып, әртүрлі жауынгерлік тактикалық топтардың күштерімен үш негізгі бағыт бойынша (Приморск, орталық және шығыс) Құрлық әскерлерінің құрамалары мен бөлімдерінің бір уақытта шабуылымен әуе соққыларымен жаудың қорғанысын кенеттен және сенімді түрде басу болды.

Алдыңғы соғыстар сияқты, Израиль әскерлерінің әскери қимылдары әуе үстемдігін жаулап алу операциясынан басталды. Оны екі кезеңде жүргізу қажеттілігі туындады: алдымен Ливан аумағында алдын ала болған авиация мен әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдарын, содан кейін Сирия аумағынан келген күштер мен құралдарды басу.

Бірінші кезеңде, 1982 жылы 6 маусымда Израиль авиациясы Жерорта теңізінен әрекет ететін әрқайсысы 120 әскери ұшаққа екі жаппай соққы беріп, Оңтүстік Ливан аумағында арабтардың аэродромдары мен әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдарын жеңді. 9 және 10 Маусымда жалғасқан екінші кезеңде Сириядан келген авиация мен әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдары жойылды. Бір апта ішінде әуе шайқастарында арабтар Израиль әуе күштеріне зиян келтірместен 86 әскери ұшақтан айырылды.

Бір мезгілде наносились соққы құралдары бойынша ӘШҚ Сирия. Алғашқы жаппай соққыдан бір жарым-екі сағат бұрын нысанаға негізінен ұшқышсыз ұшу аппараттары қосымша барлау жүргізді. «Арова» және «Боинг-707» ұшақтарының соққысынан бір сағат бұрын Сирия әскерлері мен әуе шабуылына қарсы қорғаныс басқармасының радиоарналарына белсенді кедергілер қойылды. Соққы беру үшін 100-ге жуық тактикалық истребительдер қолданылды, олардың әрекеттерін «Хокай» алыс радио-радиациялық анықтау ұшақтары қамтамасыз етті. Нүктелік нысандарды жеңу үшін ең жоғары дәлдіктегі жеңілістер қолданылды: американдық басқарылатын «Майвер» зымырандары және теледидарлық басқару жүйесі бар израильдік «Луз», теледидарлық лазерлік басқару жүйелері бар американдық басқарылатын «Уоллай» бомбалары.

Қабылданған шаралардың нәтижесінде Израиль авиациясы операцияның соңына дейін әуедегі артықшылықты сақтап, ішінара құрлық әскерлерін қолдауға ауысып, жаудың резервтерін ұсынуға мүмкіндік алды. Сонымен, 10 Маусымда Сирияның 47-ші жеке бронды бригадасы Ливан аумағына ұсынылған кезде Израиль авиациясына соққы беріп, 45 танкті жоғалтқаны белгілі.

Әуе үстемдігін жеңу міндеттерін сәтті шешкеннен кейін, Израиль әскерлері 6 маусымда сағат 11-де үш бригадалық тактикалық топ шабуылға шықты, қажет болған жағдайда батальондық тактикалық топтар бөлінді.

Бригадалық тактикалық топтар екі түрлі болды: бронды және мотоатқыштар. Бронетранспортерлік бригадалық тактикалық топ мотоатқыштар батальонымен, сондай-ақ артиллериялық, танкке қарсы және

зениттік-артиллериялық дивизиондармен күшейтілген бронетранспортерлер бригадасының негізінде құрылды. Оның құрамында есептеулер бойынша 102 танк, 128 бронетранспортерлер, 42 өздігінен жүретін гаубицалар, 18 өздігінен жүретін миномет, 36 танкке қарсы құрал, 24 ЗӨЖҚ, 16 ЗҚЗК кешені және 12-ден 16-ға дейін жауынгерлік тікұшақ болуы мүмкін.

Таяу Шығыстағы жергілікті соғыстар тарихында мотоатқыштар бригадалық тактикалық тобының құрылуы жаңа болды. Күшейту бөлімшелерінің әдеттегі жиынтығынан басқа (танк батальоны, артиллериялық, танкке қарсы және зениттік-артиллериялық дивизиондар, жауынгерлік тікұшақтар тобы) оның десанттық-шабуылдау ротасы болуы мүмкін. Жалпы алғанда, осы тактикалық топтың құрамында 90-ға дейін танк, 260-қа дейін бронетранспортерлер, 36 танкке қарсы құралдар, 40 әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдары, 12-16 әскери және 20-ға дейін көлік тікұшақтары болды.

Батальондық тактикалық топтар, 1973 жылдағыдай, танк және мотоцикл болды. Танк батальонының тактикалық тобы мотоцикл ротасы, миномет батареясы, ЗӨЖҚ батареясы және әскери тікұшақтар тобымен күшейтілген танк батальонының негізінде құрылды. Оның құрамында 42 танк, 17 бронетранспортерлер, 8 танкке қарсы құралдар, 6 өздігінен жүретін миномет, 10 ӘШҚҚ құралдары және 2-4 жауынгерлік тікұшақ болды.

Мотоатқыштар батальонының тактикалық тобы танк ротасымен, өздігінен жүретін гаубицалар мен ЗӨҚ батареяларымен, жауынгерлік тікұшақтар тобымен күшейтілген мотоатқыштар батальонының негізінде құрылды. Оның құрамында 14 танк, 66 бронетранспортер, 6 өздігінен жүретін гаубиц, сондай-ақ өздігінен жүретін миномет, 8 танкке қарсы құрал, 10 ӘШҚҚ құралы және 2-4 жауынгерлік тікұшақ болды.

Израильдің бронды бригадалық және батальондық тактикалық топтарының іс-қимыл тактикасы Ливанның оңтүстігіндегі ұрыс кезінде алдыңғы соғыстардағыдан іс жүзінде еш айырмашылығы жоқ еді. Ол өзінің әлсіз жеріне кенеттен соққы бергеннен кейін Бекаа алқабындағы қорғаныстың фронтальды серпілісіне дейін төмендеді, содан кейін шабуыл тереңдеп дамыды, оны құрудағы аралықтар арқылы жаудың қорғаныс жолағынан өтті, басқа бағыттардағы жекелеген тірек пункттері мен қорғаныс аймақтарын айналып өтіп, қамтыды. Тек мотоатқыштар бригадалық тактикалық тобы орталық бағытта алға шықты, оның тактикалық әуе қонуымен жер үсті күштерінің фронтальды қапталдағы шабуылдарын біріктірді. 6 маусымда Эт-Тайбтың батысында Палестина батальонының қорғанысын кездестірген бригадалық тактикалық топтың командирі оған майданнан шабуыл жасады және сонымен бірге тактикалық әуе десантының қонуымен нахр-Эль-Литани арқылы өтетін өткелді және тереңдіктен шыққан жаудың резервтерін басып алды. Келесі күні кетіп бара жатқан жаудың негізгі күштерін қуып келе жатып, ол Кфар-Хунға шатқал бойымен Палестина әскерлерінің кетуін тактикалық әуе қонуымен жеңді. Қалдықтың бағытын өзгерткен арабтарға қапталдық соққы жасалып, олардың

жеңілісімен аяқталды.

Демек, Оңтүстік Ливандағы соғыс кезінде израильдіктер жауынгерлік тактикалық топтардың құрамын жақсартты және тактикасын жетілдірді.

Бригадалық тактикалық топтардың құрамында алғаш рет тактикалық әуе десанттары десанттық-шабуылдау ротасына дейін пайда болды, олар жауды әуе арқылы қамтыды. Әр түрлі масштабтағы жауынгерлік тактикалық топтардың күшейтілген әрекеттерінің арқасында Израиль қолбасшылығы алты күнде 85 км тереңдікке жетіп, орташа қарқыны тәулігіне 15 км болды. Қорғаныс араб әскерлері айтарлықтай шығынға ұшырады. Израильдік ақпарат көздеріне сүйенсек, сириялықтар мен палестиналықтар 2400-ге дейін адам қаза тауып, жараланған, 6250 тұтқын, 400-ге дейін танк, 86 әскери ұшақ, 5 тікұшақ және 19 зениттік-зымырандық батареядан айырылды. Израильдіктердің шығыны 1900 адам қаза тапты және жараланды, 40-қа дейін танк, бір ұшақ және екі тікұшақ.

Осылайша, шабуылдау операциялары мен ұрыс қимылдарындағы тактикалық топтардың іс-қимылдарына көшуге әкелген негізгі маңызды факторлар:

1. Шабуылдаушы тараптың қарулы күштері қолбасшылығының стратегиялық (ЖМ) бағытта бір стратегиялық шабуылдау түраралық операциясын, корпустық, армиялық масштабты өткізу арқылы әскери-саяси мақсаттарға қол жеткізуге ұмтылысы.

2. Қарсыластың қорғанысының жай-күйі мен сипаты және оның мүмкіндіктері (ошақтық, әлсіз басқару, технологиялық артта қалу, әлсіз мораль және т.б.).

Келе жатқан әскерлердің жай-күйі мен мүмкіндіктері (ұтқырлық, жоғары атыс мүмкіндіктері, технологиялық артықшылық, жоғары мораль және т.б.).

Аймақтың және аймақтың күрделі немесе ілеспе физикалық-географиялық жағдайлары.

3. Жауынгерлік тактикалық топтардың сәтті әрекеттерінің шарттарының бірі авиацияның әуе үстемдігін және көбінесе әуе үстемдігін жаулап алуы болды. Бұл авиацияның көп бөлігін құрлық топтарын авиациялық қолдауға қайта тағайындауға мүмкіндік берді.

4. Жауынгерлік тактикалық топтарды құру кезінде нақты шешілген жауынгерлік міндеттерге байланысты олардың әртүрлі құрамы мен құрылымына ие болуға деген ұмтылыс байқалады.

5. Жауынгерлік тактикалық топтардың әрекет ету тәсілдері қарсыластың қорғаныс сипатына, қойылған жауынгерлік міндеттерге, жауынгерлік тактикалық топтардың құрамы мен жауынгерлік мүмкіндіктеріне байланысты анықталды.

Соққы күші, жоғары атыс және маневрлік мүмкіндіктері бар бригадалық тактикалық топтар қарсыластың қорғанысының фронтальды серпілісін жүзеге асыра алады, оның әлсіз жеріне кенеттен соққы беріп, одан кейін тереңдікті дамыта алады; қарсыластың негізгі қорғаныс жолағын аралықтардан және жалаңаш жалаулардан өтіп, бірнеше бөлінген бағыттар

бойынша тереңдікті дамыта алады; қарсыластың негізгі қорғаныс жолағын брештер арқылы және оны жауынгерлік тәртіпті құрудағы аралықтар арқылы еңсеру, кейіннен жау әскерлерінің бір бөлігін бір бағытта қамту және оқшаулау және екінші бағытта тереңдікті дамыту; қарсыластың қорғаныс аудандарын айналып өту, олардың күш бөлігін бұғаттау және тереңдіктен шығарылған резервтерге қарсы соққы беру; қарсыластың жер үсті күштерімен фронтальдық және қапталдық шабуылдары және т. б. оны тактикалық әуе десантымен қамту; дербес десанттық-шабуылдық және рейдтік іс-қимылдар. Батальондық тактикалық топтар аралықтар арқылы қарсыластың қорғанысын еңсеру және жергілікті жердің маңызды аудандарын басып алу, резервтерді кесіп өту; жау әскерлерін қапталдан және майданнан айналып өту (қамту); шабуыл жасаған әскерлердің бас тобы флангінің қауіпсіздігін қамтамасыз ету; жеке шабуылдау міндеттерін дербес бағытта шешу; десанттық-шабуылдау және рейдтік іс-қимылдар үшін қолданылды.

Жауынгерлік қабілеттерінің төмен болуына байланысты роталық тактикалық топтар сирек құрылды және жаудың тереңдігіне "ену" және оның әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдарын, артиллерия мен командалық пункттерді жою үшін рейдтік іс-шаралар жүргізу үшін пайдаланылды.

4.2.4 Шабуылда жауынгерлік тактикалық топтарды басқаруды ұйымдастыру тәжірибесі.

Тактикалық топтардың ұрыс қимылдарының дербестігі, бытыраңқылығы және әркелкілігі оларды жоғары тұрған қолбасшылық тарапынан да, құрылымның өзінде де басқаруда қиындықтар туғызды.

Бригадалық тактикалық топта басқару жылжымалы алдыңғы қатарлы және негізгі командалық пункттерден жүзеге асырылды. Бронетранспортерлер мен автомобильдерде олар әскерлердің жауынгерлік тәртіптерінен тыс 1-2 және 3-5 км қашықтықта жүрді.

1967 жылы соғысты талдағаннан кейін 1973 жылы бригадалық тактикалық топтарда алдыңғы қатарлы және негізгі КП-дан басқа қосалқы командалық пункттер құрылды. ҚБП бірнеше штаттық көлік құралдарында болды, олар оперативтік бөлім офицерлерінің бірінің басшылығымен негізгі БП-ны 1-2 км қашықтықта басқарды. ҚБП-дан басқару алдыңғы қатарлы немесе негізгі БП істен шыққан жағдайда немесе қажет болған жағдайда екі тәуелсіз бағытта шабуыл жасау кезінде жүзеге асырылды.

Батальондық тактикалық топтарды басқару батальонның КП - нан жүзеге асырылады, ол тараптардың жанасу сызығынан 1-2 км қашықтықта тікелей жауынгерлік тәртіппен қозғалады. Оның негізін әдетте командирлік БТР немесе танк құрады.

1982 жылы Оңтүстік Ливандағы соғыс кезінде әуе басқару пункттері барлық қосылыстарда (бртт) болды және кеңінен қолданылды.

Ливан соғысы кезінде израильдіктер алған жауынгерлік тактикалық топтарды басқару тәжірибесін АҚШ Қарулы күштерінің қолбасшылығы 1991

жылы Парсы шығанағы соғысында ескеріп, қолданды. Бұл соғыста тек алдыңғы қатарлы ғана емес, сонымен бірге негізгі КП құрамаларын жылжымалы базаға ауыстыру, сондай-ақ бірлестікте әуе басқару пунктін құру жаңа болып табылады. Сондай-ақ, спутниктік байланыс жүйелерін кеңінен қолданудың арқасында корпустан батальондық тактикалық топқа дейінгі тікелей байланыстың қайталанатын арналарын алғаш рет орнату және қамтамасыз ету мүмкін болды. Бұл іс жүзінде ұрыс кезінде әскерлерді басқаруды жоғалту жағдайын жоққа шығарды.

БртТ-да әуе басқару пункттерінің пайда болуына байланысты алдыңғы қатарлы және негізгі командалық пункттің жойылуын тараптар әскерлерінің жанасу сызығынан 2-4 км және 4-6 км-ге ұлғайту мүмкіндігі пайда болды, бұл олардың өміршеңдігін едәуір арттырды. Батальондық тактикалық топтарда басқару әсіресе мұқият құрылды. Ол базасында өрістетілген командалық пункттен (БП) жүзеге асырылды:

бтт командирінің тобы;

жауынгерлік іс-қимылдарды басқару орталығы;

тылдық басқару пункті.

Командирлер тобы бтгр-дің алдыңғы қатарлы бөлімшелерінің жауынгерлік әрекеттерін тікелей басқаруға арналған.

Ол мыналарды қамтыды:

базалық батальон командирі;

оперативтік мәселелер жөніндегі офицер;

атыс бойынша қолдау офицері;

тактикалық авиациямен (ПАН) байланыс жөніндегі офицер.

Сонымен қатар, командирдің шешімі бойынша оның құрамына барлау офицері де кіруі мүмкін.

Командир тобы екі m-2 BMP, «Бредли» және бір M577A1 КШМ-де немесе егер бтт үш M1 «Abrams» танкісінде болса және бөлімшелердің әскери тәртібінде тікелей әрекет етсе онда болімшелердің жауынгерлік қатарында орналасқан.

Жауынгерлік іс-қимылдарды басқару орталығы жауынгерлік жағдайда бтт-дің жетекші басқару органы болды. Оның негізгі міндеті командирге ұрыс барысында бөлімшелерді басқаруға көмек көрсету; қарсыласты бағалау және оны жою бойынша ұсыныстар әзірлеу; жоғары тұрған және көрші штабтармен өзара іс-қимылды ұйымдастыру және қолдау; кейінгі іс-қимылдарды жоспарлау болды.

Жауынгерлік басқару орталығы мыналарды қамтыды:

барлау секциясы (бөлімшесі);

оперативтік секция (бөлімше);

отпен қолдау тобы;

ӘШҚҚ және инженерлік взвод командирлері.

Ол екі бөліктен тұрады:

жауынгерлік іс-қимылдарды тікелей басқару элементтері (үш КШМ M577A1 орналасқан барлау, оперативтік секция және отпен қолдау тобы);

қамтамасыз ету элементі (байланыс взводының 3 радиостанциясына дейін және қамтамасыз ету взводының 1-2 машинасына дейін).

Шабуылда ЖІҚБО негізгі соққы бағытында бірінші эшелонның ротасын жауынгерлік тәртіптен тыс орналастырды. Орын ауыстыруды ұйымдастыру және оның қауіпсіздігі үшін жауапкершілік батальонның штаб ротасының командиріне жүктелді.

Тылдық басқару пункті материалдық-техникалық қамтамасыз етуді ұйымдастыруға арналған. Қажет болған жағдайда арнайы радиожелілер (барлау, артиллерия, авиация, ӘШҚҚ, РЭК және инженерлік қамтамасыз ету) құрылуы мүмкін.

Әуе-шабуыл топтарын басқаруды жалпы әскери (әуе-шабуыл) батальонының негізінде құрылған басқару органы жүзеге асырды. Оның құрамына:

базалық батальон командирі;

батальон командирінің орынбасары;

АА көліктік тікұшақтар бөлімшесінің командирі;

жауынгерлік тікұшақтар бөлімшесінің командирі;

тактикалық авиациямен өзара іс-қимыл жөніндегі офицер (авианаводчик);

десант түсіруді басқару жөніндегі офицер;

офицер-бастапқы ауданның коменданты.

Егер Бас күштер құрамынан далалық артиллерия арқылы бмгқ іс-қимылдарын қолдау көзделсе, басқару тобына артиллериялық түзетуші енгізілді.

Бұл лауазымды тұлғалардың міндеттері келесідей болды.

Әдетте, жауынгерлік іс-қимылдарды Басқару орталығында (ЖІҚБО) болған бтгр командирі бағыныста бөлімшелердің ұрысын жеке өзі басқарды және қойылған барлық жауынгерлік тапсырмаларды орындауға жауап берді.

Командирдің орынбасары шабуыл эшелонының ұрысын басқарды және алдыңғы қатарлы басқару пунктінде болды.

Көп мақсатты (көліктік) тікұшақтар бөлімшесінің командирі жауынгерлік мақсаттағы ауданға жшбтгр жіберу үшін жауап берді. Ол тікұшақтардың әрекеттерін ұрыс қимылдарын Басқару орталығында (TSUBD) басқарды. Онда әскери тікұшақтар бөлімшесінің командирі де болды.

Тактикалық авиациямен өзара іс-қимыл жөніндегі Офицер (авиановодчик) жшбтгр командирінің немесе оның орынбасарының нұсқауы бойынша ұшақтарды анықталған мақсаттар мен объектілерге шақыруды және бағыттауды жүзеге асырды. Оған ұшақтар мен тікұшақтардың өзара әрекеттесуін ұйымдастыру және қолдау жүктелді. Ол жауынгерлік іс-қимылдарды жауынгерлік басқару орталығында да, алдыңғы қатарлы басқару пунктінде де болуы мүмкін.

Десант түсіруді басқару жөніндегі Офицер көп мақсатты (көліктік) тікұшақтар бөлімшесінен тағайындалды. Ол әскери мақсаттағы аймақта

vsbtgr қону жоспарының орындалуына жауап берді және оған бірнеше көмекшілермен және байланыс құралдарымен алдыңғы қатарлы басқару пунктінің құрамына кірді. Оған тікұшақтарға арналған қону алаңдарын, соның ішінде түнгі уақытта жабдықтау міндеті жүктелді.

Бастапқы ауданның комендант-офицері жалпы әскери (әуе-шабуылдау) батальонының штабынан бастапқы ауданда (тиеу ауданында) жжтмж шоғырландыру жоспарының орындалуын, оның әуе шабуылына қарсы қорғанысын, бүркемелеуін, жауынгерлік күзетін және инженерлік жабдықты бақылау үшін тағайындалды. Осы міндеттерді орындау әуе шабуылына дайындық кезінде оның қарамағына байланыс, әуе шабуылына қарсы қорғаныс құралдары, инженерлік әскерлер мен әскери полиция бөлімшелері бөлінді. Қону аяқталғаннан кейін ол дәл осындай міндеттерді қону аймағында, Жауынгерлік Басқару орталығында немесе артқы басқару пунктінде орындай алды.

Тікмш жауынгерлік іс-қимылдарды басқару үшін барлық жағдайларда: жауынгерлік іс-қимылдарды басқару орталығы; алдыңғы қатарлы басқару пункті; тылдық басқару пункті құрылды.

Жшбтгр командирі басқаратын жауынгерлік іс-қимылдарды басқару орталығы, әдетте, бірінші эшелон бөлімшелерінің жауынгерлік тәртіптерінің артында тұрған аймаққа қонған бірнеше UH-60A тікұшақтарында орналасқан.

Бірінші (шабуылдау) эшелоны бөлімшелерінің ұрысын басқарған жмшбтгр командирінің орынбасары басқаратын алдыңғы қатарлы басқару пункті көбінесе бірнеше OH-58d барлау тікұшақтарында орналасты, олар көп уақыт бойы ұрыс қимылдары ауданының үстінде ауада болды және қажет болған жағдайда ғана ДҚО немесе тылдық ПУ-ға жақын қонды.

Артқы басқару пункті, әдетте, ұрыс аймағының ортасында қонудың негізгі күштерін түсіргеннен кейін құрылды. Ол жауынгерлік тамақтану, тікұшақтарға жанармай құю, жаралылар мен қаза тапқандарды эвакуациялау, жауынгерлік іс-қимылдарды жүргізетін бөлімшелерді материалдық-техникалық қамтамасыз ету секцияларын (бөлімшелерін) өрістетті.

Парсы шығанағы аймағындағы әскери операциялар әскерлер мен қаруды басқарудың автоматтандырылған жүйесін енгізудің тиімділігін растады. Басқару процестерін автоматтандыруды кеңінен қолдану арқылы әскерлер мен штабтар ақпаратты нақты уақытқа жақын уақыт ауқымында тез жинап, өңдеді.

Мамандар АБЖ әскер корпусынан бөлімшеге дейін әр түрлі санаттағы абоненттерді байланыспен, телефон және телеграф ақпаратының сигналдарын беруді және олардың кепілдендірілген төзімділік дәрежесімен құпияландыруды қамтамасыз еткенін атап өтті.

АБЖ көмегімен ақпаратты жинау және өңдеу ұзақтығын қысқарту командирлер шешімдерінің тиімділігін арттырды.

АБЖ-ны кеңінен қолдану АҚШ Қарулы күштерінің қолбасшылығына барлық деңгейлерде жылжымалы мобильді басқару пункттерінің кең жүйесін

құруға мүмкіндік берді, байланыс жүйесінің 60% - ы батальонға (дивизионға) жеткен спутниктік жүйелер болды.

Тактикалық деңгейдің төменгі буындарында басқаруды ұйымдастыру мобильді станциялар базасында спутниктік байланыстың далалық жүйесін қамтамасыз етті. 500-ден астам спутниктік байланыс станциялары орналастырылды. Парсы шығанағындағы соғыс қимылдарында алғаш рет Батыс елдерінің әскери спутниктік жүйелері толық көлемде қолданылды (шамамен 60 ЖЖС).

Басқармасы жауынгерлік тактическими топтары мен берілген оперативтік бағынысқа немесе бөлімшелері кезеңде 1960 - 1991 жылға дейін тұрақты түрде жетілдірілді. Басқаруды жетілдіру басқару пункттерінің санын көбейту, оларды Тараптар әскерлерінің жанасу сызығына жақындату, ақпараттандыру және автоматтандыру есебінен жүргізілді. Осылайша, бірлестікте басқару пункттерінің саны 3 есе өсті, ал олардың әскерлердің жанасу сызығынан алыстауы 2,5 есе азайды, құрамада (дивизияда) бұл көрсеткіштер 2 және 3 есе, бригадалық тактикалық топта – 2,5 және 2 есе өзгерді. Батальондық тактикалық топтарда 1-2 қайталанатын жүйені құру арқылы басқару сенімділігі артты.

Парсы шығанағы аймағында басқарудың барлық буындарының штабтарының тұрақты байланысын қамтамасыз ету үшін 20 штаттық байланыс торабы орналастырылды. Құрлықтағы әскерлерде басқару желілерінде 10 мыңнан астам дербес компьютерлер болған.

«Ирак бостандығы» операциясы кезіндегі әскерлерді басқару-2003, «Шөлдегі дауыл» операциясын дайындау және жүргізу мәселелері – 1991 және «Шөл Түлкі» – 1999 ж.американдық сарапшылар ең қатал зерттеуге ұшырады. Қару – жарақ пен әскери техниканың әртүрлі үлгілерін жауынгерлік қолданудың тиімділігін арттырудан бастап, солдатты жабдықтау мен тамақтану рационына дейінгі барлық аспектілер талданды. "Шөл Түлкі" операциясынан кейін оларды «Біртұтас командаға» айналдыру мақсатында «Шөлдегі дауыл» операциясынан кейін басталған АҚШ Қарулы Күштерінің түрлерін біріктіру жөніндегі әскерлерді басқарудың тәсілдері мен рәсімдері айтарлықтай жеделдеді.

Бұл бірлескен (бірлескен) оперативтік және жауынгерлік даярлық бағдарламасын іске асыруда және ӘК түрлерін қолдануда, БТ мен БТ жүйелерін біріздендіруде, байланыс және басқару жүйелерін жетілдіруде, АҚШ ҚК-нің «біріккен Доктринасын» қалыптастыруда көрініс тапты.

Сөйтіп, осы уақытқа дейін баса-көктеп Ирак ғылыми-зерттеу институттары, зертханалар мен орталықтарда, ӘБ АҚШ-та әзірленген компьютерлік бағдарламалар дайындау барлық деңгейдегі басқару органдарының қарауына жатқызылған әскери іс-қимылдар. Олар операцияларды жүргізудің және соғыс қимылдарының, әуе және жердегі соққылардың, әртүрлі жағдайлардағы әскерлерді басқару органдарының әрекеттерінің әртүрлі нұсқаларын модельдеді және ойнады. Компьютерлік модельдеу деректері АҚШ Қорғаныс министрлігінің Штабтар мен әскерлерді

Парсы шығанағы аймағында соғыс қимылдарын жүргізуге дайындаудың арнайы әдістеріне негіз болды.

Парсы шығанағындағы 1991 жылғы соғыс болған ауқымды әскери қақтығыстағы әскерлерді басқарудың дамыған жүйесі. түбегейлі өзгеріске ұшыраған жоқ. Тек анықталған кемшіліктер жойылды, басқару және байланыс құралдарының техникалық мүмкіндіктері жақсарды.

Қорытынды

Екінші дүниежүзілік соғыс аяқталғаннан кейін әлемде көптеген жергілікті соғыстар мен қарулы қақтығыстар болды және олардың жақын арада аяқталу үрдісі күтілмейді. Осы немесе басқа жергілікті соғыс немесе қарулы қақтығыс Үшінші дүниежүзілік соғысқа себеп болуы мүмкін. Олардың едәуір бөлігі негізінен Таяу Шығыста және постсоциалистік кеңістікте орын алды және орын алады.

Кеңістік тұрғысынан ауқым тек жекелеген аймақтардың ғана емес, сонымен бірге бүкіл мемлекеттердің аумақтарымен сипатталады. Көптеген күштер мен құралдар, материалдық және адами ресурстар тартылып, тартылуда. Ол шешуші әрекеттермен және қарулы күрестің тиімділігімен, көптеген қару-жарақ пен әскери техниканы, соның ішінде ең жаңа техниканы қолданумен сипатталады.

АҚШ-тың, НАТО-ның басқа жаһандық және аймақтық ойыншылардың тікелей Қарулы араласуы әскери белсенділік пен әскерилендіруді, әсіресе Таяу Шығыс аймағын бірнеше есе арттырды.

XX ғасырдың аяғы мен XXI ғасырдың басындағы жергілікті соғыстар мен қарулы қақтығыстардың барысы мен нәтижесін саясаттану, әскери істер саласындағы мамандардың талдауы көптеген аспектілер мен бағыттарды зерттеді, белгілі бір уақыт кезеңіне сәйкес келетін типологияны, модельдің, матрицаның ерекшелігін және технологиясын анықтай отырып, әскери өнердің дамуындағы айтарлықтай өзгерістерді анықтады және белгілі бір ұсыныстарды ұсынды.оларды озық деп санайды.

Әлем XXI ғасырдың бірінші ширегінде. Жаңа технологиялар, цифрландыру, автоматтандыру, нанотехнологиялар және т. б. қарқынды дамуда.

Әлемнің озық мемлекеттерінің қарулы күштері жаңа келбетке ие болуда. Әскерлер саны аз, мобильді, заманауи қару-жарақпен және әскери және арнайы техникамен жабдықталған. Ұлттық білім беру жүйесінің, оның ішінде әскери жүйенің мүмкіндігі мен әлеуеті шамасында әскери кадрлар мен қосарлы мақсаттағы кадрларды даярлауды жүзеге асырады. Әскердің заманауи стандарттарға сәйкестігі әскерді бөлімшеден, взводтан Қорғаныс министрлігіне дейін кім және қалай басқаратынына байланысты. Әскери қолбасшылықтың ұрыс, операция және жалпы соғыс технологиясы бар ма? Әскери Жеңіс формулаларын тиімді шешуге бола ма?

Болашақ соғыстарына келетін болсақ, біздің ойымызша, болашақ соғыс «гибридті» болады және бірнеше салаларды, өлшемдер мен кеңістікті

қамтиды. Классикалық: жер; су; ауа; ғарыш. Жаңа: ақпараттық; кибер, антроносфера.

Қазіргі заманның осы жағдайларында және болашақ соғыстар жағдайында әскери өнерді одан әрі дамыту мәселелері өте маңызды болып отыр. Стратегия, оперативті өнер, тактика қандай болуы керек?

Кім, не және қалай күресу керек, қандай операцияларды жүргізу керек және әр түрлі қарқындылықтағы жергілікті соғыстар мен қақтығыстарда, келесі ұрпақта.

XX ғасырдың екінші жартысы – XXI ғасырдың басындағы оқшау соғыстарда жауынгерлік тактикалық топтар мен олардың құрамдастарын қолдану өте жоғары мәнді көрсетті және бірқатар оң элементтер қазақстандық әскери теория мен әскер командирлерінің, штабтарының практикалық қызметінде егжей-тегжейлі зерделеуді және пайдалануды қажет ететіні сөзсіз. Шабуылда бригадалық тактикалық топтар шабуылдың тереңдігіне қарай дами отырып, жау қорғанысының серпілісіне қатыса алады, сондай-ақ өз бетінше жүзеге асыра алады: бірнеше бөлінген бағыттар бойынша тереңдіктегі шабуылды одан әрі дамыта отырып, аралықтар мен ашық қапталдар арқылы қарсыластың қорғанысының басты белдеуін еңсеру; қарсыластың қорғаныс белдеуін оны құрудағы олқылықтар мен аралықтар арқылы еңсеру, одан әрі қарсыласты қамту және басқа тереңдікте шабуылдарды блоктау; қарсыластың қорғаныс аудандарын айналып өту, оларды күштердің бір бөлігімен бұғаттау және тереңдіктен шығатын резервтерге қарсы соққы беру; жерүсті күштерін пайдалана отырып, қарсыластың фронтальдық және қапталдық шабуылдары және оны тактикалық әуе десанттарымен қамту; дербес десанттық-шабуылдау әрекеттері.

Маневрлік қорғаныс кезеңінде бригадалық тактикалық топтар алға шыққан жау әскерлерінің жолында атыс қаптары мен танкіге қарсы тосқауылдар жасай алды; кету процесінде біртіндеп бірнеше қорғаныс шебін уақытша ұстап тұру; қорғаныстың жекелеген, неғұрлым маңызды учаскелерін қатаң ұстау; шектеулі де, шешуші де мақсаттармен қарсы шабуыл жасау; аға бастық өткізетін қарсы шабуылға қатысу.

Олардың басты ерекшелігі - қалыптасқан жағдайдың қолайлы жағдайларын барынша және дереу жүзеге асырумен тактикалық тәуелсіздік және жоғары белсенділік.

Өзін-өзі бақылау мәселелері

1. 1967 жылы Израиль әскерлерінің шабуылдау операциялары кезіндегі тактикалық топтардың негізгі әрекеттерін тізімдеңіз, схемада үшінші әдісті көрсетіңіз.

2. 1973 жылғы соғыста қарсы шабуыл операцияларында Израиль армиясының роталық тактикалық топтарын қолдану тәжірибесі (схемамен көрсету)

3. 1982 жылы Ливанның оңтүстігіндегі шабуылдағы Израиль тактикалық топтарының әрекеттері

4. Шабуылдағы жауынгерлік тактикалық топтардың іс-қимылдарына көшуге әкелген негізгі факторларды атаңыз.

5. 1973 жылы қорғаныс шайқастарында Израиль армиясының жауынгерлік тактикалық топтарын қолдану (схемамен көрсету)

6. Араб-израиль соғыстарындағы қорғаныс шайқастарындағы Израиль әскерлерінің жаяу әскер бригадалық тактикалық тобының ұйымдық құрылымы (1973).

7. Араб-израиль соғыстарындағы қорғаныс шайқастарындағы Израиль әскерлерінің бронды бригадалық тактикалық тобының ұйымдық құрылымы (1973).

8. 1980-1988 жылдардағы Иран-Ирак соғысындағы қорғаныс шайқастарындағы Құрлық әскерлерінің жауынгерлік тактикалық топтарының әрекеті (схемамен көрсету)

9. Қорғаныс шайқастарындағы жауынгерлік тактикалық топтардың іс-қимылдарына көшуге әкелген негізгі факторларды атаңыз.

Қорытынды

Бұл оқулықта әлемдік және жергілікті соғыстардың тәжірибесінен және әр түрлі соғыс жағдайларында, әр түрлі ұрыс жағдайларында тактикалық мысалдардың салыстырмалы түрде аз саны қарастырылған. Оның мазмұнына әскери өнер тарихының қазынасын құрайтын үлкен тәжірибенің бір бөлігі ғана кірді. Оқулықта баяндалған Құрлық әскерлерінің іс-қимыл тактикасының мәселелерін шынайы жауынгерлік құжаттар мен әдебиеттерді одан әрі зерттеу арқылы басқа бөлімдер мен құрамалардың іс-қимыл тәжірибесінен көптеген жауынгерлік мысалдармен толықтыруға болады.

Ұлы Отан соғысы жылдарында Кеңес Одағының Қарулы Күштері тактиканы одан әрі дамыту үшін үлкен құндылық болып табылатын ұрыс қимылдарын жүргізуде жан-жақты тәжірибе алды. Қазір ғылыми-техникалық прогрестің әсерінен тактиканың көптеген ережелері айтарлықтай өзгерді, одан әрі жетілдірілді және бұл процесс өткен соғыстардың тәжірибесін ескере отырып одан әрі дамиды. Алайда, қазіргі жағдайда соғыс әдістерін механикалық көшіру және сыни емес беру жақсылықтан гөрі көп зиян келтіруі мүмкін екенін және ескірген, жаңа ортаға сәйкес келмейтін соғыс әдістерін қолдану, әдетте, негізсіз шығындарға әкелетінін есте ұстаған жөн.

Осылайша, соғысқа, операцияға және ұрысқа дайындық пен жүргізу тәжірибесі қазіргі жағдайда да маңыздылығын жоғалтпайды. Ол үнемі жаңасына жақын, оның негізі болып табылады және сонымен бірге оны байытады.

Қазіргі уақытта Құрлық әскерлерінің жалпы әскери ұрыс тактикасы туралы көзқарастарды талдау оның өткенмен тығыз байланысты екенін, Дүниежүзілік соғыстардың тәжірибесіне негізделгенін және соңғы жылдардағы жергілікті соғыстардың ерекшеліктерін ескеретіндігін көрсетеді. Бұл заңды құбылыс, сондықтан өткен соғыстардың тәжірибесі терең зерттеліп, жан-жақты игерілуі керек.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

Негізгі әдебиет

1 Әскери өнер тарихы: РФ ҚМ жоғары әскери оқу орындарына арналған оқулық. – М.: Әскери, 2011. – 400 б., л. офс. карт.

2 Серкпаев М. О. Соғыс және әскери өнер тарихы Дәрістер курсы. - Көкшетау, баспасөз әлемі, 2011. – 312с.

3 Воробьев И. Н. Тактика-ұрыс өнері. – М.: Әскери, 2002.- 850 Б.

4 Әскери өнер тарихы. – М.: Әскери, 1986. – 446 Б.

5 Шойнбаев А.У., Зарецкий В. М., Мұхамбетқалиев Х. С. әскери өнер тарихы. Оқу құралы. – Алматы, РПИК «Дәуір» ЖШС, 2005. – 320 б.

6 Жилин П. А. Әскери өнер тарихы. М.: Воениздат, И90 1986. – 446 Б.

7 Әскери тарих: университеттерге арналған оқулық. – СПб.: Петр, 2018. – 448 б.: ил. - («Әскери жоғары оқу орындарына арналған оқулық» сериясы).

8 Воробьев В. Ф., Богданов П. П. Әскери өнердің тарихы – М.: Әскерибаспа, 1961. 397 Б.

9 Воробьев В.Ф., Богданов П. П. Әскери өнердің тарихы – М.: Әскерибаспа, 1958. 766 Б.

10 Жасұзақов С.А. Жауынгерлік тактикалық топтар: келешекте соғыстарда қолдану тәжірибесі мен болашағы. Монография-Астана: Ұлттық қорғаныс университеті, 2018. 248 б.

11 Латынин И. И. Таяу Шығыстағы жергілікті соғыстарда жауынгерлік тактикалық топтарды қолдану тәжірибесі (1967-1991 жж.): дис...тарих.ғыл.кан.- Мәскеу, 1997.-. 256 б.

Қосымша әдебиеттер

12 Әскери тарих: университеттерге арналған оқулық. – СПб.: Питер, 2018. – 448 б.: ил. - («Әскери жоғары оқу орындарына арналған оқулық» сериясы).

13 Шойнбаев А.У., Зарецкий В. М., Мұхамбетқалиев Х. С. әскери өнер тарихы. Оқу құралы. – Алматы, РПИК «Дәуір» ЖШС, 2005. – 320 б.

14 Лотоцкий С. С. Соғыс және әскери өнер тарихы. – М.: Әскери, 1970. -560 Б.

15 Радзиевский А. И. Жауынгерлік мысалдардағы тактика. Дивизия. – М.: Әскери, 1974. 179 б.

16 Әскери тарих. - М.: Әскери, 1983– 446 б.

17 Рыспаев А. Н. Қарулы қақтығыстармен және соғыс кестелерінің хронологиялық атласы (войны до нашей эры – XXI век).

18 Әскери өнер тарихы. - М: Әскерибаспа, 2011.-400 б.

19Ачкасов Н.Б. Әскери тарих: ЖӘОО арналған оқулық.- Питер, 2019.-448б.

20 Жергілікті соғыстағы және қарулы қақтығыстағы әскери өнер: әскери-тарих еңбек. – М.: Әскерибаспа, 2009.-764 б., илл.

Глоссарий

АГРЕССИЯ (лат. aggressio-шабуыл), БҰҰ Жарғысы тұрғысынан заңсыз қару қолдану. егемендікке қарсы бір мемлекеттің күштері, тер. басқа мемлекеттің немесе халықтың (ұлттың) қол сұғылмаушылығы немесе саясаты, тәуелсіздігі. Бастықтың немесе бастаманың, ниеттің, агрестің міндетті белгісін қамтиды

АМБРАЗУРА (франц. embrasure), қорғаныстағы тесік, құрылыс (сауыт мұнарасы, бекініс қабырғасы. және т.б.) отқа арналған. қару мен бақылау. Сондай-ақ, саңылауды қараңыз.

АНТАНТА (франц. entente-келісім), әскери.-са. Ұлыбритания, Франция және Ресей одағы («Үштік, келісім», 1915 жылы Италия қосылғаннан кейін — «төрт келісім»). Ол 1904-07 жылдары Үштік одаққа қарсы тұру ретінде қалыптасты. 1-ші Әлем соғыс барысында герм қарсы, , коалиция шамамен 30 мем біріктірді. Кейін Ресейдегі 1917 жылғы төңкерістен кейн, А. Кеңес одағыны қарсы шықты (1918-22). Оның сәтсіздігі мен одақтастар арасындағы қайшылықтардың күшеюі А. ыдырауға әкелді.

ӘСКЕР (лат. arm are-қаруландыру), мемлекеттік қарулы құштерінің жиынтығы. Мемл.Ә. әртүрлі тарих дәуірлер мен халықтарда мақсаты, әлеуметтік құрамымен, жабдықтау жүйесімен, қару-жарақ деңгейімен, пайдалану ерекшелігі бойынша ерекшеленеді.

БАТАЛЬОН (итал. battaglia-отряд), негізгі жәяу әскерлкрінің, әуе-десант. жағалау әскерлерінің тактикалық бөлімшесы. құрғақ., возд.-қону., жағалау және басқа әскерлер. Полк, бригада құрамына кіреді, немесе бөлек әскери бөлімше болып табылады.

ЖАУЫНГЕРЛІК ТАПСЫРМА, бөлімшелерге, бөлімдерге, құрамдарға кейде топқа немесе жеке әскери қызметшіге белгіленген мерзімде қойылған белгілі бір мақсатқа жету үшін тапсырма.

Жауынгерлік әзірлік, әскерлердің (күштердің) белгіленген мерзімде ұрыс қимылдарын бастауға, ұрыс міндеттерін табысты орындауға мүмкіндік беретін жай-күйі.

БРИГАДА, (франц. brigade-отряд, команда), көп мемлекеттердің ҚК ең кіші тактикалық құрамы. Жауынгерлік құрам бойынша полк пен дивизия арасында аралық ізбе алады.

ӘСКЕРИ ӨНЕР ТЕОРИЯСЫНА, стратегия, оперативтык өнер және тактика теориялары кіреді. Стратегия теориясы әскери-стратегиясы, соғыс сипаты, заңдар, принциптер мен қару-жарақ тәсілдерін зерттейді және стратегиялық масштабтағы күресті қарастырады. Оперативтік өнер теориясы жалпы әскери (жалпы флоттық) бірлескен және өзін-өзі басқару операциялардың сипатын, заңдылықтарын, принциптері мен әдістерін зерттейді. Тактика теориясы бөлімшелердің, бөлімдердің, құрамдардың жерде, теңізде, ауада болатын ұрыстың дайындауын және жүргізетін сұрақтармен айналысады. Осыған сәйкес оған жалпы әскери ұрыстың және ҚК түрлерінің, әскер (күш) тектерінің және арнайы әскерлерінің тактикалық теориясы кіреді.

ҰРЫС, мақсаты, орны мен уақыты бойынша ұйымдастырылған және келісілген, қарсыласты жою (талқандау), оның соққыларын тойтару және қысқа уақыт ішінде шектеулі ауданда басқа да міндеттерді орындау мақсатында құрамалардың, бөлімдер мен бөлімшелердің атысы мен маневрі.

ҰРЫС ТАКТИКАЛЫҚ ТОП, бұл жауынгерлік міндеттерді дербес шешу үшін әр түрлі ұрыстарда құрлық әскерлерінің құрамаларының, бөлімдері мен бөлімшелерінің күштері мен құралдарынан құрылған уақытша тактикалық құралым.

ӘСКЕРИ ӨНЕР, құрлықта, теңізде және жер маңындағы кеңістікте әскери іс-қимылдарды дайындау мен жүргізудің теориясы мен практикасы. Ә. ө. теориясы - әскери ғылымның құрамдас бөлігі. Ә. ө. тәжірибесі әскерлерді қолдануды қамтиды. Оперативтық және жауынгерлік іс-қимылдарды дайындау және жүргізу кезіндегі білімі мен тәжірибесі. Ә. ө. тығыз өзара байланысты стратегияны, оперативті өнерді қамтиды

ӘСКЕРИ АРТЫҚШЫЛЫҚ, бір мемлекеттің әскери күшіндегі маңызды артықшылық (мемлекеттік коалиция) екіншісіне қарағанда. Ә.а әскери, экон. ғылыми-техн., моральдық және рухани ара қатынас мүмкіндіктерінің шағылуы. Негізгі көрсеткіш-қару-жарақ күштері мен құралдарының арақатынасы. тараптардың күресі. Нақты жағдайларда Ә.а бағалаудағы айқындаушы фактор әскери-стратег. Артықшылық

ӘСКЕРИ ӘРЕКЕТТЕР, 1) соғыстағы тараптардың қарсы тұруы; 2) саяси және әскери мақсаттарға жету үшін Қарулы Күштер бөлімшелерінің, стратегиялық және жедел топтардың күштері мен құралдарын ұйымдасқан түрде пайдалану. Әскери іс-қимылдар құрлықта, әуеде, теңізде операциялар, ұрыстар, ұрыс қимылдары, соның ішінде ұрыстар мен соққылар түрінде жүзеге асырылады және шабуыл және қорғаныс болуы мүмкін. Әскери-тарихи еңбектерде, әдебиеттерде, көбінесе ресми құжаттарда «әскери әрекеттер» термині әскери әрекеттер терминімен сәйкестендіріледі.

СОҒЫС мемлекеттер, халықтар, ұлттар, таптар мен әлеуметтік топтар арасындағы әлеуметтік-саяси, экономикалық, идеологиялық, сондай-ақ ұлттық, діни, аумақтық және басқа да қайшылықтарды әскери күш қолдану арқылы шешудің шектен шыққан түрі болып табылатын әлеуметтік-саяси құбылыс. . Соғыс, қарулы зорлық-зомбылықтың басқа түрлерінен (әскери қақтығыс, қарулы көтеріліс және т.б.) айырмашылығы, ең алдымен әлеуметтік-саяси және әлеуметтік-экономикалық себептермен туындайды; оның мазмұны әскери-саяси сәйкес келеді. қарулы күш қолдану арқылы қол жеткізілген әскери-стратегиялық мақсаттар.

ҚАРУЛЫ КҮШТЕР, ең маңызды қарулы күш. мемлекет немесе мемлекеттер тобының ұйымы. Кейбір штаттарда қарулы күштерге ұлттық қауіпсіздік әскерлері (АҚШ), әскери жандармерия (Франция), ұлттық гвардия (ҚХР) және т.б. кіреді. Қарулы күштерді құрудың мақсаты, принциптері, жеке құрамды оқыту және тәрбиелеу мемлекеттің әскери доктринасы, экономикалық және ғылыми-техникалық елдің мүмкіндіктері, әскери-географиялық жағдайының ерекшеліктері және т.б.

ШЕКТЕУЛІ ОТ, жарылғыш снарядтардан, шабуылдаушы танктер мен жаяу әскерлердің, торпедалық катерлердің, амфибиялық-шабуылдаушы күштердің десанттық кемелерінің қозғалатын толқындарының қозғалыс жолына немесе ұшу жолына көптеген оқтардың құлауы, қатты өрт экраны. бір немесе бір мезгілде бірнеше қатарда жасалған жау ұшағы; артиллериялық атыс пен атыс қаруының көрінісі.

ҚОСЫМША КОМАНДЫҚ ПУНКТ (ҚҚП), басқарудың тұрақтылығын, сенімділігін және үздіксіздігін арттыруға арналған командалық пункт. Запастағы командалық пункттен басқару командалық пункт істен шыққан жағдайда, оны жылжытқанда жүзеге асырылады және жағдайға байланысты жеке бақылау тапсырмалары орындалады.

ЖАРЫС АЙМАҚ, күшейту және қамтамасыз ету құралдарымен (бірқатар мемлекеттердің армияларында) құрлық әскерлерінің құрамалары, сондай-ақ авиация, әуе шабуылына қарсы қорғаныс күштері мен құралдары орналастырылған әскери қимылдар театры аумағының немесе әуе кеңістігінің бөлігі (негізделген) және ұрыс қимылдарын жүргізу.

ҚҰРЛЫҚ ӘСКЕРЛЕРІНІҢ (ШЕТЕЛ МЕМЛЕКЕТТЕРІНІҢ ӘСКЕРЛЕРІНДЕ) ЖАУЫНГЕРЛІК ҚИМЫЛДАРЫНЫҢ ЗОНАСЫ майданнан тараптар әскерлерінің тікелей жанасу сызығымен, флангтардан - қимылдар театрының шекарасымен, тылдан - арқылы шектеледі. байланыс аймағымен шекара. Соғыс аймағының тереңдігі 250-300 км немесе одан да көп болуы мүмкін. Оның шекараларында әскер топтары, дала әскерлері, армия корпустары мен бөлімшелері, сондай-ақ армия авиациясының бөлімдері мен бөлімшелері, инженерлік әскерлер, сигналдық әскерлер, тылды, тылды күзетуді және қорғанысты қамтамасыз ету, оқ-дәрі қоймалары және әртүрлі материалдық-техникалық қамтамасыз ету орналастырылады. қорлар. Ұрыс аймақтары әскер топтарының, әскер корпусының далалық әскерлерінің және бөлімшелерінің әрекет ету аймақтарына (аудандарына) бөлінеді.

ТАНК ЖАРАТУШЫЛАР, 1) Ұлы Отан соғысы жылдарында Кеңес әскерлерінің құрамында жау танкілеріне қарсы күресу үшін құрылған стандартты емес жасақтардың жеке құрамы. Атқыштар ротасында әдетте 6-7 адамнан тұратын 2-3 танк жойғыш бригадалар құрылды. Танкке қарсы артиллерия, атқыштар және инженерлік бөлімшелермен бірлесіп қолданылады; 2) арналған өздігінен жүретін артиллериялық қондырғылар. танктер мен басқа броньды нысандарды жою.

КАПИТУЛЯЦИЯ, жеңілген тараптың жеңген тараптың талаптарын қабылдауы, халықаралық құқықта соғыс қимылдарын тоқтатудың бір жолы. Ол, ең алдымен, жеңіліске ұшыраған тараптың қарулы қарсылығын тоқтатуын және жеке құрамы әскери тұтқындар ретінде ауыстырылған қарулы күштердің берілгені туралы хабарлауын болжайды. Берудің екі түрі бар: ішінара және шартсыз (толық). Ішінара тапсыру (жай немесе құрметті) мемлекет атынан саяси міндеттемелерді қабылдауға әкеп соқпайды. Сөзсіз

тапсыру, әдетте, жеңімпаз ұсынған шарттарда Қарулы Күштердің толық жеңілісімен қол қойылады.

ӘСКЕРИ КОАЛИЦИЯ (соңғы латын тілінен аударғанда coalitio – одақ), коалициялық соғыстарды дайындау және жүргізу үшін құрылған мемлекеттердің уақытша әскери-саяси одағы. Әскери-саяси мақсаттар, құрамы мен ерекшеліктері халықаралық қайшылықтардың мазмұнымен, коалицияға қатысушы мемлекеттердің әскери саясаты мен әскери доктриналарының сипатымен, олардың геосаяси және геостратегиялық жағдайымен және т.б.

КОМАНДАЛЫҚ ПУНКТ, дайындық кезінде және әскери іс-қимылдар кезінде әскерлер (күштер) басқарылатын негізгі басқару пункті. Командалық пункттер жылжымалы және стационарлық болуы мүмкін. Басқару пунктінің қозғалысы әскерлерді басқару мен басқару бұзылмайтындай етіп аға бастығының рұқсатымен жүзеге асырылады.

БАСҚАРМА, 1) әскери құрамаларға (мекемелерге) басшылық ететін жоғары лауазымды адамдар. Әскери бөлімнің (бөлімшенің) қолбасшылығына командир, оның орынбасарлары және штаб бастығы кіреді; 2) басқару процесі, бағынысты әскерлерді (күштерді) басқару жөніндегі іс-шаралар.

ҚАРСЫ ШАБУЫЛ (француз. contre – қарсы және шабуыл), жауды талқандау, қорғанысқа сығымдалып, қорғанысты толық немесе жартылай қалпына келтіру мақсатымен қорғанушы жасақтардың алға басып келе жатқан әскерлерге қарсы жасаған шабуылы. Ол сыналанған жауды әуе соққыларымен, зымыранмен, артиллериялық атыспен және басқа да құралдармен талқандаудан тұрады, одан кейін 2 эшелондық (резервтік) құрама әскерлерінің шабуылы. (бөліктер) белгілі.

ҚАРСЫ ШАБЫН, жаудың шабуылын тойтару кезінде немесе одан кейін қорғаныстағы әскерлер жасайтын шабуылдың ерекше түрі. Қарсы шабының мақсаты – жаудың алға басып келе жатқан топтарын талқандау, оның шабуылын тойтару, жоғалған позицияларын қалпына келтіру, сондай-ақ шабуыл операцияларын жүргізуге, маңызды аудандарды (саптарды) басып алуға және стратегиялық немесе жедел бастаманы басып алуға немесе жаңа жерде қорғанысқа өтуге жағдай жасау.

ҚАРСЫ БАСТАУ, қарсыластың қорғанысты бұзып өткен гр-кусын талқандау, жоғалған позициясын қалпына келтіру және қарсы шабуылға шығуға жағдай жасау мақсатында қорғаныс операциясында майдан әскерлерінің (армия, гр. армиялар) жасаған шабуылдаушы.

ҚЫЗЫЛ АРМИЯ, (Жұмысшы-Шаруа Қызыл Армиясы, Қызыл армия), 1918-46 ж. шенеунік. Республика мен КСРО Қарулы Күштерінің негізгі бөлігінің атауы. Құрлық әскерлері мен әуе күштерін қамтиды. Ақпанның 1946 жылы Кеңес Армиясы деп өзгертілді.

САПТЫҚ ТАКТИКА, сапта салынған ұрыс құрамаларын пайдалануға негізделген соғыс теориясы мен тәжірибесі. Сызықтық тактиканың пайда болуы мен дамуы (17-18 ғғ.) атыс қаруының жетілдірілуімен және олардың әскерлерге жаппай енгізілуімен байланысты болды. Құрлық әскерлерінің

желілік тактикасының мәні әскерлерді майдан бойына біркелкі бөлу, оларды ұрысқа (шайқасқа) 2-3 сапқа (әрқайсысында 3-4 сап аралығы 50-ге дейінгі сапқа) салудан тұрды. 200 қадам) және негізінен отпен күресуге деген ұмтылыс. Салво отына артықшылық берілді. Әскерлердің желілік қалыптасуы атыс қаруының тиімділігін күрт арттырды. қару-жарақ және жаяу әскер атыстарының рөлі. Сонымен қатар, жалдамалы әскерлер жауынгерлерінің тығыз жабық құрамалары мен әрекетінің стереотиптік сипаты олардың төмен ұтқырлығымен, ұрыс кезінде тез қайта құру мен маневр жасаудың мүмкін еместігімен, бастамашылықтың жоқтығымен сипатталды. Шайқастың (шайқастың) нәтижесі әдетте атыспен шешілді, шешуші нәтижеге өте сирек қол жеткізілді.

ЖЕРГІЛІКТІ СОҒЫС, (латын тілінен localis – жергілікті), саяси мақсаттармен, соғыс қимылдарының кеңістіктік көлемімен, қарулы күштер мен қолданылатын құралдардың саны мен сапасымен шектелген соғыс.

ДҮНИЕЖҮЗІЛІК СОҒЫС, дүние жүзінің жетекші елдері тікелей немесе жанама түрде қатысатын және барлық немесе көп материктерге, мұхиттар мен теңіздерге, әуе және ғарыш кеңістігіне таралатын ірі коалициялар, блоктар, мемлекеттер одақтарының соғысы.

МАНЕВР (әскери), дайындық кезінде және ұрыс қимылдарын жаңа бағытқа (сапқа, ауданға), сондай-ақ атысты, зымыранмен соққыларды беру кезінде әскерлердің белгілі бір бөлігінің (күштердің, материалдық-техникалық құралдардың) ұйымдасқан қозғалысы (қозғалысы) күштер мен авиация. Әскерлердің маневрі қарсыласқа қатысты тиімді позицияны иелену және күштер мен құралдардың қажетті топтамасын құру, жаудың шабуылдарынан әскерлерді шығару мақсатында жүзеге асырылады.

МАНЕВРЛІ ҚОРҒАНЫС, жылжымалы қорғаныс; қорғаныс түрі, оның мақсаты – жауды шығынға ұшырату, уақыт ұту және аумақтың бір бөлігін жоғалту мүмкін болған жағдайда өз күштерін сақтау. Ол, әдетте, позициялық қорғанысты жүргізу үшін күштер мен құралдардың жетіспеушілігімен қолданылады.

МАНЕВРЛІ СОҒЫС, ауқымды маневрлермен, тұрақты майдан шебінсіз операциялармен, құрлықта, теңізде, әуеде және ғарышта тез өзгеретін жағдайлармен сипатталатын соғыс. Ол бүкіл соғыс кезінде немесе оның жекелеген кезеңдерінде болуы мүмкін. Соғыстың маневрлік сипаты саяси және стратегиялық мақсаттардың шешушілігімен, әскерлердің маневр жасау қабілетімен, әрекеттерімен, тиімді жою құралдарының жеткілікті санының болуымен, жоғары ұтқыр жауынгерлік қарулардың болуымен, дамыған байланыс желісімен алдын ала анықталады. , операциялар театрының физикалық-географиялық жағдайлары және т.б.

ЖАППАРАТТЫ АТ, жаудың бір немесе бірнеше маңызды нысаналарын қысқа мерзімде шешуші түрде талқандау міндетімен біріккен қару-жарақ құрамасының артиллериясының барлығы немесе көп бөлігі немесе Әскери-теңіз күштерінің кемелер тобы бір уақытта жүргізетін артиллериялық атыс түрі.

ЖАППАЙ АРМИЯ, мемлекет тарапынан, әдетте, соғыс кезінде, запастағы (әскери міндеттілер) азаматтардың едәуір бөлігі тартылған көптеген Қарулы Күштер. Бейбіт уақытта көптеген мемлекеттердің Қарулы Күштері кадрлық құрылымға ие және минималды қажетті құрамда ұсталады. Соғыс уақытында (жұмылдыру бойынша) олар мемлекеттің жұмылдыру мүмкіндігіне қарай жаппай әскерлерде орналастырылады.

ҚАРУЛЫ КҮШТЕРДІ МАТЕРИАЛДЫҚ ҚАМТАМАСЫЗ ЕТУ, әскерлердің (күштердің) олардың күнделікті өмірі мен жауынгерлік қызметіне қажетті материалдық ресурстарға қажеттілігін қамтамасыз ету мақсатында бейбіт және соғыс уақытында жүргізілетін іс-шаралар кешені; артқы тірек түрі. Материалдық қамтамасыз ету мыналарды қамтиды: материалдық құндылықтардың әртүрлі түрлеріне қажеттілікті (саны және номенклатурасы бойынша), оларды өндіру, рекультивациялау, қорларды алу және құру, сақтау, шығындар мен ысыраптардың орнын толтыру, тұтынушыларға жөнелту және жеткізу, сондай-ақ қорларды маневрлеу.

ШАБЫНДЫ ШАЙҚАС, жауды жеңу үшін шешуші маңызы бар әскерлердің (күштердің) тактикалық іс-әрекеттерінің негізгі түрлерінің бірі; Қарсы тұрған қарсыластың тактикалық тобын талқандауда және одан әрі іс-әрекеттерге қолайлы жағдайларды қамтамасыз ететін маңызды аймақты (сапты, объективті) басып алу үшін қолданылады. Ол қарсыласты қолда бар барлық құралдармен талқандаудан, шешуші шабуылдан, әскерлерді оның орналасқан жерінің тереңдігіне жылдам ілгерілетуден, адам күшін жою мен басып алудан, қару-жарақты, әскери техниканы, әртүрлі объектілерді және белгіленген аймақтарды (шекараларды) басып алудан тұрады. жер бедері.

ШАБЫНДЫҚ, жауды талқандау және маңызды аймақтарды (саптарды, объектілерді) басып алу үшін қолданылатын әскерлердің (күштердің) ұрыс қимылдарының негізгі түрі. Ол қарсыласты қолда бар барлық құралдармен талқандау, шешуші шабуыл жасау, оның орналасқан жерінің тереңдігіне әскерлерді жылдам жылжыту, адам күшін жою (басып алу), қару-жарақ, әскери техника мен белгіленген аумақтарды (шекараларды) басып алудан тұрады. жер бедері. Шабуылдың стратегиялық, жедел немесе тактикалық ауқымы болуы мүмкін және ұрыстар, операциялар, келіссөздер және әскери қимылдардың басқа да нысандары арқылы жүзеге асырылуы мүмкін.

ҚОРҒАНЫС, шабуылға (ереуілге) тойтарыс беру үшін, әдетте, басымырақ жау күштерін, белгіленген бағыттарды (саптарды, аймақтарды, объектілерді) ұстап тұру (жабу), күштерді сақтау және бір бағытта және жаудан басқаларға басымдық жасауды, алға басып келе жатқан жау топтарын талқандауды және достық әскерлердің қарсы шабуылға (шабуылға) өтуіне жағдай жасауды білдіреді. Қорғаныс еріксіз немесе әдейі қолданылатын тактикалық, жедел және стратегиялық болуы мүмкін.

ҚОРҒАНЫС ШАБЫ, қорғаныс шебі, қорғаныс операцияларын жүргізу үшін әскерлер басып алу үшін алып жатқан немесе инженерлік

тұрғыдан әзірленген жер бедерінің белдеуі (учаскесі). 1-ші сапты (негізгі жолақ), аралық сапты (қорғаныста және шегіну кезінде), әскерді, алдыңғы шептерді (жолақ) ажырату. Қорғаныстың тереңдігінде кесілген қорғаныс шептерін құруға болады.

ЖАҒДАЙ (әскери), операцияны (жауынгерлік) дайындау және жүргізу жүзеге асырылатын факторлар мен жағдайлардың жиынтығы. Бұлардың негізі мыналар болып табылады: жау әскерлерінің әрекетінің құрамы, топтастырылуы және сипаты (лай); меншікті әскерлердің (күштердің) жағдайы, олардың жай-күйі, шешілетін міндеттері, материалдық-техникалық қамтамасыз етілуі; көршілердің позициясы мен әрекеттері; аумақтың табиғаты; климаттық және гидрометеорологиялық жағдайлар; жыл және күн уақыты; жауынгерлік іс-қимылдарға дайындық және жауынгерлік тапсырмаларды орындау мерзімдері. Жағдайдың ауқымы тактикалық, операцялық немесе стратегиялық болуы мүмкін.

ТАКТИКАЛЫҚ ЖАҒДАЙ, құрама (бөлімше, бөлімшелер) және оның көршілерімен ұрысқа дайындық және жүргізу аймағында (учаскеде, ауданда) дамиды. Тактикалық қорғанысты ескере отырып, тактикалық ұрыс аймағында қарсыласты жеңу сипаты мен әдістері анықталады.

ЖАЛПЫ ШАЙҚАС, қарулы күштердің әртүрлі тармақтарының бөлімдері, бөлімдері мен құрамалары және қарулы күштердің басқа түрлері қатысатын, күш-жігері бір жоспар мен жоспар бойынша біріктірілген және мақсаты, уақыты және орны бойынша келісілген ұрыс. Қару-жарақтың барлық түрін ату, қатысушы әскерлердің (күштердің) белсенді және табанды іс-әрекеттері, жеке құрамның моральдық және физикалық күшін барынша жұмсау арқылы қарсыласты жеңу жүзеге асырылады. Біріктірілген қару-жарақпен күрес шабуылдау және қорғаныс болуы мүмкін.

ЖАЛПЫ ӘСКЕРИ КОМАНДИРІ, бірқатар армияларда қабылданған атау, құрама қару-жарақ құрамаларына, бөлімшелер мен бөлімшелерге жауапты офицерлердің мамандықтары. Құрама әскерлердің командирлері – ұрыс қимылдары барысында әр түрлі әскер түрлерінің құрамалары, бөлімдері мен бөлімшелері және арнайы әскерлер мен басқарушылар қатысатын құрама жауынгерлік ұрысты (операцияны) ұйымдастырушылар.

ОТТЫ ПОЗИЦИЯ, 1) мылтықтар, минометтер, пулеметтер, жаяу әскерлердің жауынгерлік машиналары және басқа да атыс қарулары, сондай-ақ артиллерия, танкілер, атуға арналған бөлімшелер алып жатқан және басып алуға дайындалған жер бөлігі. Негізгі, уақытша және қосалқы түрлерін ажыратыңыз. Олар жабық және ашық болуы мүмкін.

ОТДӘРІМЕН АТЫЛАТЫН ҚАРУ, пиробаллистикалық қару, қатты сығылған энергиясы (500 МПа дейін) соққы элементін (снаряд, мина, граната, оқ, ату және т.б. және оттық зарядының лезде (секундтың мыңнан жүзден бір бөлігіне дейін) жануы кезінде ұңғымада түзілетін ыстық (3500 К-ге дейін) газдар. Ол артиллериялық қаруларға, атыс қаруларына және гранатометтерге (белсенді және белсенді-реактивті граната лақтыруымен) бөлінеді. Атыс қаруының пайда болуы 12-13 ғасырларға жатады

ОПЕРАТИВТЫҚ САП, әскерлер (күштер) мен құрама қару-жарақ құралымының (қарулы күштер түрінің бірлестігі) құралдарын жалпы және топтық (негізгі және басқа) жердегі (әуеде, теңізде) белгілі бір аумақта орналастыру операцияны (жауынгерлік операцияларды) жүргізу жүйесі.

ОПЕРАЦИЯ, стратегиялық, оперативтік мәселелерді шешудің біртұтас тұжырымдамасы мен жоспары бойынша жүзеге асырылатын, мақсаттары, міндеттері, орны мен уақыты бойынша бір мезгілде және бірізді ұрыстардың, ұрыстардың, ұрыстардың, соққылардың және маневрлердің жиынтығы. -әскери қимылдар театрында стратегиялық, (жедел.) бағыттағы немесе ауданда (аймақта) белгіленген уақыт кезеңінде стратегиялық, жедел немесе жедел-тактикалық тапсырмалар; соғыс нысаны

ТІРЕКТІ ПУКТІ, ротаның, взводтың, жер бедерінің, қорғаныс аймағының бөлігінің (қорғайды, позициялары), инженерлік-техникалық тұрғыдан жабдықталған, жан-жақты қорғанысқа бейімделген және рота (взвод) қорғайтын тіректі пукті (ТП). Ротаның ТП-ын мотоатқыштар (танк) ротасы қорғайды, ол взвод ТП-ларынан, біртұтас атыс жүйесімен, кедергілермен және байланыстармен өзара байланысқан штаттық және бекітілген бөлімшелердің атыс қаруларының позицияларынан тұрады.

ЖАППАЙ ҚЫРЫП-ҚЫСҚАУ ҚАРУЛАРЫ, күштер мен құралдардың шектеулі қатысуымен қоршаған ортаның қасиеттерінің қайтымсыз өзгеруіне дейін жаппай шығындар мен жоюға қабілетті қару түрлері. Жаппай қырып-жоятын қарудың негізгі айырым белгісі: көп факторлы жойқын әрекеті; зақымдаушы факторлардың, ұзақ мерзімді әсерлердің болуы және олардың нысанадан тыс таралуы; ұзақ психотравматикалық әсер; ауыр генетикалық және экологиялық зардаптар; әскерлер мен халықты қорғаудың және оны пайдаланудың зардаптарын жоюдың күрделілігі.

КЕДЕРГІ БЕЛГІЛЕР (ТОП), мина жарылғыш және басқа да кедергілерден өту, аумақты миналардан, жарылмаған снарядтардан, авиабомбалардан, миналар мен басқа да жарылғыш заттардан тазарту үшін құрылған уақытша әскери құрама. Негізін әдетте барлау және кедергілер (миналарды тазарту) құралдары бар инженерлік әскерлердің бөлімдері құрайды. Оған сонымен қатар мотоатқыштар (теңіз жаяу әскері), танк, химиялық және басқа бөлімшелер кіруі мүмкін.

ПАЛЕСТИНА ҚАРСЫ КӨРСЕТУ ҚОЗҒАЛЫСЫ (ПҚКҚ), арабтардың, Палестина халқының ұлттық тәуелсіздік және өз егемен мемлекетін құру үшін азаттық қозғалысы. Бұл мақсаттар үшін күресте саяси және әскери мақсаттар қолданылады. қорлар. Ресми құрылған күні – 1965 жылдың 1 қаңтары.

ҚОРҒАНЫСТЫҢ АЛДЫНДАҒЫ ШЕТІ, мотоатқыштар мен атыс қарулары үшін жауға жақын орналасқан окоптарды, танктерге, жаяу әскерлердің ұрыс машиналарына, 1 эшелондық бөлімшенің бронетранспортерлеріне арналған окоптарды (позицияларды)

байланыстыратын шартты сызық.

АЛДАҒЫ КОМАНДАЛЫҚ ПУНКТ (АКП), басқару мен басқарудың тиімділігін арттыру үшін негізгі шабуыл (негізгі күштерді шоғырландыру) бағытында Құрлық әскерлерінің құрамасында орналастырылған командалық пункт. АКП құрамына әдетте депутат кіреді. бөлімше командирі, штаб офицерлері, әскери бөлімдер мен қызметтер. АКП командалық пунктпен, тылдағы командалық пунктпен және құрама әскерлермен байланыспен қамтамасыз етілген. Ол 1 эшелонның бөлімшелеріне мүмкіндігінше жақын орналасқан.

ПОЗИЦИЯЛЫҚ СОҒЫС, қарулы күрес, онда басым орынды үздіксіз ұзындықтағы майдандардағы әскери қимылдар алады, тереңдікте қорғаныс және майданның ұзақ мерзімді тұрақтылығы, баяу және тиімсіз әдістемелік майдандық шабуыл операциялары.

ҚОРҒАНЫС ПОЗИЦИЯСЫ, алдын ала немесе ұрыс қимылдары барысында әскерлер алып жатқан және қорғаныс ұрысы үшін жабдықталған жер учаскесі (жолағы). Ол қорғаныс сызығының, қорғаныс аймағының, қорғаныс секторының немесе қолдау аймағының бөлігі болып табылады.

ШАБЫНДЫҚ ЖОЛДАУ, құрама (құрылым, бөлімше) шабуылда жедел (жауынгерлік) тапсырмаларды орындайтын жер бедері белдеуі. Бөлу сызықтары арқылы оңға және солға шектелген.

ҚАБЫЛДАУ ЖОЛДАУЫ, қорғаныстың алдыңғы шебінің алдында бірлестік жасаған жер бедері. Ол жаумен байланыссыз қорғанысқа көшу кезінде жауды қорғаныстың шынайы құрылысы туралы адастыру, оның алға жылжуын кешіктіру және оны дайындауға уақыт алу, қарсыласты негізгі күштерді мерзімінен бұрын орналастыруға мәжбүрлеу, олардың күштерін анықтау үшін жабдықталған. негізгі соққының құрамы мен бағыты, қорғаныс аймағының негізгі сызығының алдыңғы жиегіне шыққанға дейін қарсыласқа зақым келтіру.

ҚОРҒАНЫС ЖОЛДАУЫ, құрама немесе құраманың мынадай мақсаттарға арналған қорғанысына (немесе қорғалатынына) арналған жер бедері белдеуі: позициялық қорғаныста – қарсыласты талқандау, оның шабуылын тойтару және маңызды шептер мен жер бедерінің учаскелерін ұстау; жылжымалы қорғаныста, тереңдікте эшелондалған шептерді дәйекті ұстау арқылы алға басып келе жатқан жауды жеңіліске ұшырату. Алдағы іс-шаралар жоспарына сәйкес орналастырылатын (орналастырылған)

ӘСКЕРЛЕРДІҢ ҚҰРЫЛЫМЫ, жүктелген міндеттерді орындау үшін Қарулы Күштердің, жауынгерлік қарулардың (күштердің) және арнайы әскерлердің түрлері, бірлестіктер, құрамалар, бөлімдер мен бөлімшелер. Әскерлерді құру стратегиялық, жедел және тактикалық болуы мүмкін.

ҚОРҒАНЫС СЕРПІСІ, жау әскерлері алып жатқан дайындалған, қорғаныс шебінде (жолақтарда, позицияларда) саңылау (саңылау) жасауға, тереңдікте шабуылды кейіннен дамыту және қанаттарға қарай маневр жасауға бағытталған шабуыл операцияларының әдісі. Қарсыластың қорғанысында ашық қанаттар болмағанда немесе алға басып келе жатқан

әскерлер айналып өтуге мүмкіндігі болмаған кезде қолданылады.

Ұзақ мерзімді атыс құрылымдарын қирату, олардың гарнизондарын жою және кейіннен тереңдікте және қапталға қарай шабуылды дамыту мақсатында қорғаныс әскерлерін талқандау арқылы жаудың бекінген аймағын қорғауда алшақтық туғызу. Противогаз, адамның тыныс алу мүшелерін, бетін және көзін ауадағы зиянды қоспалардан қорғайтын жеке құрал.

КЕДЕРГІЛЕРДЕГІ ӨТКІЗУ, кедергілерде тазартылған немесе достық әскерлердің (кемелер, десанттық кемелер) өтуі үшін кедергілерден арнайы қалдырылған жер бедерінің белдеулері (акваториялар). Өткелдерді қолмен, минасыздандыру зарядтарын жару арқылы, механикалық және аралас әдістермен жасауға болады.

ПУЛЕМЕТТЕР ТОБЫ, жаяу әскер бөлімдеріндегі (бөлімшелеріндегі) пулемет бөлімшесі. Олар 1901-02 жылдары орыс армиясында пайда болды, орыс-жапон соғысынан кейін олар барлық дерлік жаяу әскер полктарында құрылды.

ӘСКЕРИ БАРЛАУ, барлық деңгейдегі қолбасшылықтың, штабтардың іс-әрекеттерінің және әскерлердің (күштердің) әскери-саяси қызмет туралы ақпарат алу мақсатында жүзеге асырылатын іс-әрекеттерінің жиынтығы. ықтимал немесе әрекет етуші қарсыластың жекелеген елдеріндегі және мемлекеттерінің коалицияларындағы жағдай, оның Қарулы Күштері мен әскери-экономикалық әлеуеті, құрамы, жағдайы, жағдайы, әскерлер (күштер) топтарының іс-әрекеттері мен ниеттері сипаты, жедел (жауынгерлік) қамтамасыз ету түрі.

Басылым Қазақстан Республикасы Тұңғыш Президент - Елбасы атындағы
Ұлттық қорғаныс университеті

Рыскулбеков Айдын Истайұлы

Әскери өнер тарихы

Дәріс курсы

Ғылыми редактор	Е. Қаиров
Корректор	Д. Жаңабергенов
Компьютерлік беттеуі	А.Баяндинова

Ғылыми-зерттеумен қамтамасыз ету қызметі
Қазақстан Республикасының Ұлттық қорғаныс университеті
Астана қ, Тұран даңғылы, 72

Мөрге _ _ _ _ қол қойылды.____.2025.
Таралымы 2 дана. Формат